SALA DE LECTURĂ

ANUL XXXII
25
(1 415)
Simbătă
24 iunie
1989
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Viitorul patriei, al națiunii

O imagine simbol: tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în mijlocul copiilor, al tineretului. Înconjurați cu dragoste și căldură, cu sentimente de recunoștință, de stimă și prețuire. De data aceasta imaginea este legată de momentul sărbătoresc pe care-l reprezintă împlinirea a patru decenii de activitate a Organizației Pionierilor din patria noastră, moment ce are o semnificație de prim plan a tot ceea ce îndeosebi numim grija față de viitorul poporului, al națiunii, în acel sens larg și precumpănitor conform căruia tînăra generație crește, se formează și se afirmă ca o importantă forță a progresului, a civilizației. Însuflețitorul Mesaj adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu pionierilor, șoimilor patriei, tuturor copiilor țării și prezența la spectacolul omagial cu prilejul aniversării a patruzeci de ani de la înființarea Organizației Pionierilor, sărbătoririi „Zilei Pionierilor" și încheierii anului școlar au pus în evidență, în întreaga ei semnificație, grija părintească pe care partidul și secretarul său general, societatea noastră o poartă celor mai tinere vlăstare, pregătirii și educării lor, pentru a deveni vrednici și demni cetățeni ai patriei socialiste. Întreaga activitate pe care o desfășoară cei al căror semn distinctiv îl constituie cravata roșie cu tricolor și care, prin organizația lor, fac ucenicia revoluționară pentru desăvîrșirea propriei personalități, marea grijă, căldura, încrederea și bucuria cu care sînt înconjurate cele mai tinere vlăstare ale țării și condițiile minunate, materiale și spirituale, care le sînt create, au o necontenită și edificatoare susținere, sub raportul tuturor cerințelor și posibilităților, în însuși Programul partidului, în preocupările de aleasă și deosebită solicitudine ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, ale tovarășei Elena Ceaușescu. Traiectul istoric, început în urmă cu patru decenii și cuprinzînd în dimensiunea sa politică, morală și socială biografiile tuturor celor ce azi sînt în puterea vîrstei creatoare, îmbracă aerul sărbătoresc, aniversar, cînd o țară întreagă poate privi cu mîndrie și înaltă satisfacție la tot ceea ce a înfăptuit mai frumos și mai durabil, cu precădere în anii care au urmat Congresului al IX-lea al partidului, sub raza de lumină a **Epocii Nicolae Ceaușescu.**

În această epocă, știința, învățămîntul și cultura au cunoscut acea excepțională înflorire pe potriva căreia rînduri și rînduri întregi de copii, pionieri și școlari, șoimi ai patriei au putut și pot să se pregătească pentru prezent și viitor, pentru a duce mai departe, pe noi culmi ale progresului și civilizației socialiste și comuniste, patria care este și leagăn și scut, loc al muncii și creației, un legămînt de inimă și de conștiință suprem. **Organizația Pionierilor**, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, **este chemată ca, împreună cu școala și familia, cu celelalte organizații de tineret, să sădească în conștiința copiilor cele mai nobile idealuri patriotice, revoluționare, dragostea și respectul față de patria socialistă, de poporul nostru și de Partidul Comunist Român — conducătorul încercat al întregii națiuni — să cultive în rîndul tuturor pionierilor și șoimilor patriei, al tuturor copiilor, spiritul de abnegație și hotărîre de a înfăptui în cele mai bune condiții programele de dezvoltare a țării noastre, de a se afirma în orice împrejurare ca adevărați patrioți și revoluționari, ca fii credincioși ai României socialiste.**

În această largă accepție și pe potriva uriașelor investiții realizate pentru tineret și copii, formarea pentru muncă și viață, prin învățămînt, prin știință și cultură, a primit și primește sensul real, de o extraordinară bogăție, al viitorului care se edifică în prezent și poartă pecetea mereu vie și însuflețitoare a răspunderii întregii societăți, a partidului și statului, dintr-o superioară și consecventă înțelegere a rolului pe care tinerele vlăstare de azi le au mîine, ca și a chipului în care ele vor gîndi și acționa. Dragostea nemărginită față de partid, față de patrie și popor, are în expresia marilor ctitorii de azi, în transformările uriașe petrecute în om și societate, argumentul de prim ordin a tot ceea ce înseamnă libertate și independență, făurirea și împlinirea celor mai înalte și mai cutezătoare aspirații. **Trăiți vremuri minunate !** — le spunea, copiilor, tovarășul Nicolae Ceaușescu. **Poporul nostru merge cu pași fermi și mari spre comunism. Voi veți avea fericirea de a munci și trăi în cea mai înaintată societate.**

Gîndul de recunoștință al pionierilor și șoimilor patriei față de tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, față de partid și popor, se însoțește în această zi sărbătorească, odată cu împlinirea a patruzeci de ani a organizației ce are în emblema sa cravata roșie cu tricolor, de o caldă și unanimă urare, aceea pe care toți o facem către viitorul tot mai prosper și fericit al națiunii. Cele mai tinere generații ale țării ucenicesc în ideea acestui viitor și-i resimt chemarea piscurilor mărețe spre care sînt pregătite și îndrumate să-și aducă propria lor contribuție de muncă și creație. În imaginea simbol cu care de atîtea ori ne-am întîlnit pînă acum — tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu în mijlocul copiilor, al tineretului, și cuvintele întotdeauna calde, întotdeauna vii și emoționante pe care le adresează inimii și conștiinței tinerei generații — ne regăsim ca patrie în proiecția propriului ei viitor și de aici întreaga dimensiune economică, moral-politică și socială a uneia dintre cele mai mari și mai pasionante investiții, aceea a creșterii și formării noilor rînduri de constructori ai socialismului și comunismului.

Luceafărul

FLOAREA CINSTIRII ȘI A RECUNOȘTINȚEI

45 de ani pe drum de glorii
Din augustul eroic se-mplinesc ;
Congresul XIV, către noi victorii
Purta-va tricolorul românesc.

Spre viitor pornim pionierește
Să înflorim prin munca noastră glia
Ne luminează drumul înainte
Partidul, Ceaușescu, România.

Sus, pe catarg, drapelul tricolor
Cuprinde țara-n raza lui fierbinte.
Partidul ne e far spre viitor,
Și-i vom urma uniți : „Tot înainte !".

*

Ne ocrotiți în floarea vieții
În timpul țării, revoluționar,
Floarea cinstirii și-a recunoștinței
Noi vă rugăm să o primiți în dar.

Vă mulțumim că-n ani de măreție
Întîiul gînd se-ndreaptă spre copii,
Să aibă pace, cărți și bucurie,
Și zborul larg spre anii 2000.

Cu tinerețea noastră în anii primăverii
Ai Epocii de aur muncim și învățăm
Noi, uteciștii, șoimii, pionierii
Ani mulți și fericiți noi vă urăm.

Din versurile rostite la impresionanta manifestare de pe stadionul „23 August" din Capitală, spectacolul omagial consacrat aniversării a 40 de ani de la înființarea Organizației Pionierilor, sărbătoririi „Zilei Pionierilor" și încheierii anului școlar.

45 de ani de literatură • 1944 — 1989

Un capitol de istorie literară

Privind în ansamblu perioada postbelică, ea ne apare înzestrată cu o personalitate pregnantă, constituind un moment important în istoria literaturii noastre. Considerată sub aspectul de profunzime, ea se dezvăluie omogenă în ciuda diversității tematice și stilistice. Este simptomatic faptul că tot mai multe lucrări de sinteză apărute în ultimă perioadă încearcă să surprindă „din mers" configurația actuală a literaturii, propunînd criterii de ordonare a numeroaselor tendințe care se manifestă azi în cîmpul literelor române, acest efort este reclamat de o diversitate fără precedent — fenomen viu, în plină desfășurare, demonstrînd de fapt democrația culturii noastre. Analizînd producția ultimelor decenii putem vorbi în egală măsură de o creștere extensivă și intensivă a literaturii deoarece paralel cu varietatea genurilor și îmbogățirea spectaculoasă a formulelor expresive, asistăm la o sporire a autenticității actului literar, la defrișarea unor spații existențiale noi, la abordarea unor teme inedite.

Configurînd imaginea de ansamblu este firesc să ne punem întrebarea : care este contribuția specifică a ultimelor decenii literare la dezvoltarea scrisului românesc ? E o întrebare de bilanț, bineînțeles, și ea are scopul de a contura individualitatea unei epoci fața de care începem să ne raportăm istoric. Fără îndoială că unul din principalele aspecte ale literaturii acestei perioade îl reprezintă raportul dintre modernitate și tradiție (de altfel subiectul constituie tema multor dezbateri și opinii apărute în presa literară). Necesitatea racordării la tradiția spirituală a culturii noastre s-a manifestat programatic după consumarea experiențelor proletcultiste ale anilor 50 (deceniu în care literatura a fost dominată de așa-numitul „realism socialist"). Fondul tradițional al culturii, cu întregul său sistem etico-estetico-filozofic, a devenit o sursă inepuizabilă de sugestii novatoare, acest fenomen asigurînd continuitatea organică a literaturii autohtone prin racordarea specificului național la pulsul sensibilității actuale. Aspectul vizează, trebuie subliniat acest lucru, evoluția de adîncime a fenomenului literar, căci a fi în spiritul tradiției nu înseamnă a urmări efecte dialectologice și pitorești ci a

Alexandru Horia

Continuare în pag. a 7-a

Semnul dăinuirii

Și inc-o dată griului mă-nchin
Ca unui vis primordial din care,
Sub necuprinsul bolții baldachin,
Își infiripă viața fiecare.

Nici iarbă nu-i, cum pare la-nceput,
Nici mai tîrziu minune-naripată
Încăpătorul griu neîncăput
Din care zilnic pîinea e-ntrupată.

Măsura lui de timp secerător
Se tot arată astrelor și nouă
Legîndu-se de rodul următor
Prin toată seva boabelor de rouă.

Priviți-l dar, numindu-vă pe drept
Stăpîni ai pîinii cumpănită-n palme
Cu gestul strămoșesc și înțelept
Al cernerii adînci de vremuri calme.

Că numai griul ne-a-nsoțit la mers —
Pe drumul suitor din rădăcină —
Făcîndu-se cînd lacrimă, cînd vers,
Cînd hrănitoare jertfă pentru cină.

De-aceea ne-nchinăm la griul viu,
Împresurat de soare și de seceri,
Ca unui semn trecut din tată-n fiu
Spre dăinuirea scurtei noastre treceri.

George Țărnea

Ideea Eminescu

Nu doar totalitatea valorilor materiale și spirituale datorate omenirii în procesul practicii sociale desfășurate de-a lungul veacurilor (după cum grăiesc cu didactică superbie dicționarele) e cultura, cultura unui popor, mai ales, cît înțelesul grav ce se ridică deasupra ființei și lucrurilor esențiale datorate acelui popor. Nu a scris oare Iorga (istoricul absolut al românilor) acest gînd adînc și semnificativ în legătură cu Eminescu : „Drumurile istoriei ale acestei națiuni trec prin inima lui Eminescu" ? Să cercetăm mai curînd ce fel de inimă era ea și cît ne cuprindem și azi în ea noi cei de azi. Veacul e repede, clipa ne minte, putem face erori. În legătură cu Eminescu erorile sînt imposibile. Eminescu rămîne de neatins. Pozitivismul său e o simpatie pentru știință și iscodire într-un veac al identității naționale al unui popor spiritualizat înaintea oricărei religii, de eres și de cîntece. Cultura Eminescu se bizuie pe acest înțeles. Marele poet nu aderă și nu întonează decît în firea lucrurilor poporului său. Nu-l atrage pe el

Ion Murgeanu

Continuare în pag. a 3-a

CRONICA LITERARĂ

EMINESCU: «Sens, timp şi devenire istorică» (II)

„De-aşa vremi se-nvredniciră cronicarii şi rapsozii ; / Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii şi irozii..." Oricine va recunoaşte versurile celebrei **Scrisoarea III**, despre care manualele ne spun că apelează la antiteză pentru a dobori prin comparaţia cu marile figuri ale trecutului pe mişeii contemporani. Lucrurile nu stau intru totul astfel : nu Eminescu scotea ca la paradă chipurile şi numele acestor voievozi în vederea străzii, imprejurare circumscrisă precis de faimoasa epistolă eminesciană : **„O, eroi ! care-n trecutul de măriri vă adumbriseţi, / Aţi ajuns acum de modă de vă scot din letopiseţi, / Şi cu voi drapindu-şi nula, vă citează toţi nerozii, / Mestecind veacul de aur in noroiul greu al prozei"**. Existenţa unei comunicări vii între poezia lui Eminescu şi publicistica lui este aici evidentă.

Volumul **Eminescu : Sens, timp şi devenire istorică** alcătuit de Institutul de istorie „A.D. Xenopol" din Iaşi, oferă posibilitatea unei demonstraţii pe cit de convingătoare pe atit de revelatoare în această direcţie. **Scrisoarea III** este, din acest punct de vedere, unul din ultimele cuvinte intr-o polemică de presă cu vechime de citiva ani. **„La gazetarii români, mai ales la cei liberali, lucrul e şi mai simplu,** scrie Eminescu în 21 decembrie 1877. **Işi pune degetul in gură şi vede cite «cuvinte» ii vin in minte. La intrebarea aceasta se deschide dicţionarul nepaginat al capului, compus din prea puţine file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate şi alte cuvinte cu tot atita cuprins material, şi după aceia le-nşiră, mai puind pe la soroace şi cite un Ştefan cel Mare sau Mihai Viteazul, din buzunările căruia scoatem ce ne pofteşte inima".** Urmează exclamaţia : **„Bietul Ştefan Voevod !", „Ce-şi bătea el capul cu idei, cum le au de-alde gazetari de-ai noştri ?"**

Ne aflăm în pragul unei polemici de lungă durată, pentru că manipulatorii istoriei naţionale se obstinau în a-şi justifica intreprinderea. Eminescu le-a dovedit de fiecare dată lipsa de suport istoric şi, de fiecare dată, aceşti istorici improvizaţi au luat-o de la capăt, folosind alt fir istoric. Culminaţia permanentei polemici, în care s-a călit şi teoria „păturii superpuse", a fost disputa în jurul umbrei marelui erou al revoluţiei de la 1821, Tudor Vladimirescu. Dar pină acolo această polemică a cărei miză este interpretarea istoriei românilor a cunoscut mai multe etape, pe care culegerea întocmită de Gh. Buzatu, Ştefan Lemny şi I. Saizu ne ajută să le precizăm. Urmărirea acestui itinerariu publicistic subliniază cit de compact, de convergent şi de unitar este actul publicistic eminescian.

Anul 1878 este dedicat de ziarul „Timpul", implicit de Eminescu, marilor campanii de presă privitoare la consecinţele diplomatice ale războiului din 1877 prin care statul român pierdea însemnate teritorii şi mult popor. Se urmăreşte lipsa de intemeiere istorică şi juridică a hotăririlor păcii berlineze din 1878, nu fără o răfuială cu sofistica presei liberale în această gravă chestiune. Anul 1878 va fi anul care sub deviza **„Nimic nou sub soare !"** va tinde să arate că **„Ce se petrece astăzi s-a petrecut sub forme deosebite mereu in timp de mai multe sute de ani"**, adversarii de la „Românul" fiind taxaţi de **„urmaşii lui Cicală şi Vărzarului"** de pe timpul lui Matei Voevod (18 mai 1879). Începe a fi schiţată viitoarea teorie a păturii superpuse prin folosirea analogiilor istorice. Drumurile de fier nu fac decit să aducă alţi exploatatori care altădată veneau, cu alte mijloace, din direcţia Constantinopolului (22 ianuarie 1880).

Prima etapă a marii polemici pe teme de istorie dusă de Eminescu cu ziarul „Românul" priveşte faptul că ziarul atribuia toate faptele mari ale istoriei naţionale partidului liberal, excluzind orice altă participare la actele de inaintare şi de progres. A afirma că neatirnarea ţării este numai o operă liberală i se părea poetului o propoziţie fără nici un temei, dată fiind tradiţia istorică a ţărilor româneşti. Istoria neatirnării nu incepe cu liberalii, demonstrează Eminescu, cu probe istorice (17 şi 19 februarie 1880). „Românul" pluseazä şi impărţind istoria românilor în două culori : albă şi neagră, o trece pe cea albă in folosul partidului propriu, aruncind pe cea neagră în tabăra adversară. Lipsa de simţ istoric a acestui manihelsm comod este sancţionată de poet prin punerea problemei pe un teren ferm, atit istoric, cit şi teoretic : **„Să aleagă Românul. Ori partidul conservator, care a făcut atitea rele ţării guvernind-o de secoli, caută să-şi atribuie şi gloria Ştefanilor şi a Mihailor ; ori partidul conservator fiind pe atunci un secret al viitorului ca şi partidul roşu, această glorie rămine numai a ţării şi a domniilor ilustre, dar absolute, din trecut".** (20 februarie 1880). Partidele politice sint pentru Eminescu apariţii istorice databile, fenomene moderne, care nu-şi pot arunca rădăcinile dincolo de epoca care le-a plămădit. Tendinţa liberală de a-şi construi cu orice preţ un trecut a rămas însă nota caracteristică a ideologiei combătute. Iar preţul era scrierea şi rescrierea istoriei dintr-un punct de vedere tezist, împotriva căruia va acţiona mereu Eminescu.

Pe 25 iulie 1880, „Timpul", după ce arată cu actele pe masă că instituţiile moderne au fost în cea mai mare măsură creaţia unor aşa-zişi conservatori, aruncă provocator întrebarea : **„Oare o mai cuteza Românul a nega conservatorilor paternitatea instituţiilor liberale şi după aceste citate ? O mai cuteza să vie cu poveşti de la Anadan Dabadan, precum că d. C.A. Rosetti ar fi făcut parte din ceata lui Tudor Vladimirescu pe cind nu era încă pe lume ?".** Aici se incheie prima etapă a polemicii pe teme istorice dintre Eminescu şi ziariştii de la „Românul". Aceştia nu vor mai cuteza a contesta o paternitate dovedită, dar vor reveni căutind să construiască un stereotip de istorie naţională medievală din care să reiasă că boierii sint răi, exploatatori ai ţăranilor şi veşnic trădători. Să vedem cum funcţionează şablonul : ţara de cind e ea, ar fi luptat contra boierilor „reacţionari" şi „antinaţionali". Pe timpul lui Mircea ar fi fost două partide boiereşti : una care dorea „stabilirea feudalismului" şi alta care susţinea „emanciparea ţăranului". Cei care militau pentru emanciparea ţăranului au izbutit să-l aşeze pe tron pe Vlad Dracul şi pe Vlad Ţepeş. Reputaţia sinistră a lui Ţepeş, „emancipatorul ţăranilor", ar fi contrarie realităţilor, Ţepeş fiind un domn bun, doar boierimea reacţionară şi antinaţională l-a înfăţişat ca monstru pentru că n-o lăsa să exploateze pe ţărani. Partida „antinaţională" il inlocuieşte pe Ţepeş cu Radu cel Frumos care, ca „antinaţional", inchină ţara turcilor. Ţepeş revine, dar aceiaşi boieri „antinaţionali" şi „trădători" il ucid şi dau ţara pe mina turcilor şi a lui Radu cel Mare, figură odioasă pentru că...

Actualizarea prin forţarea datelor istorice rămine evidentă pentru orice cititor cu orizont istoric. Eminescu il avea sporit de cunoaşterea directă a documentelor. **„Unde foc a citit venerabilul redactor al** Românului **toate poveştile acestea ? Sau şi le închipuieşte singur, işi bagă degetul in gură şi le inventează ?"** (22 ianuarie 1881). Ceea ce urmează este nu numai o mare pagină polemică, dar şi una de istoriografie. Să zicem că ar fi existat aceste partide şi că Vlad Dracul ar fi fost **„naţional-liberalul Românului".** Acest naţional liberal, emancipator al ţăranului şi mare patriot s-a arătat capabil, arăta Eminescu, numai de intrigi cu turcii contra tatălui său Mircea. Ziariştii „Românului" sint anulaţi cu propriile lor argumente. Cearta dintre cele două mari fracţiuni boiereşti este dinastică. **„Căci nu numai la noi era aşa, ci-n toată Europa"**, scrie Eminescu cu conştiinţa existenţei unui model sincronic, punct de vedere modern în istoriografie. Cit despre liberalismul lui Vlad Ţepeş, acesta a numit şi consacrat cei mai mulţi boieri, adică contrariul imaginii date de foaia lui C.A. Rosetti. **„Dar a numi pe Vlad Ţepeş emancipatorul poporului naţional-liberal etc. e curată copilărie. Noi, nu-i vorbă, le-am dori naţionalilor-liberali, (...) tot români de cea mai veche origină, un Vlad Ţepeş, căci i-ar lecui pentru totdeauna şi de prieteşug cu Rochefort şi de multe alte suferinţe. Ar vedea dumnealor ce liberal era Vlad V."** (22 ianuarie 1881). Iată ce aduce pe Vlad Ţepeş sub pana poetului la 1881, anul în care scrie **Scrisoarea III** : **„Dar lăsaţi măcar strămoşii ca să doarmă-n colb de cronici ; / Din trecutul de mărire v-ar privi cei mult ironici. / Cum nu vii tu Ţepeş doamne, ca punind mina pe ei, / Să-i imparţi în două cete : in smintiţi şi in mişei, / Şi in două temniţi large cu de-a sila să-i aduni, / Să dai foc la puşcărie şi la casa de nebuni !".** Acesta ar fi fost, probabil, liberalismul mult visat de „Românul", dacă invocatul de el Ţepeş s-ar fi sculat din mormint.

În faţa posterităţii adevărul stă de partea lui Eminescu. Încercarea de a se revendica din Ţepeş a „Erodoţilor" de la „Românul" este destrămată cu mijloacele secolului pozitivist. Dar Erodoţii in cauză vor continua, dacă nu revendicarea din aceşti domni de altădată, categorisirea lor de „reacţionari". Sub securea acestui epitet cad şi capetele lui Mihai Viteazul ca şi al lui Matei Basarab ceea ce-l va face pe Eminescu să riposteze din nou, cu documentele în mină şi cu o remarcabilă intuiţie a dezvoltării organice a proceselor sociale. **„Şi oare nu a injosi este cind miinile unor nevrednici turbură pină şi cenuşa unui sfint cum era Matei Basarab ?"** (25 ianuarie 1881). Aici se incheie a doua etapă a polemicii istoriografice dintre Eminescu şi Erodoţii foii adverse. După ce le-a răpit posibilitatea de a-şi adjudeca drept capital moral propriu toate cuceririle sociale şi politice ale istoriei naţionale, Eminescu lipseşte pe apologeţii foilor liberale şi de argumentul liberalismului lui Vlad Ţepeş. Motiv pentru care aceştia vor cobori cu pretenţiile mai jos, cronologic vorbind, mai aproape de timpurile cind scriau şi Eminescu şi Erodoţii „Românului".

Dar pe 1 mai 1881, in „Convorbiri literare" şi pe 10 mai in „Timpul" apare **Scrisoarea III.** Faptul că ea potenţează in plan artistic această dispută de natură istorică ni se pare indiscutabil. **„Rămineţi in umbra sfintă, Basarabi şi voi Muşatini, / Descălecători de ţară, dătători de legi şi datini, / Ce cu plugul şi cu spada aţi întins moşia voastră / De la munte pin-la mare şi la Dunărea albastră".**

„Românul" este pentru Eminescu, prin condeierii săi, inapt de a face faţă unei discuţii aprofundate pe teme culturale speciale : **„Să discutăm cu Românul lucruri elementare pentru orice cunoscător al istoriei, să-i facem abecedarul istoriografiei sau fiziologiei statului ?"** (6 mai 1881).

De aici inainte, în articolele care se preocupă de starea reală a populaţiei productive, a claselor pozitive, de condiţia parazitară a factorilor de suprastructură, se cristalizează teoria „păturii superpuse", prefaţată de aceea a statelor etnocratice şi demagogice. **„Avem apoi deasupra acestui popor o pătură superpusă... incapabilă de adevăr şi de patriotism"**, scria Eminescu la 29 iulie 1881, după **Scrisoarea III. „Această teorie am espus-o in mai multe rinduri, dar Românul s-a ferit de a ne răspunde"**, se scria mai departe. În epoca modernă evoluţia elementului autohton este bruscată, zice Eminescu, de impactul cu un element neautohton. Acest impact incepe la 1700 şi este inlăturat la 1821, pentru ca la 1856 să reapară in haine noi. Reacţia antiengleză a celţilor Irlandei este analogia folosită de Eminescu pentru a lămuri tipul de reacţie specific poporului român în perioadele grele ale impactului. Articolul următor, din 30 iulie 1881, dezvoltă ideea importanţei substratului, căutindu-se exemple din Anglia, din Franţa, din Germania, subliniindu-se importanţa autohtonilor in chestiunea organicităţii proceselor sociale şi politice. Contrastul din **Scrisoarea III** apare formulat pregnant şi aici : **„Dacă considerăm vigoarea extraordinară a inceputurilor noastre istorice, figura unui Mircea sau Ştefan cel Mare, şi le comparăm cu mizeria şi puţinătatea de caracter din ziua de azi, nu mai încape indoială, că alt element predomina atunci, altul azi, şi poate toată chestiunea se reduce la aceea că pe atunci precumpănea populaţia autohtonă de munte, iar azi precumpăneşte cea imigrată de baltă"** (30 iulie 1881).

Încep totuşi reacţiile. „L'Independence Roumaine" încearcă să contrazică teoria prin exemplul lui Lascăr Catargiu, dar Eminescu probează vechimea de trei sute de ani a Catargieştilor. Încercarea cuiva de a inventa o legătură între familiile istorice şi C.A. Rosetti este respinsă, ca fără acoperire. „L'Independence roumaine" continuă polemica, ceea ce face şi Eminescu. După ce i-a exclus pe „superpuşi" din rindul marilor reformatori, din şirul marilor personalităţi istorice şi a vechilor familii româneşti, Eminescu se referă şi la cultură : **„Avem de exemplu de bine de rău o literatură. Cite-ze numele tuturor cari au scris un şir de literatură sau de ştiinţă adevărată, fie Şincai, ori Haşdău, Alecsandri ori Gr. Alexandrescu, Odobescu, Marţian, Strat, Const. Negruzzi şi oriciţi alţii. Pe niciunul nu-i cheamă nici Giani, nici Pherekydis, nici Carada. (...) Dacă cităm in teatru pe Millo, in pictură pe Grigorescu, in muzică ciţiva germani, am încheiat-o. Nicăieri nu vedem Caradale"** (5 august 1881).

Rămine un lucru stabilit că teoria „păturii superpuse" apare în cadrul polemicii pe teme istorice dintre „Timpul" şi „Românul", elaborarea teoriei constituind o a treia etapă a acestei infruntări de presă. Polemica nu se va opri însă aici. Publicistica lui Eminescu nu mai este o simplă critică. Ea propune un program de reconstrucţie, drept care va susţine direcţia **Novelelor din popor** scrise de Slavici intr-un articol al cărui vector polemic trebuie inserat marii direcţii polemice a poetului. Acelaşi program este salutat in **Columna lui Traian**, care dezgroapă **„România insăşi", „geniul poporului românesc"**. Nu mai e o intimplare că o polemică aparent literară, cea in jurul nuvelelor lui Slavici, culminează cu un răspuns cumplit dat lui Nicu Xenopol, ca exponent al „păturii superpuse". Chiar chestiunea românilor din imperiul habsburgic este prezentată în lumina statului dominat de o „pătură superpusă", prin care se echivalează acum „statul etnocratic" de mai inainte. Eminescu urmăreşte consecvent, cu aceleaşi lentile, problemele poporului român indiferent de apartenenţa sa statală. Articolele din mai 1882, pun ultimul punct pe i in această polemică necruţătoare. „Pseudo-Românul **ne cere un mic curs de istorie naţională, lucru pe care cu dragă voie il facem"**, scrie Eminescu pe 16 mai 1882. **„Contra alor noştri s-au ridicat Domnul Tudor cu sătenii lui ?"** întreabă ziarul „Românul". **„Contra alor voştri, v-am spus o dată şi v-o repetăm şi-acum".** Ca de obicei Eminescu apelează la documente, de data aceasta emanate chiar de la Tudor şi al lui : **„Oare gura lui Tudor, pana lui, nu sint destule dovezi pentru a şti in contra cui era indreptată mişcarea ?"** Răspunsul este vituperant şi implacabil pentru că nu numai că refuză rosettiştilor ascendenta lui 1821, dar le contestă orice legitimitate. Tudor reprezenta în ochii lui Eminescu un fenomen organic, iar cei cu pretenţii de a-i fi urmaşi fenomenul invers, adică statul demagogic, lipsit de rădăcini in ţara reală. Critica lui Eminescu rămine intr-adevăr, aşa cum spunea G. Ibrăileanu, extremă : **„Şi, dacă este adevărat, după cum spuneţi, că şi din cauza impilărilor acelor păminteni s-a sculat domnul Tudor, atunci tot contra alor voştri s-a sculat ; căci cine, dacă nu voi reprezentaţi astăzi în această ţară elementul impilator, elementul care se imbogăţeşte din politică, din sudoarea tuturor, fără muncă şi fără merit !"** (23 mai 1882). Insemnătatea acestor polemici depăşeşte simpla conjunctură, interesind in cel mai inalt grad interpretarea faptului istoric. Istoria tezistă, scrisă după calapoade de grup, este anulată de Eminescu prin cuvintul adevărului. Inainte de N. Iorga, un alt mare istoric l-a citit pe Eminescu cu atenţie şi a ţinut seamă de punctul său de vedere. Indiferent de conflictul poetului cu Nicu Xenopol, junimistul A.D. Xenopol **„prietenul şi unul din cei mai vechi admiratori ai lui Eminescu"**, după cum scrie singur, deşi membru al partidului liberal, ale cărui cauze le-a slujit însă de la inălţimea intelectuală a vederilor sale, are in comun cu Eminescu nu numai popasul asupra aceloraşi personalităţi şi epoci de istorie românească, dar şi o viziune asemănătoare asupra lor. Statornică le-a fost preocuparea pentru elucidarea chestiunii epocii fanariote, inclusiv a domniei lui Tudor. Capitolul despre Tudor Vladimirescu, apărut mai intii în **Arhiva**, 1891, urmează mai curind liniile trasate de Eminescu, decit pe cele propuse de ziarul „Românul". Xenopol consacră studii speciale înriuririi greceşti pe vremea lui Matei Basarab şi Vasile Lupu, temă dragă lui Eminescu, tot la 1891, an al unei polemici xenopoliene pe tema **Grecii şi românii**, dusă cu „Un helene" in „La Revue de geographie" din Paris. Este vizibil şi intr-un studiu care este acela despre **Lupta intre Dăneşti şi Drăculeşti (1906)**, altă temă litigioasa intre „Românul" şi „Timpul" că A.D. Xenopol caută s-o scoată de sub imperiul intereselor de partid. O continuare a vechilor polemici, dar in planul cercetării obiective, incearcă să fie şi **Istoria partidelor politice**, unde insă A.D. Xenopol nu poate scăpa in intregime de tendinţa ziarului „Românul" de a căuta un trecut istoric partidului liberal atunci şi acolo unde acesta nu poate fi găsit. Esenţial este insă să reţinem că Eminescu a stimulat cercetarea şi sinteza istorică superioară. Departe de a fi articole cu ecou scurt, scrierile pe teme istorice tipărite de Eminescu constituie o componentă indiscutabilă a istoriografiei române şi doar intirzierea valorificării cuvenite lui A.D. Xenopol, face ca noi sa nu realizăm însemnătatea pentru istoriografia naţională a acestei impresionante contribuţii eminesciene, care impune prin ton, altitudine, intuiţie. Raportul istoriografic Eminescu-Xenopol constituie o motivaţie în plus a alcătuirii acestei elocvente culegeri **Eminescu : Sens, timp şi devenire istorică**, care-l extrage pe Eminescu din sfera altercaţiilor de presă fixindu-l la inălţimea de spirit şi de metodă pe care ne-o arată intreaga lui operă.

M. Ungheanu

VIAŢA CĂRŢILOR

POEZIE

DISPONIBILITĂŢI EXPRESIVE

● Sub un titlu ce promite mult („Cu şoimul pe umăr"), Toma Biolan pune în vibraţie un lirism acut, de o reflexivitate elegiacă, izvorit din acea combustionare spirituală a unor neîmpliniri, ezitări, eşecuri. Atotprezentă (şi, desigur, fără a se amăgi pe sine printr-o ironie relativizantă !) luciditatea intreţine dreaptă cumpăna amintirii, reuşind, de atitea ori, sub semnul expresivităţii imagistice, o revalorizare a eşecului. Totul izvorăşte aici dintr-o implicare explicit-dramatică în cotidian şi în realitatea lucrurilor („Lăsăm imaginaţia deoparte ; nici o şansă / nu ne suride astfel — / vom fi realişti...", p. 44) ; ceea ce nu inseamnă că, de pe acest suport, imaginaţia poetului nu ar fi in stare să radiografieze marile teme (existenţialitatea, erosul, arta poetică), intre care acut se dovedeşte un sentiment al extincţiei tradus într-o abia reprimată sentimentalitate elegiacă : „Cu pleoapele plecate / să simţi cum intre sprincene / se iveşte al treilea ochi / cu care vezi prin fiinţe / nisipul curgind" (p. 63).

Toma Biolan pare şi el, ca mai toţi poeţii tineri, ispitit de taina cuvintului. Nu este un „inocent" cel ce caută atitea interferenţe/mesaje intre „realitate" şi „cuvint" şi are încă de pe acum, nu mimetic, ci profund organic, viziunea unui presentiment autumnal.

Că sentimentul „combustiei" spirituale e puternic o putem vedea şi din **Focul cel viu** (una din cele mai frumoase poezii din cite au dedicat vreodată lui Eminescu poeţii tineri), unde, intrind in „dialog" cu celebra **Odă în metru antic,** poetul işi clarifică opţiunile, convins a face parte din „urmaşii mai acătării", capabili a innoi „şi verb şi scriptură" : „Domn limbii române şi principe al poeziei, / din cuvintul Tău ne-am ridicat cu toţii, / harul tău il slăvim şi-ntrebăm întruna / pentru ce inalţi ochi visători la steaua / singurătăţii ? //... / În valuri venim, innoind şi verb şi scriptură, / rugul tău arde în urmaşii mai acătării — / şi îndură-te măcar de nevrednici chiar dacă / focul tău nu-l poţi stinge cu toate apele / mării !... // Cit de fierbinte am vrea să-nvăţăm a muri / asemeni ţie, cel pururi tinăr in manta-ţi înfăşurat / Doamne al nostru, Eminescu, luminează-ne şi ne-mparte / focul cel viu pe care-l stăpineşti doar tu / cu adevărat !".

Există, apoi, o metaforă a **vinătoarei** (filon insuficient exploatat, totuşi punind în vibraţie citeva elemente de pastel autumnal). E un sentiment de subcarpaţi a cărei diferenţă specifică, însă, nu reuşesc s-o pună în valoare nici anumite „fulguraţii" de mythos poporan.

În schimb, foarte frecvente sint imaginile unui eros neîmpărtăşit intru totul, reverberind pretutindeni un auster fior elegiac. Poetul evocă o **tandreţe** „stingace", menită să cadă-n ridicol", în faţa unei „trufii" narcisiace, „nepăsătoare", suficiente sieşi (pp. 9, 15, 30...). Undeva vorbeşte, cuprins de un „zbucium neiertător", de „amarul mindriei rănite" (ba chiar de „ticăloasa plăcere a uitării"), în general de un cuplu de „însinguraţi", cufundindu-se în „apa melancolică" a liniştei (p. 39). Peste tot acelaşi sentiment de reţinere, de dragoste neîmpărtăşită deplin, rămasă, undeva, suspendată, enigmatică, rece, cu faţa întoarsă de la poet spre alte orizonturi... Atunci versul sună, desigur, a imputare, căci de la „tandreţe" şi „stingăcie" (metafore obsedante) pină la deziluzie (amarul complex al neadoratului !) e chiar distanţa de la metaforă la limbajul frust, netransfigurat, de un sarcasm prozaic compensatoriu."

Cu puţin efort de cenzurare atit la nivelul „stării" poetice cit şi la acela al tropilor propriu-zişi, Toma Biolan poate deveni unul din poeţii marcanţi ai generaţiei sale. El face, deocamdată, dovada unui poet innăscut iar nu făcut, capabil de viziuni originale, de un ton al imaginarului liric, aproape găsit, şi de reale disponibilităţi expresive.

Z. Cârlugea

***) Toma Biolan : „Cu şoimul pe umăr", Editura „Cartea Românească", 1988.**

PROZA

POVESTIRI SUB SEMNUL TEIULUI

FLORIN BĂNESCU

LA TREI APE

Edit. Eminescu

Cu şase romane, patru volume de povestiri şi două cărţi de reportaje (acestea din urmă, scrise in colaborare), Florin Bănescu are, de acum, o bibliografie respectabilă. Şi incepind cu volumul „Calendar pe o sută de ani" (1982) — după propria sa declaraţie, confirmată practic — acesta inalţă un edificiu ce ţine, in egală măsură, de „toposul" unui „posibil" Banat, cit şi de un ţinut fabulos cu uriaşeşti făpturi, animale-totem (lupul alb, cerbul), un tei ce se află ca divinitate tutelară a acestui spaţiu, in care povestitorul s-a instalat cu autoritate dictatorială, adevăruri confirmate şi de cea mai recentă carte a sa de povestiri — „La Trei Ape *).

Dacă tematic, scriitorul arădean se situează într-o solidă tradiţie (cu toate riscurile de rigoare) : Slavici-Rebreanu-M. Preda („in suflet tot ţărani răminem"), naratologic, el penduleazä între **povestirea autentică** cu rădăcini în oralitate (teiul are şi funcţia de „memorie" a colectivităţii) şi **un teiualism** „à rebours". Între prezent şi trecut, cu insesizabile treceri, se aud sonurile unei lumi (re)trăite cu nostalgie, umor şi ironie. „Sevele tari" au luat locul sentimentalismului desuet din textele volumului de debut (1974).

Ne aflăm, fără îndoială, într-o adevărată „patrie" a poveştilor, ce ies din matca lor, acaparatoare, posesive — ele pătrund chiar în „rapoartele": laitnantului, ce vorbesc despre lupi albi, moroni, vinturi şi chiar despre un tei de care ascultă întreaga colectivitate. Oamenii locului au vocaţia poveştilor, pentru că — ni se spune — „orice slătinar e în stare să termine o poveste mai veche, începută cine ştie cind şi de către cine". Drept pentru care, în „Calendar", adevărată inimă şi istorie a satului, se află înscrise doar inceputurile de poveste.

Se intilnesc aici poveşti eroice din timpul „războiului cel mare" cu răitarii imperiali, atunci cind „a inflorit teiul, iarna...", apoi poveşti de dragoste de tot soiul : romantic fabuloase (Linu-Stănica), romantic-dramatice (Aghescu-Ana cea mică) sau tragic-involburate (Veta şi Varvara). Aflăm aici legenda intemeierii locului cu întregul arsenal al basmelor (trei fraţi, trei zmei, trei izvoare), moartea mioritică a lui Găvrilă, cu o marcată ezitare intre cele două planuri : real şi fabulos ; obiceiuri folclorice proiectate în zona mitică, ca acela al ursitoarelor sau cel al „puiului de vint", ce se infăţişează într-una din povestiri aidoma unui nou „Zburător", pentru că — la mingiierile acestuia — fetele „visau că-s strinse in braţe de june, iar buzele lor, arse, murmurau vorbele de dor".

Există o adevărată „ştafetă a generaţiilor" : „Calendarul" trece de la Ailă la Busuioc, apoi la Filon şi, in cele din urmă, la Nicolae, ţăranul care a plecat la oraş cu satul în suflet şi care, la rindu-i, se bucură că are moştenitor din acelaşi motiv. La fiecare reintoarcere în sat, bătrinul Filon il chestionează cu asprime : „ai mai adaos ceva în calendar ?", pentru că nimic nu trebuie să se piardă în uitare.

Deşi Luna nu pare agreată de Ailă în „Calendarul" său aceasta pare să fie cea de-a doua divinitate a acestei lumi, semn al solidarităţii umane şi creatoare a două personaje memorabile : Chentă şi Linu, atit de înrudiţi spiritual.

„La Trei Ape" oferă o lectură plină de satisfacţii estetice şi impune Slatina Timişului ca pe un teritoriu inconfundabil în proza contemporană, izvoditor de neasemuite poveşti.

Mircea Dinutz

***) Florin Bănescu : „La Trei Ape", Editura „Eminescu", 1988.**

DRAMATURGIA

OPŢIUNILE UNEI ANTOLOGII

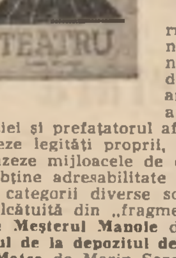

Pornită dintr-o certă bună intenţie, ideea alcătuirii unei antologii de teatru pentru formaţiile de amatori se justifica in suficientă măsură, fiindcă lipsa unei îndrumări calificate pune adesea in dificultate formaţii dintre cele mai valoroase.

Astfel, antologia apărută la Scrisul Românesc *) realizează, în genere, parte din acest deziderat mereu actual al artiştilor amatori despre a căror artă autorul selecţiei şi prefaţatorul afirmă că ea „tinde să îşi creeze legităţi proprii, să esenţializeze şi să-şi stilizeze mijloacele de expresie scenică, pentru a obţine adresabilitate directă şi operativă către categorii diverse socio-profesionale".

Alcătuită din „fragmente relevante" din piesele **Meşterul Manole** de Valeriu Anania, **Paznicul de la depozitul de nisip** de D. R. Popescu şi **Matca** de Marin Sorescu şi piesele de teatru scurt **Singurătatea mierlei, toamna** de I. D. Sirbu, **Vinătoare imaginară** de Carmen Firan, **Textul inainte de toate !** de Doru Moţoc, **Aceşti băieţi minunaţi** de Anghel Th. Popescu şi **Un bărbat sau o femeie ?** de Ion Şerban — antologia pare a-şi fi găsit lesne ideea unificatoare. Ea a avut în vedere, firesc, raţiuni de ordin practic (piesele ei putind intra, „fără dificultăţi de regie, interpretare şi montare scenică, în repertoriul formaţiilor teatrale de amatori"). Criteriul selecţiei este marcat şi de considerente valorice intrucit textele sint **reprezentative** pentru creaţia dramaturgilor antologaţi, fapt nu lipsit de importanţă ; dacă în cazul artiştilor profesionişti un spectacol poate fi uneori salvat de la nereuşită prin eforturi artistice suplimentare, în cazul amatorilor partiturile trebuie să aibă garantată din start valoarea literară, dramatică. Oricită prospeţime, spontaneitate, candoare ar cheltui, un posibil spectacol de-al lor trebuie să se clădească pe material de calitate. Numai din lemn de rezonanţă se pot face viori.

Piesele antologiei — cu sau fără intenţie — s-au grupat în două secţiuni distincte : pe de o parte cele ale lui Valeriu Anania, Marin Sorescu, D. R. Popescu şi I. D. Sirbu (ce relevă „idei şi sentimente perene" — cum precizează antologatorul), şi pe de altă parte cele ale lui Doru Moţoc, Carmen Firan, Anghel Th. Popescu şi Ion Şerban (I. D. Şerban ?) — preocupaţi de actualitatea imediată (fabrică, şantier, problematica tineretului etc.). Dar dacă în cazul primilor autori, dramaturgi de marcă ai teatrului românesc de azi, cu care s-ar putea mindri orice altă literatură din Europa, reintilnirea e reconfortantă şi la fel de profitabilă spiritual, in cazul celorlalţi, dincolo de merituoasa preocupare pentru cotidian şi priceperea dramaturgică de nivel mediu, semnele calităţii sint palide. E, poate, şi reflexul raportului ce relevă un sensibil decalaj valoric, textele celor dintii făcind parte din dramaturgia noastră de virf, unde e greu de ajuns, iar celelalte — parţial dotate artistic. Cu toate acestea, „Aceşti băieţi minunaţi" se desprinde oarecum de restul pieselor prin umorul, vorbirea „isteaţă", cu inflexiuni de grai oltenesc şi aerul juvenil (eroii sint, în majoritate, tineri montatori de linii de inaltă tensiune).

Meritorie ca iniţiativă editorială, publicarea unor astfel de antologii şi în viitor este pe cit de necesară, pe atit de salutară pentru generozitatea intenţiilor şi valoarea practică a criteriilor de selecţie.

Mircea Filip

***) „Teatru", antologie şi prefaţă de Nicolae Petre Vrânceanu, Editura „Scrisul Românesc", Craiova, 1988.**

SIMPOZION MIHAI EMINESCU

● Luni, 19 iunie a.c., orele 14, a avut loc la Centrul de creaţie şi cultură socialistă „Cintarea României" din Rimnicu-Sărat un simpozion pe tema „Mihai Eminescu, poet naţional şi universal" organizat de Comitetul de Cultură şi Educaţie Socialistă al oraşului Rimnicu-Sărat. Lucrările simpozionului au fost deschise de Grigore Radu Stănescu, preşedinte al comitetului orăşenesc de cultură şi educaţie socialistă. Despre viaţa şi opera lui M. Eminescu au vorbit, în continuare, Gabriel Iuga şi Nicolae Georgescu. În încheiere, membrii cenaclului „Al. Sihleanu" din localitate au susţinut un spectacol literar-muzical inspirat din creaţia eminesciană, iar grupul coral feminin al I.C.S. Mixtă Rimnicu-Sărat, dirijat de profesoara Ecaterina Popescu, a interpretat romanţe de M. Eminescu. Un numeros public, format din profesori de română, medici, ingineri, elevi, iubitori ai lui Eminescu, a ţinut să participe la această frumoasă sărbătoare închinată marelui nostru poet.

EXPOZIŢIE EMINESCU LA ACADEMIE

● O manifestare expoziţională închinată centenarului trecerii în nemurire a Luceafărului liricii româneşti, Mihai Eminescu a fost organizată de Biblioteca Academiei R.S.R.

Dacă ar fi să începem cu cele mai valoroase exponate, desigur, trebuie să avem în vedere caietele poetului, pe care ilustra bibliotecă le posedă. Este un element de referinţă pentru vizitator, deoarece în momentul cînd întreaga operă eminesciană va fi tipărită şi momentul acesta este apropiat, cele 47 de caiete, opere patrimoniale de valoare naţională, nu vor mai putea fi consultate, ele fiind conservate într-un depozit special, pentru documentare utilizîndu-se doar exemplarele obţinute graţie diferitelor mijloace de copiere. Dealtfel, caietele Eminescu nu au fost expuse public decît în extrem de puţine ocazii.

Vasta operă a poetului este reflectarea însăşi a culturii sale. Eminescu era un pasionat de cărţi. Le iubea ca nimeni altul. Nu putea trăi fără ele. Cărţile îl însoţeau în toate lungile-i peregrinări. Ele reprezentau oxigenul mediului său. Erau elementul vital al existenţei sale. Îl interesau cele mai diferite domenii, iar paleta preocupărilor sale era de o deschidere fără margini.

Expoziţia cuprinde o serie de partituri în frunte cu aceea a lui G. Enescu, inspirată din versurile sale, pînă la partituri semnate de Stan Golestan pentru „Veneţia" şi „Clar de lună", editată la Paris, în 1907, purtînd şi semnătura autorului sau romanţele pentru voce şi pian ale lui Laurenţiu Bălteanu pentru „Lacul": şi „Pe lîngă plopii fără soţ", de Iancu Filip sau cele semnate de Ernesto de Curtis „De-or trece anii" sau R. van Saanen „Doina codrului".

De la prima poezie dedicată dascălului său, Aron Pumnul, trecînd prin apariţia volumului original, din 1884, îngrijit de Titu Maiorescu şi pînă la editarea ediţiei naţionale a poetului, opera sa a parcurs un lung drum editorial care se află schiţat de către cei ce au gîndit această atît de dificil de organizat manifestare expoziţională.

În afara celor zece ediţii Maiorescu, sînt prezentate publicului ediţiile Scurtu, G. Bogdan-Duică, Mihail Dragomirescu, Ion Pillat, G. Călinescu, George Murnu (cu ilustraţii de A. Murnu), G. Ibrăileanu (cu ilustraţii de Al. Brătescu Voineşti jr, la care se adaugă şi o ediţie miniaturizată îngrijită de marele critic), Constantin Botez, D. Murăraşu cu dedicaţie către Ion Bianu, preşedinte al Academiei Române în acel timp, D.R. Mazilu, M. Toneghin (cu ilustraţia lui A. Bordenache) şi bineînţeles monumentala ediţie iniţiată de Perpessicius, faţă în faţă cu exegezele lui E. Lovinescu, T. Arghezi care-l socotea un element al unei trinităţi, alături de Homer şi Goethe, apoi acelaşi neobosit Perpessicius, care şi-a dedicat întreaga viaţă studierii operei eminesciene, G. Călinescu, T. Vianu, Ş. Cioculescu, D. Vatamaniuc, Zoe Dumitrescu Buşulenga, sau traduceri de început din opera Luceafărului poeziei româneşti precum „Der Arme Dionis", 1908, Bucureşti, traducere de H. Sanielevici şi H. Mayerczik sau cea din editura Johan Weiss, din 1895 „Der Abendstern", în tălmăcirea lui Edgar von Herz.

Cîteva epistole eminesciene destinate unor redactori sau scriitori, cum ar fi cea către Negruzzi, de la Viena, din 16 septembrie 1870, ilustrează legătura sa neîntreruptă cu viaţa literară de pe meleagurile noastre, depărtarea de ţară neîmpiedicîndu-l pe poet să pulseze odată cu viaţa de aici.

Emoţionantă şi scrisoarea de la Viena datată 18 martie 1872, adresată părinţilor, care destăinuie primele semne ale unei suferinţe care avea să-l mistuie.

În expunere se mai află şi o serie de documente fotografice, cum ar fi primele trei din cele patru fotografii cunoscute ale poetului şi o replică, acea multiplicare a fotografiei de la 19 ani, de la Praga, reluată în ultimii ani de către Brand, pe care poetul o prefera.

Manuscrise ale exegeţilor, pagina din Maiorescu „Mentorul", sau ale lui Perpessicius referitoare la „Epigonii" ca şi acel repertoar al marelui eminescolog, privind opera marelui înaintaş, sau paginile manuscris ale profesoarei Zoe Dumitrescu Buşulenga, alături de o serie de file tipărite din monumentala „Istorie a literaturii române" a lui G. Călinescu corectate de autor şi bogat adnotate, în pregătirile pe care le efectua cu gîndul la o nouă ediţie.

Dintre desenele pentru opera sa, nu putem să nu amintim pe cele expuse şi semnate de Traian Brădean, executate cu o sensibilitate care le apropie de textul eminescian.

Florin Colonaş

EMINESCIANA

EDIȚIA PRINCEPS

retipărită recent la Editura Academiei R.S. România (editor : Petru Creția), cu cele mai moderne mijloace ale artei tiparului, ediția princeps a **Poesiilor** lui M. Eminescu închele sărbătorile acestui centenar de nemurire a poetului național printr-o pioasă privire în oglinda începuturilor ; în egală măsură, ea deschide un nou **saeculum eminescianum** în cultura noastră, gestul făcîndu-se, simbolic, prin atingerea rădăcinilor.

În 1883, cînd poetul se afla la Viena după ce abandonase brusc ani grei de lupte în arena publicisticii, Titu Maiorescu face acest lucru deosebit : stringe între coperțile unei cărți o sumă de poezii ale lui M. Eminescu. Prinse la un loc și organizate după o regie ce vizează întregul (Petru Creția consideră că mentorul Junimii a vrut să sugereze deschiderea spre creație a lui Eminescu) — acestea nasc dintr-odată **Poetul** Bruscă a fost căderea din ziaristică a lui Eminescu, bruscă și urcarea sa pe cerul poeziei. Alții l-au coborît, alții l-au ridicat. În scurta notiță introductivă a volumului din 1883, Titu Maiorescu spune, în cuvinte puține dar grele de sens : „Dacă totuși am publicat aceste poesii împreună cu celelalte așa cum se găsesc, **am** făcut-o dintr-un simțimînt de datorie literară. Trebuiau să devie mai ușor accesibile pentru iubitorii de literatura noastră toate scrierile poetice, chiar și cele începătoare, ale unui autor care a fost înzestrat cu darul de a întrupa adînca sa simțire și cele mai înalte gîndiri într-o frumusețe de forme sub al cărei farmec limba română pare a primi o nouă viață".

Ediția Maiorescu a devenit ceea ce se numește o ediție etalon. După 1883 a apărut ediția a doua, în 1885, apoi cea de-a treia, în 1888, cea de-a patra în 1889 (după moartea poetului). Eminescu și-a văzut, în timpul vieții, de trei ori volumul **în haine noi** — fără a lucra la vreuna dintre aceste primeniri. După moartea poetului, această ediție va juca un rol încă important. Punîndu-se problema altei organizări a materialului, a unei cuprinderi mai largi din opera lui Eminescu, editorii au avut de înfruntat argumentul editurii Socec ce-și adjudecase drepturilor asupra sumarului dirijat de către Titu Maiorescu. **Astfel, din necesitatea de a ieși din marginile** acestui sumar, V.G. Morțun trebuie să publice alte poezii decît cele care fuseseră deja publicate, și-a orientat spre textele din **Familia** pe care Maiorescu le ocolise.

Alți editori vor merge spre proza lui Eminescu, alții spre articolele ziaristice : foamea de Eminescu a însemnat scormonirea tipăriturilor, adunarea operei risipite de către poet — prospectarea, de fapt, a ceea ce astăzi numim sursele **operei**. Ediția Maiorescu a ritmat toate aceste eforturi, s-a constituit în **cale regală** ce a determinat nașterea încrengăturii de drumuri.

Titu Maiorescu însuși își ia, în privința transcrierii și îndreptărilor unor poezii, o marjă de siguranță : „Poeziile, așa cum se prezintă în paginile următoare, nu sînt dar revăzute de Eminescu și sînt prin urmare lipsite de îndreptările ce avea de gînd să le facă..." Se știu intervențiile sale, ca editor, pe marginea **Luceafărului și a Doinei**. Din **Doina**, de pildă, evită un vers : „Și cum vin pe drum de fier" (omisiunea va fi reproșată de către Ion Gorun la ediția a patra din 1889 : versul din **Doina** va fi pus la locul lui de către Titu Maiorescu abia în 1895). Se consideră că Maiorescu a scos acest vers referitor la construirea căilor ferate de către companiile străine, pentru că era apărătorul, în proces, al acestora. Reeditînd, astăzi, volumul din 1883, Petru Creția îl însoțește și de un tablou al erorilor : cum apar unele versuri în ediție — și cum sînt în manuscrise. Firesc, editorul restituie, în note, și versul lipsă din **Doina**. De altfel, soarta acestui poem eminescian este de-a dreptul ciudată. Cenzurat de către Titu Maiorescu în ediția princeps, în anii noștri el n-a mai apărut **deloc** pînă acum. Am avut, editate și reeditate de mai multe ori, atîtea comentarii ale **Doinei lui Eminescu** —dar ne-a lipsit **Doina** însăși. Iată, într-adevăr, unul dintre cîștigurile ediției pe care o avem în față : recuperăm o antumă eminesciană. A fost nevoie de acest gest simbolic al coborîrii la origini, a fost nevoie de autoritatea lui Maiorescu — pentru a avea în fața ochilor dialogul dintre Poet și Ștefan cel Mare. Și, coborînd la rădăcină, ne întoarcem cu poemul întreg...

În privința **Luceafărului**, Titu Maiorescu intervine în discursul Demiurgului eliminînd și sintetizînd vorbele sale. Nu este locul, aici, a discuta gestul. Petru Creția consideră că mentorul Junimii a lucrat în spiritul și chiar în acord cu poetul (și, ca urmare, nu mai dă îndreptarea din manuscrise). Mi se pare, totuși, că, spunînd despre Luceafăr : „Tu ești din forma cea dintîi / Ești veșnică minune", Titu Maiorescu intră în contradicție cu alte versuri : „Venea plutind în adevăr / Scăldat în foc de soare". Este greu de acceptat că Hyperion este „din forma cea dintîi" : el pare, totuși, o **lux secunda** (lumină secundă). Explică Demiurgul : „Vrei să dau glas acelei guri / Ca după-a ei cîntare / Să se ia munții cu păduri / Și insulele-n mare ?" El poate reduce universul la zero, poate stringe plasa lucrurilor în ghemul inițial ; ce s-ar întîmpla atunci ? „Dar piară oamenii cu toți / S-ar naște iarăși oameni" — răsfirînd din nou această plasă, se nasc iarăși oameni (munți, păduri, ape) ; mai mult : „Un soare de s-ar stinge-n cer / S-aprinde iarăși soare" — și, în concluzie : „Din sînul veșnicului ieri / Trăiește azi ce moare (...). Căci toți se nasc spre a muri / Și mor spre a se naște". Prin urmare : „Tu vrei un om să te socoți ? Cu ei să te asameni ?" — Lucrul nu se poate, categoriile funcționează strict, genetic, nu se poate socoti (număra, inseria) și pus în asemănare ceva cu altceva. Se poate motiva esența de **lux prima** a lui Hyperion prin versurile „Iar tu Hyperion rămii / Oriunde ai apune" ; acesta, adică, nu s-ar stinge precum sorii, munții, etc. — la glasul „acelei guri". Întregul poem, însă, nu poate justifica această poziție a Luceafărului : ca personaj, el este un revoltat împotriva ordinii, vrea cerurile lui („Pe-a mele ceruri să răsai..."), nu are conștiința imutabilității genurilor, nu poate fi din forma cea dintîi atîta timp cît nu are conștiința „veșnicei minuni" ce ar însemna să fie. Titu Maiorescu simplifică și reduce dialogul, deci interpretarea.

Desigur, asemenea discuții sînt posibile pentru că avem ediția. Ele vor fi oricînd profitabile. Astăzi, cînd cunoaștem atît de bine activitatea ziaristică a lui Eminescu, avem o altă viziune asupra acestei prime ediții a **Poesiilor** sale. Ne apare clar că, pe fondul dorinței, continui aproape, de a-și relua activitatea ziaristică, un poem precum **Mai am un singur dor**, pentru prima oară publicat în această ediție a lui Maiorescu, nu face decît să-l oprească pe Eminescu în veșnicele mări ale poeziei. Oricît de mult ne place astăzi, oricît de mult a plăcut la timpul lui și va place în nemurire, să nu uităm că acesta (împreună cu variantele sale ce par a domina întreg volumul lui Maiorescu) a devenit repede cintec de inimă albastră, s-a cîntat prin cîrciumi și pe străzi, a izbucnit în spiritul public. Observația lui Ibrăileanu, că pe măsură ce se adîncea în polemici de ziar Eminescu refuza a mai publica poezii de dragoste ori intimiste, atinge și acest poem : cum să mai ceară poetul un loc în ziaristică atîta timp cît **Mai am un singur dor**, acest epitaf cîntat înaintea pragului, îl definea ?

Ca orice gest întemeietor — Titu Maiorescu a întemeiat Poezia lui Eminescu — și acesta cheamă, odată cu readucerea în memorie, gîndul care l-a creat, gîndurile care l-au însoțit. Esențială este Cartea, prinos de mulțumire adus înaintașilor, sentiment al datoriei implinite față de trecutul nostru. Pentru că, în aceeași scurtă prefață din 1883, tot Titu Maiorescu este acela care definește atitudinea ce trebuie s-o avem, ce-a avut-o el însuși față de Eminescu : „...am făcut-o dintr-un **simțimînt de datorie literară**". Datoria, prima grijă, primul semn al recunoașterii valorii, prima treaptă de pășire spre tezaurul Eminescu. Avem încă mari datorii față de poetul nostru național, așteptăm opera întreagă pentru a avea dreptul unei bucurii depline și, desigur, pentru a-l cunoaște și urma în calea gîndului său. Titu Maiorescu a întemeiat Poetul : Gînditorul a fost întemeiat de Iorga și ceilalți urmași ai lui Eminescu — iar noi, astăzi, trebuie să păstrăm în lumină întregul neștirbit.

Nicolae Georgescu

Ilustrație de Traian Brădean la „Sărmanul Dionis"

Efigia poetului

Poezia este expresia verbală a unui vis colectiv, asemenea miturilor pe care le asumă, le incorporează, le transcrie generînd noi nucelee mitice, noi categorii ale spiritului — postulate ale unor existențe infinit potențiale —, noduri de semnificații iradiante ce trasează viitoarele traiectorii de evoluție ale lirismului. Alcătuind invarianții unei anume culturi, determinîndu-i simultan specificitatea — acea imago mundi *proprie, diferențiatoare — și conexiunile cu alte zone largi culturale. Comunicarea prin artă se constituie astfel ca o modalitate sui generis nelimitată temporal sau geografic, utilizînd codul unui limbaj universal imediat decriptabil la nivelul percepției, datorită acelor „afinități elective" ce leagă ființele gînditoare.*

Făptură emblematică și reprezentativă, artistul este astfel un descoperitor al paradigmelor fixate în forme arhetipale, pe care le contemplă printr-un act luciferic de incendiere a cenzurii — individuale, dar și colective, în virtutea statutului său exponențial — care blochează trecerea spre cerul interior. Acest dez-văluitor care sfîșie vălul Mayei, textura deasă a aparențelor ce creează diversitate și însingurare, este pentru noi Eminescu.

„Trecut-au anii ca nori lungi pe șesuri", o sută la număr de cînd întemeietorul și învățătorul de limbă românească și de poezie modernă s-a retras în insula sa euthanasică. Ceas reactualizat în fiecare an în preajma solstițiului de vară, cînd soarele în apogeu, solidar cu destinul lui, își reîncepe lenta alunecare spre adăpostul subteran, moment al unei întunecări progresive, dar și făgăduință a eternei reîntoarceri. Ocazie rituală de meditație asupra condiției Poetului, care a trecut meteoric și orbitor, lăsînd în urma sa această coloană de lumină focalizată care este opera sa, un vector vertical care unește imperiul sensibil, sublunar de cerul inteligibil și stîlp al pătimirii de care este cetluit Titanul care ne-a dăruit focul său uranic.

Ființa lui, ascunsă astăzi vederii, s-a impuținat pe măsură ce și-a scris poemele, pradă a propriului har, supliciată de arta sa, dăruindu-se unui travaliu alchimic de ardere și decantare a materiei impure, a propriului trup, un act necesar, asumat, operînd transmutația interioară, al cărui rod este Opus magnum *dispariția artistului ca făptură de carne și sînge compensată fiind prin această resuscitare.*

Peștera în care a coborît se inconjoară azi de ziduri groase de tăcere. Rămîne această frumusețe imuabilă a cuvintelor sale iluminate în care s-a încarnat spiritul lui, această tensiune imanentă închisă între coperțile Cărții.

Chipul lui omenesc nu-l mai putem percepe, ci doar construi în clipe privilegiate de deschidere lăuntrică, de acces la eul nostru profund aprins de scînteia verbului său, după o imagine ideală întipărită acolo înainte de naștere, model sacru ce cuprinde chipul oricărui artist, readus în conștiință printr-un efort anamnezic. Sau din poemele sale care desenează o figură evanescentă, ambiguă, cu mai multe obraze care se suprapun sau se arată succesiv, de Înger și Demon coexistînd într-un tensionat acord, în permanentă oscilație între evlavie și erezie, între cumpătare și hybris, între armonia apolinică și dezlănțuirea dionisiacă, heracleiană mișcare imprimată textului odată cu suflul vital al ființei care l-a născut. Printr-un act sacrificial, propriu oricărei cosmogonii pentru că nu există creație ex nihilo, ci numai dintr-un trup dezmembrat care se deposedează atribuind existență. Poetul întemeiază prin limbaj, de aceea el este o făptură care neagă spațiul axiomatic al lumii, periclitează securizanta ordine a realității amenințînd să o desfacă din articulațiile ei inflexibile, să scoată lucrurile din rețeaua lor cristalină pentru a compune cu ele o fizică nouă, o meta-fizică. Odată concepută, imaginată, ea continuă să dureze într-o eroică înfruntare a mîniei zeului și a legii lui pedepsitoare, rezistînd intemperiilor timpului și vicisitudinilor conjuncturale ca o catedrală ale cărei turnuri zvîcnesc sfidător către cer săgetîndu-l...

Pentru poezia română, eroul civilizator care a împărtășit semenilor meșteșugul furat al construirii de catedrale este Mihai Eminescu De aceea, toți cei care sînt astăzi ucenici ai acestei nobile arte îi sînt datori în eternitate, ca și aceia care caută în verbul lui incantatoriu comuniunea întru sprit ca pe o cale ce conduce spre ființa profundă a lor, spre dublura paradoxală, acea inconceptibilă făptură de umbră ascunsă în noi.

În acest început de vară, cu puțin înaintea solstițiului, celebrăm nu atît accidentul morții lui (atît de omenesc și totuși atît de uimitor, de flagrant cînd este vorba de un mare artist), cît mai ales înfăptuirea lui deplină în cuvînt. El continuă să existe, foarte aproape, alături de noi, în poemele sale, în luceafărul de seară care ne îmbogățește orizontul — această stea a singurătății și efigie a Poetului, care-și trimite raza abstractă spre cel de al treilea ochi deschis în noi ; continuă să existe în inepuizabila sa operă ca o prezență iridiscentă împărțită celor adunați sub același semn fix : numele lui — blazon al poeților de astăzi pe care se află înscris : „In hoc signo vinces".

Gabriela Crețan

Desen de Raoul Nicoară

EMINESCU
și conceptul de modernitate

În istoria culturii, au funcționat îndeosebi două criterii de abordare a conceptului de **modernitate** : „de la forme la fond" și „de la fond la forme". La acestea, s-a găsit o alternativă de mijloc, nu în sensul unui compromis care să ne scutească de complicații, ci într-unul care să înlăture falsa contradicție dintre **fond și formă**. Altminteri, o teză fundamentală a structuralismului contemporan este chiar abolirea vechii polarități prin soluția că fond și formă nu-s altceva decît fețe complementare ale aceleiași realități. Totuși continuă, în faptă, să funcționeze mai departe criteriile tradiționale mai sus pomenite. Ba chiar sînt considerate „motorul" istoricității culturii, instaurîndu-se seria de opoziții între **tradiție și inovație**. În vreme ce „inovatorii" pariază pe dinamica **formelor**, tradiționaliștii s-ar plasa pe terenul mai sigur al **fondului**, riscînd să fie etichetați drept „conservatori" cînd nu sînt numiți „reacționari", paseiști etc. La asemenea acuze, se răspunde prin respingerea ironică a modelor, a noilor metode în critica literară, a experimentelor de ultimă oră etc. Fiecăreia dintre părți i se rezervă, așadar, un cîmp larg de posibilități în a-și exersa verva „spiritului critic". Sînt perioade istorice cînd „biruința" e de o parte sau de alta. În anii proletcultismului, partizanii „fondului" și-au luat partea leului, proclamînd „ideile noi" însemn al modernității sub masca zisă a **actualității**. După tirania pseudoadevărurilor, urmează, de obicei, extremismul „formelor". „Modernitatea" le-ar aparține acestora și, în consecință, trebuie periodic **inoculte**.

Independent sau nu de intenția judecătorilor, se insinuează în dubla referențialitate manipulată de critici și o discriminare axiologică. Ea a fost remarcată foarte bine, cu privire la Eminescu, de Al. Piru, relativ la o recentă **Istorie a poeziei românești**, II, 1984, semnată de Mircea Scarlat. (Vezi **Criticii și metode**, 1989, pp. 103—104). Mircea Scarlat scrie negru pe alb că datorită formei poetice „tradiționaliste" **Luceafărul** este inferior estetic **Nopții de decemvrie**, mai mult — Macedonski găsește o soluție „mai modernă" pentru drama geniului. Mircea Scarlat preia epigonic pe N. Manolescu, și el adept al excluderii lui Eminescu de la fenomenul liric modern (v. **Metamorfozele poeziei, Despre poezie**), din pricina tendinței de a absolutiza același criteriu al formelor. Mai mult, Mircea Scarlat îl consideră pe Macedonski inferior lui G. Bacovia. De unde rezultă că Eminescu e cu două trepte valorice sub Bacovia, dat fiind că autorul **Plumbului** a împlinit cu adevărat „revoluția" simbolistă. În realitate, sub aparențe simboliste, Bacovia venea cu un fond existențial și estetic **nou**, așa cum a demonstrat încă din 1955 Svetlana Matta (**Existence poétique de Bacovia**).

Am dat aceste exemple spre a vedea erorile pe care le poate favoriza criteriul exclusiv „de la forme la fond". Altminteri, ultimii teoreticieni bine fac că vorbesc de **modernism** și nu de **modernitate**. Atîta doar că stricta tipologie tradiționalism-modernism-avangardism-post-modernism este și se va dovedi artificială din pricina caracterului ei limitativ, deși poate fi funcțională într-un anume sistem de referință. Acela al **modei**, bunăoară. Conservînd metrul popular în **Revedere**, lui Eminescu nu i-ar fi trecut prin minte că nu-i **modern**. Ba chiar T. Maiorescu a spus-o limpede că poetul era „un om al timpului modern" și e curios că tocmai „maiorescienii" n-au putut înțelege zisa maestrului. Și dacă e să ne referim tot la **Revedere**, G. Călinescu a apreciat că e vorba de o **inovație** eminesciană în materie de poezie, pe care a numit-o „folclor savant". Or, destui poeți ai secolului nostru, de la Lorca la Cezar Ivănescu, au mers pe un drum similar.

În fine, e vremea să știm ce credea Eminescu însuși despre **modernitate**, fiindcă despre **mode și imitații** știm că le-a tratat după propria-le măsură. Teoria „formelor fără fond" de expresie maiorescană nu ni se pare suficientă spre a defini poziția poetului. Și asta din cauză că, reducînd chestiunea modernității la **fond** (recte **adevăr**), există primejdia alunecării într-o altă extremă, pe care Maiorescu însuși n-a evitat-o pînă la capăt, de vreme ce el n-a reușit să **reconstruiască** filosofic și estetic conceptul de **adevăr**, așa cum a făcut-o Eminescu, într-un sens anticipator heideggerian (v. Svetlana Paleologu-Matta, **Eminescu și abisul ontologic**, 1988). Cum deja am atras atenția, eroarea primordialității **fondului** iese la iveală în poeticile sociologizante și nu întîmplător socialiștii din epocă, împreună cu Gherea, au îmbrățișat și ei teoria „formelor fără fond". În schimb, prin Eminescu se realizează o veritabilă ruptură de ambele extreme, care i-a permis poetului român să depășească nu numai **mimesis**-ul tradițional, dar și exclusivismul formelor. E o cale urmată, de fapt, de toți marii creatori, găsindu-și întemeierea „teoretică" în gîndirea celui mai profund filosof al veacului nostru — Heidegger, iar la noi, în doctrinele complexe ale lui L. Blaga, Camil Petrescu sau C. Noica. Într-un fel, alternative la lucrări de tipul **Structura liricii moderne** de Hugo Friedrich.

Meritul lui Eminescu este de a fi schițat, odată cu opera, premisele programatice ale unei noi viziuni estetico-filosofice. Exagerînd, poetica lui se concentrează în două versuri interogative, de o genială simplitate și, de aceea, foarte derutante : „Unde vei găsi cuvîntul / Ce exprimă adevărul ?" Să mai observăm că și titlul grăiește mult — **Criticilor mei**, care „Răle-or zice că sunt toate cîte nu vor înțelege...". Întrebarea eminesciană își găsește răspunsul numai la nivelul întregii opere, căci vizează nu numai o poetică, ci și o ontologie.

Așadar, păstrînd **adevărul** gîndit ca **ființă**, așa cum vor fi făcut anticii și în secolul nostru Heidegger, Eminescu distinge între **adevărul ființei** („substanțial", cum ar zice Camil Petrescu) și adevărurile istorice, perisabile („ce-i azi drept, mîine-i minciună"). Deși poezia și filosofia au acces la adevărul ființei, totuși diversele sisteme de gîndire nu sînt ele însele stăpîne ale **adevărului**. Asemenea disociere este dovada reconstrucției conceptului de **adevăr** la Eminescu. Heidegger redescoperea în **alêtheia** grecilor și în poezia unui „romantic" (Hölderlin) temeiul Ființei. Cum se vede, Heidegger n-a avut nevoie de argumentul simbolist pentru a redimensiona gîndirea poetică modernă. El a identificat în limbajul poetic „Casa Ființei", aletheia. Altfel spus, poezia nu abandonează **adevărul**, cum au crezut simboliștii, dimpotrivă. Abia în acest context vom putea înțelege cutezanța eminesciană a coroborării cuvîntului poetic cu **adevărul**. Căutarea e chin („pe cap îți cade cerul"), dar, fiind că poezia nu e aventură a limbajului (cuvinte „ce din coadă au să sune"). „A turna în formă nouă

Theodor Codreanu

(Continuare în pag. a 7-a)

Dublul sau diavolul meschin

tînărului Goethe la Strasbourg, îndrăcitul de Herder îi spune într-o zi : Ce-i cu numele acesta de Goethe ? Să vie de la *Gott* (Dumnezeu), sau poate de la *Kot* (noroi) ? Și Goethe se întoarce acasă descumpănit, spre a nota pentru sine că nimeni nu are dreptul să-și bată joc de numele tău ; căci numele acesta ți-a devenit, cu timpul, însăși ființa ta și că deci tot ceea ce e mai superficial în tine a sfîrșit prin a fi și ce e mai adînc. Astăzi știm bine cît e de adevărat un asemenea lucru. După numele lor sînt chemate și există, într-un fel, toate lucrurile."...

Totdeauna m-a tulburat acest pasaj din Noica, filosoful nostru care se îndrepta tot mai mult în ultima vreme spre abilitarea unui model tradițional de gîndire (tradițional în sensul definit de René Guénon) poate pentru aceea că sugerează, peste voința autorului, o miraculoasă reînviere a cărții la o imprevizibilă parusie înscrisă ca o speranță în cel mai adînc secret al celulei noastre, — și asta numai printr-o blîndă „chemare" a numelui, poate pentru că sugerează principiul dual ontologic întemeietor al lumii și al făptuirii, *yin* și *yang*, *anima* și *animus*, *sinea* și *sinele* (cum spune Noica), dubla postulare interioară a ființei umane atît timp cît stă sub Lege, schizoidia primordială inexplicabilă (în afara budhismului care îndrăznește să înalțe avatarul uman la condiția de cosmocrator, regenerator al universului și al zeilor) și de asemenea, și nu în ultimul rînd, dublul principiu moral care ne dinamizează existența : „îndrăcitul" de Herder știa bine, la la fel de bine ca filosoful nostru, că tînărul Goethe nu se închina doar „prințului luminii" ci și captivantului „prinț al tenebrelor" și că, pînă ne dăm *duhul* cu ultima suflare, nu știm de partea cui am fost...

„Numele" care a devenit „ființa ta", „conștiința noastră mai bună" pentru noi, românii, este Eminescu, fiindcă, așa cum scriam exact acum douăzeci de ani într-un articol publicat în „Luceafărul", „Memento mori", nu am avut vreun sfînt sau gînditor pe măsura sa...

De aceea am avut și avem o susceptibilitate poate exagerată și am simțit ca pe o blasfemie orice încercare de știrbire a unicității aceluia „pe care și un Budha ar fi gelos"...

Această susceptibilitate a noastră e probabil ancilară față de o *traumă originară* pe care vom încerca s-o descriem.

Eram student la filologie, în Iași, prin anii '60... Atmosfera literară a acelor timpuri poate fi vag sugerată dacă vom aminti că un tînăr actor ratat care compunea poezii era prezentat delegaților de scriitori străini drept „naș Eminescu" în cadrul Uniunii Scriitorilor („și tînărul nici n-a roșit măcar", comenta un ilustru prozator român în epocă), iar numitul Mihai Beniuc creiona cu frăgezime sonetul „Piedestal" : „Tîrziu ți-am trecut pragul, genialitate !", — ăsta era primul vers... Pe amîndouă aceste podoabe le învățam pe de rost și ne făceam în noi „ura stivă"... Ei bine, într-o zi, colegii mei mai tineri cu un an de la filologie mi-au spus întîlnindu-mă în fața secretariatului numitei facultăți că posedă un coleg Eminescu... Am zăbovit rezemat de un calorifer în fața ușii secretariatului de unde urma să apară persoana cu pricina... Înconjurat de chicotelile „boboeilor" eram în așteptare în acea stare vidă de suspendare a gîndirii. Stare pur yoginică dacă te gîndești, cînd așteptînd iluminarea sau poți fi pălmuit în voie și scuipat fără nici o primejdie. (Paralizia asta a noastră e totdeauna speculată de mitocani la maximum !)... Însul a ieșit pe ușă, s-a îndreptat spre noi, au urmat prezentările... Era voinic, bine legat, cu un cap mare, cu o frunte proeminentă, cu un început de calviție și cu un șold mare de vădană... Mi-a strîns mîna fragilă în menghinea minii lui mari de gospodar, m-a privit fix în ochi cu un rînjet triumfător (rînjet pe care l-am mai văzut pe fața unuia, M.D., după moartea lui Marin Preda) și a rostit : Eminescu...

După ce absolvise liceul la fără frecvență, individul, secretar la un sfat popular dintr-o comună uitată de Dumnezeu, se hotărîse să-și schimbe numele din Noroi, să spunem, în Eminescu și venise, flăcău tomnatec, la Facultatea de filologie din Iași... Aceasta era povestea ipochimenului al cărui rînjet prezumțios și profanator m-a obsedat o viață și m-a adus uneori pînă la marginea demenței... Cu amintirea acestui rîs diabolic în minte am citit rîndurile unui amărît vlahuțolatru care îl reducea pe Eminescu la „Somnoroase păsărele" și ne promitea în scris prin 1977 „să lupte pe față ca să devină cel mai mare poet român", (asta admițînd că fața lui era chiar față) și cu aceeași crispare am „lecturat" inepțiile din această parantază. („Plîngerile acestea poetice că Eminescu nu poate fi atins, că toți poeții stau sub Eminescu și așa mai departe sînt ale unor puncte de vedere istorico-literare pe care îmi îngădui, ca poet, nu să le contest, dar să le pun la un subsol care trebuie regîndit. Toate punctele de vedere critice se schimbă cu vremea și ca atare nu trebuie să absolutizăm aceste puncte fixe. Eminescu a reprezentat sufletul românesc de pînă la el, în perspectiva veacului său, secolul XIX, unul dintre cele mai slabe în dimensiunea spirituală pe care a cunoscut-o umanitatea în ultimii 200 de ani. În ce sens ? Este un avînt extraordinar al pozitivismului, o încredere oarbă în știință care, după Hiroshima, nu mai stă în picioare. După Hiroshima noi nu mai putem avea încrederea aceasta oarbă în știință și ca atare viziunea asupra lumii pe care a propus-o chiar Eminescu este pe un temei spiritual discutabil la un moment în care tradițiile extraordinare ale spiritualității Logosului întrupat în istorie european sînt abandonate în parte și se face recurs la spiritualități orientale depășite de spiritualitatea Logosului întrupat în istorie. Deci nu cred în așa ceva.", Aurelian Titu Dumitrescu, **Nichita Stănescu, atît cît mai știm noi**, p. 51) gîndindu-ne, vorba lui Eminescu, „trebuie omul să învețe întîi carte și apoi să calce a popă".

Sigur că poți avea porniri ludice, spontane, sigur că-ți poate veni cheful să-ți bați uneori joc de numele Mirumului mai ales cînd bidineaua și nu de-a lungul ți-i dansul național...

Cînd scriam cu ani în urmă că toți scriitorii români (inclusiv subsemnatul) se află la mii de ani lumină de Eminescu, nu făceam altceva decît să-mi exprim exasperarea că unii mai cred că sîntem altceva decît un stins și limitat murmur din Marele Text Eminescian... Numai adăugați lui avem ființă, fără de el sîntem nimic...

Unii, din prea deasa rostire a acestei mantra, Eminescu, cu gura neclătită după îmbucatul colacilor, au ajuns să o pronunțe strîmb („Încît fonfii și flecarii, găgăuții și gușatii...") și ceea ce e uimitor e că „nifiliștii" și cei care nu țin de nici o „biserică" l-au divinizat iar oamenii așezați (adesea pe trupuri greoaie și pe suflete a-șijderea) ca și „bunii creștini" l-au blasfemiat...

Cezar Ivănescu

Adolescentul

era vară, avea șaisprezece ani, debutase ca poet în numărul din 25 februarie al revistei „Familia". Nu fusese osîndit să poarte nici o infirmitate fizică, nu era șchiop ca Byron, nu era cocoșat ca Alexander Pope sau Leopardi, nici o povară, nici o revoltă care să-i justifice geniul. Sau poate, dimpotrivă, a fost și povară și revoltă în adolescentul cu plete negre și frunte înaltă, altfel de unde curajul de-a porni pe jos către Blaj printr-o Românie ciuntită de hotare abuzive, o Românie deprimată, neîncrezătoare în forțele proprii, însă dornică de libertate, pentru că niciodată libertatea, ca ideal, nu se resimte mai violent, nu atinge cote mai ridicate ca atunci cînd o națiune pierde dreptul de autoguvernare. Niciodată libertatea domestică a apei de a-și croi singură albia nu egalează libertatea magnifică a șuvoiului ce doboară stăvilare și mușcă din maluri.

Era în vara anului 1866, un adolescent de șaisprezece ani părăsea Cernăuțiul cu suburbiile sale, insensibil la straiele mărgelate ale nemților, la coșurile cu marfă grădinărească arborate pe creștetele femeilor, la curțile îngrijite ca o manechiură de primadonă, insensibil ca orice fiu de gospodari români la tot ce socotea a fi de împrumut. Pleca singur, pleca pe jos, voia să vadă Blajul și mai voia să slujească o limbă națională, o limbă care n-a ținut și nu va ține cont de restricțiile diferitelor rînduieli sociale, o limbă despre care știa că se face auzită peste tot pe unde există români. Prin el această limbă va intra în literatura universală pe ușa din față.

În 1866 Eminescu era un foarte tînăr poet. Metafora sa, limpede ca o zi geroasă de ianuarie, cobora din nord să se ramifice în toate provinciile, el însuși simțise în cîteva rînduri neliniști și impulsuri nomade, avea, ca să spunem așa, o predilecție pentru drumuri, în special pentru drumuri înguste și nepietruite, pentru sedimentele de pași, istoria nu s-a clădit pe asfalt ci pe pămînt, el avea nevoie de acest contact direct, energiile cosmice pe care intelectul său le atrăgea cu forța unui magnet puternic trebuiau să se scurgă prin el în pămînt, apoi să fie redate îndărăt universului.

În circuitul acesta cît orbita unei planete, Eminescu se integrase geometric, poate chiar conștient, se simțea suficient de dăruit pentru a se sustrage inavuțirii și oricăror artificii ornamentale, opta pentru o stare edenică și, fără îndoială, mare parte din energia lui creatoare se pierdea datorită transpunerii forțate în cuvinte tridimensionale. Mintea sa era capabilă să parcurgă axa timpului în ambele sensuri. Între latura profetică și cea evocativă se stabilise un echilibru. Iubindu-l ca și cînd s-ar mai afla printre noi nu înseamnă nici pe departe că sîntem retrograzi, nu componenta noastră spirituală e captivă veacului trecut, ci, pur și simplu, scrierile lui au rămas ispititoare, emoționează, sînt actuale, deși nu există nici o formulă a durabilității artistice, nu oricine și nu oricînd poate conversa cu posteritatea de la egal la egal.

Să te afli în Bucovina și să scrii despre Eminescu la un secol de la moartea celui ce-a fost un miraculos rod al îngemănării cosmosului cu pămîntul românesc e o bucurie de care toți ar trebui să avem parte. Cuvintele limbii- române și-au ispășit cei o sută de ani de odihnă. Ne putem considera o generație favorizată. Avem, deci, toate condițiile pentru a stabili un nou record. Omul cu detentă maximă, performerul cuvintelor are nevoie de competitori întru eternitate. Dacă și cine se va încumeta s-o facă rămîne de văzut. Pînă atunci, imaginea adolescentului de șaisprezece ani, pornit să cucerească lumea, să fie icoana sub care orice aspirant la nemurire să se simtă dator să depună o jerbă de gînduri frumoase, să-și aprindă sufletul și să-l lase să ardă pînă la capăt.

Ecaterina Preda

Rodica Marinescu : „Casa Pogor"

IDEEA EMINESCU

Urmare din pag. 1

vanitatea sfînteniei care s-atinge după ce gustul păcatului cel originar și cel de după origine a pătruns ființa cea trecătoare. Eminescu propune un tipar românesc fără asceză de ascultare și post : prin asceza melancoliei și-a cugetării deduse de ea. Nici o convulsie în demersul său și în fervorile lui cea mai impecabilă dialectică. Pentru că Eminescu știa ce vroia și învățase lucrul acesta de la poporul său. „Dumnezeul geniului l-a sorbit din popor (e strict autentic lucrul acesta) cum soarele o rază din marea de amar". Ne recunoaștem bunicii și străbunicii în heraldica mult discutatului său „pesimism" care nu-i altceva decît una din primele sinteze existențialiste ale umanității pe o arie geografică ce va fi atins altcîndva eonul de aur al Lumii. „Pesimismul" lui Eminescu nu m-a speriat niciodată. Gîndul lui e **pătruns**, nu cum s-a spus : nepătruns. Căci în el deslușim totul. Măreție și decădere, trecutul și viitorul. Dacă el s-a plîns de prezent e o dovadă în plus că geniul nu-i făcut să se raporteze vremelniciei. Eminescu n-a fost convulsiv și nu este. Mărturiile spun că rîdea și „bea țapăn", astfel zis, viața nu-l speria în formele ei „păcătoase". Însă păcatul ipocriziei și-al iezuitismului nu l-a avut. Un canonic penibil într-o mare sută de ani l-ar fi dedus de „imoral". Eminescu știa că iubirea e lucrul naturii dumnezeești iar canonicul îi reproșa asumarea supremei libertăți a iubirii. Vor mai foșgăi la o sută de ani alți „canonici" în jurul gloriei celui mai pur dintre drept simțitorii acestui pămînt de subt stelele noastre fixe ? Întrebarea e pusă anume. Căci în primul veac de eternitate a lui Eminescu nimeni nu l-a atins decît poate teiul sfînt în blînda batere de vînt de deasupra mormîntului său omenesc. Veacul în care el a trăit e veacul nostru de referință, un „saeculum" al românilor, așa cum fusese la alte popoare Renașterea. Cultura Eminescu în acest veac și-a rodit sămînța și trăsăturile noastre esențiale vin din ea și de acolo.

gabriela hurezean

Umbra

Multe secole am tăcut ca piatra,
pînă cînd tăcerea prinse a bolborosi,
pînă cînd clocot asurzitor dădu,
dîndu-şi pe faţă vezuviul.

După multe secole, iat-o,
iart-o,
la picioarele tale primeşte-o,
încalţă-te cu lava ei,
lasă-ţi genunchii îmbrăţişaţi
şi mai luminează-mi o dată lumina
cu umbra ta orbitoare.

El

Atît de pur este el încît abrogă legea gravitaţiei.

Ceasuri întregi levitează eliberat
şi numai arare
şi numai cît ai clipi din pleoapă
coboară din patul lui de aer
la giumbuşlucuri dedîndu-se şi clovnerii.
Apoi îşi reia împăcat plutirea.

ioan n. dumitrescu

Numele tău

Pomii cu flăcări verzi
Vibrează neauzit,
Ascult austrul cum suflă
Nedomolit.

Gîndurile se adună
În ale inimii sipete,
Apoi, se destramă,
Talazuri domoale, încete.
O, pentru iubire,
Nu există nici graţii, nici vamă.

Pulberea amintirii
O aştern pe hîrtie, să rămînă,
Pomii cu flăcări verzi
Numele tău, Patrie, îl îngină.

Lecţie de înot

Se mistuie ore şi zile
Şi ele, parfumuri bizare
Ca florile păstrate-ntre file,
Altele-n albă ninsoare.

Se mistuie veacuri şi ere,
Se trec în nisipuri marine.
Şi cerul, în ploaie de sfere,
Cu zilele lui de lumine.

Amintiri vor rămîne, dar cîte ?
Şi cîte din clipele mari ? –
Ş-aşternă pe răni mohorîte
Arome de tineri stejari !

Un fluviu de foc e în toate,
Eu stropii de apă-i socot,
Cufundă-ţi obrazul în fluviu –
Putea-vei să-l treci şi înot ?

Acorduri

Asemenea cum mustul zăpezilor în glie
Renaşte-o nouă forţă, ea griul să-nfrăţească,
Baladele şi doinele fac inima mai vie,
Ele etern ne-adună-n cinstire strămoşească.

Lumina-n steaua nopţii clipind, tainic inspiră
Şi limpezeşte gîndul cu sensuri 'nalte – pure,
El curatul Luceafăr, El sfînta Ţării liră
Nemuritor înalţă acorduri din murmure.

Înmiresmează vremea, azi eră românească ;
Precum mierea de aur cuvîntul lui răsună
Luminile din suflet cu jerba lor să crească
În limba poeziei şi-n limba mea străbună.

Estimp, masa căscăundă se freacă înnebunită la ochi
ca după o halucinaţie bine pusă în scenă.

Flama gîndului

Din nou te trezeşti înainte de primul cîntat
al tramvaielor. Binecuvîntată însomnie.
Imaculată ţi-e mintea pe cînd
deschizînd fereastra descoperi în viţa sălbatică
briliantele. Sorbi un grăunte
şi flama gîndului te azvîrle în plină zi :

Dacă substantivul comun ocean ar fi numai al tău,
oceanul însuşi ar fi substantivul tău propriu.
Unicul lui stăpîn ai fi tu.

Mănuşa de apă

De parcă s-ar fi născut cu mult înaintea mea,
mult mai în vîrstă îmi este mîna.
Prin bandajul sforilor albastre
rănile copilăriei abia se mai zăresc.

Lungi tranşee, vetre de rug, cratere,
semne,
HCl, H_2SO_4, AAA, tu,
colină a plîngerii,
mîna mea strînsă în pumn
tăinuind ca o sfîntă raclă
amărăciunea frunţii lui,
păienjenişul innodat al ridurilor,
astrul stins.

Mîna mea stinsă în mănuşa de apă.

Betelgeuse

Aidoma craniului de miel încolţeşte sphera.
Ceea ce încălzeşti acum în palme
este un corp geometric cu colţi.
Pe fiecare colţ licăreşte feroce cuvîntul.
Betelgeuse.
Semnificantul. Usturimea din ochi.

Contopire

Anevoie, spre cer
Speranţa-şi aprinde focurile nevăzute –
Tu simţi dogoarea şi roua
Din stelele în vară căzute ?

Ele, plecînd spre cetina
De dincolo de ceţuri şi ape
Spre un pămînt, spre alt cer
Ce va fi să le-ngroape ?

Alunecarea-n clepsidră,
Stele căzute din cer în ţărînă
Şi lumina ochilor tăi
Pe care marea o-nghină...

De cauţi timpul

De cauţi timpul este lîngă tine
Trecutul şi prezentul, viitorul,
Sînt toate-aici, doar clipele-şi iau zborul
Spre infinit purtînd cupele pline.

Vremea este cu noi, ni se cuvine,
Să ne-adunăm din timpurile toate
Polenul, deci iubirea de dreptate
Şi patima de Ţara ce ne ţine.

Cuvîntul nostru, fapta, viaţa toată,
Elogiu fie acestui pămînt,
Lumina-mi cere inima curată,

Izvoru-mi cere arşiţa-n cuvînt,
Vii rădăcini înfipte-n cremene
Urmaşii – care-n timp au să ne semene !

Întîlnirea

horia pătraşcu

...era negru de supărare Terpeş, astfel plecase din Timişoara, ştiind că nu e bine aşa, şi plecase totuşi : medicul de serviciu al organului de control — scoţîndu-l dintre braţele complicatelor aparate şi ajutîndu-l să-şi tragă maieul peste cap — îi spusese că „totul e în regulă !", nu observase nimic deosebit.

De fapt, gîndise Terpeş, ce să observe ? ! Necazul lui se îngrămădise în suflet, nicidecum „la vedere" — cum să-i depisteze, **aparatele**, sufletul ? !...

Abia prin dreptul Lugojului, celălalt, puştiul, secundul — îl întrebase : „Nea Terpeş, iartă-mă, da' ce-aţi... ? ! Ţi-a ieşit o venă pe frunte, deasupra ochiului, ce-i cu dumneata ? !".

„Taci, acolo... !" — îi mormăise ăluia, surd şi parcă jenat, bătrînul.

...Cu braţele îndoite din cot — şi cu braţele astea aşezate apăsat şi ferm pe pupitrul de comandă — Terpeş îşi plimbă degetele butucănoase peste rotundul metalic al manetelor lustruite de folosinţă. Acele multiplelor indicatoare de bord, tremurînd abia simţit sub sticla rotundă a cadranelor luminate cu un verde palid, precizau că — în interiorul uriaşei locomotive Diesel-electrice pe care o conduceau cei doi acum — totul este în regulă.

Trenul accelerat 122 se apropia de Craiova :

— Să-ţi spun un banc... ? ! — îl întrebă bătrînul pe secund, privind mereu înainte prin parbrizul imens, ca şi celălalt de altfel (se scurseseră nişte bune ore de la plecarea din Timişoara şi priveau de atunci amîndoi numai în faţă, atît ; de parcă nu s-ar fi aflat alături), fără a fi nici el prea convins că Davidescu, **„Davi-Cap de Fier"**, o să-l asculte.

— Zi-i, şefu — făcu însă acesta.

Era un tînăr blond şi uscăţiv, avea degete subţiri şi lungi, de intelectual fir'ar să fie, sau instrumentist — la vioară, de pildă ? ! — oricum l-ai fi luat, părea cu totul şi cu totul întîmplător ajuns aici, pe postul ăsta de ajutor de mecanic.

Locomotiva se zgudui — traversau în viteză Coţofenii — apoi se aşternu pe drum drept, undeva departe începură a se zări sclipind luminile Işalniţei... Ştergătoarele parbrizului se mişcau ritmic, nu reuşeau însă a face mare lucru : viscolul se înteţise, pale albe de zăpadă acopereau geamul la intervale. În cabină era însă cald :

— Păi, fii atent... adică fii atent, s-auzi — **cică** : „urcă un ţăran de-al nost' într-un compartiment şi se aşază sărmanul pe locul său, alături — **un negru** ! Se uită românul la el, îl priveşte, îl socoteşte... bine îmbrăcat omu', la costum dichisit... cu lanţ de aur la gît şi ceasbrăţară la glezină... ei, şi nu mai poate românul : Iertare, dumitale, da' de unde eşti ? ! Din Africa... ! ! (îi răspunde negrul care vorbea bine româneşte, fiind dintr-aceia student cu bursă şi termen în Capitală, că sînt mulţi)... Aşa... ! — face şi ţăranul nost' — şi anume **de unde**, din Africa ? !... **Din Togo !** — îi răspunde amuzat studentul cel tuciuriu şi-i zîmbeşte ; dar, de ce... ? ! ...Aş-şşa, pentru că taman îmi veni vorba să te întreb : **al cui eşti**, din Togo ? !".

Urmă o pauză. Apoi :

— Ce zici ?

— Ce să zic... ? !

— Păi... **ăsta e bancul** !

— Şeful... ! — îndrăzni Cap de Fier.

— Bă, tu nu rîzi, sau ce-aţi... ? ! — îl întrebă, intrigat, bătrînul.

Continuau să privească amîndoi drept înainte (de parcă nu s-ar fi aflat alături) şi nimic din ziua asta, care-i venise în întîmpinare încă din zori lui Terpeş, la Timişoara, nu-i stătea pe bune — dimpotrivă, s-ar fi zis că toate cele i se aşterneau pe dos.

Bombăni ceva...

...Trecură de Işalniţa, luminile înalte şi puzderie ale Marelui Combinat Chimic rămaseră curînd în urmă, pe dreapta. Tăceau.

Pe stînga, sosi în întîmpinare o garnitură înghiţind parcă ea, toată, linia dublă pe cale ferată, farurile locomotivei adverse îl orbiră pe bătrîn (.. Ăsta e nou !", gîndi el, simţind cum involuntar degetele i se crispează de manetele acelea, **ale lui**, fără a le clinti însă prea mult din poziţia lor verificat-stabilă : nu-şi putu stăpîni însă o anumită nelinişte a încleştării ăsteia, pe care şi-o remarcase de cîtva timp fără bucurie, lucid, şi întotdeauna numai atunci cînd convoiul de suflete pe care-l tîra în urmă cu 110 kilometri pe oră se încrucişa cu o altă garnitură, venind din faţă, cu aceeaşi viteză. „E nou, ce mai ? !").

Urmă acel „BANG" sonor, clipa în care cele două locomotive alunecară — cuţite — una pe lîngă alta, urlînd din sirene (lui Terpeş i se înfundară urechile, brusc — „ceea ce nu e bine, deloc nu e bine, noroc că mai am puţin pînă la pensie !")... apoi fu repede o linişte atît de deplină, încît glasul lui Cap de Fier — mai întotdeauna moale, şters — aproape că bubui acum între pereţii metalici ai cabinei :

— Avem roşu, şefu' !

— **Dă semnal... !** — tresări aproape speriat bătrînul, apăsînd pedala frinei şi umblînd cu degetele la butoane.

Făcînd să zbiere îndelung şi în noapte sirena locomotivei.

Prompt, Davidescu decuplă la rîndul său contactul electric.

Locomotiva se opri repede...

Şi simţiră amîndoi — senzaţie aproape fizică ! — cum teribila greutate a vagoanelor de pasageri din spate îi se propteşte în ceafă.

Ajuns în mărginimea, în preajma Craiovei — înainte de a pătrunde în oraş — **trenul accelerat 122** încremeni în plin cîmp. Pe stînga se zăreau nişte flăcări subţiri, înalte — probabil guri ale unor sonde abandonate pămîntului otrăvind zona : păreau nişte ciudate şi mari artificii risipite pe dealurile ce abia se ghiceau acolo — către stînga.

Ceramică de Lucreţia Milea

Davi — Cap de Fier îşi privi instinctiv ceasul-brăţară : era 1 februarie 1986, noaptea şi se pornise o iarnă grea ; nu se aşteptaseră la o astfel de iarnă nici măcar cei care, prin funcţiile lor, ar fi fost datori să se aştepte... !

Era bine aici, în cabină — cumplit însă, afară ! — şi se priviră acum, în sfîrşit, unul pe altul ; acum, cînd motoarele tăceau :

— Ce-i, măi... ? — întrebă bătrînul.

— Ce să fie... ? !

— Păi, uite : **stăm** !

— Şi... ce dacă stăm ?

— Tu chiar eşti prost, sau... ? ! — nu înţelese bătrînul.

— Să zicem că da.

— Adică, să zicem... ce ? ! Îţi baţi joc de mine ? Ce să zicem ?

— Că sînt prost, şi aşa mai departe. bun... ! Şi ? ! — iar degetele subţiri ale blondului aşezară ca lumea floarea din plastic vîrită cine ştie cum în paharul cu apă aflat dinaintea parbrizului. Spune însă, dumneata, drept : **te gîndeşti acum la Luca ?** !

Şi îşi şi feri capul într-o parte, ghicise : celălalt fusese gata să-l lovească cu dosul dreptei.

...Blondul ăsta, Davidescu, porecla „Cap de Fier" i se aplicase cu ani în urmă pe cînd student fiind, la seral, în Arad, obişnuia a face pariuri cu colegii din căminul de nefamilişti — pentru o ladă cu bere, uneori chiar şi mai puţin — că îndoaie izbind cu capul orice burlan din tablă al caselor aflate pe colţul străzilor, de obicei dosnice, pe care se întorceau ei, prietenii, acasă, la cămin. Cîştigase astfel nenumărate sticle, pe care le băuse împreună cu prietenii : **îndoia**, într-adevăr, burlanele astea ! Pînă cînd, într-o noapte — apucînd între degete un anume burlan indicat de amici — trăgînd adînc aer în piept şi făcînd aşa : „Ha... !", ca întotdeauna — izbise tare, cu capul. Burlanul era însă **din fontă**...

...Zăcuse în spital cîteva luni ; medicii erau acum cei care făceau pariuri în sensul de : cît mai are nefericitul pînă crapă ? ! Nu crăpase. Dar nici nu mai pusese de atunci strop de băutură în gură, ba chiar se lăsase şi de fumat !... Astfel încît, acum :

— Nea Terpeş — spuse, revenind cald alături de bătrîn. Degeaba, te-am simţit eu : la Luca te gîndeşti ! Iar dacă mă pocneai — ce ? !

— Nu mă gîndesc la nici un Luca ! Încetează, mîrîi bătrînul nemulţumit : pentru că într-adevăr la omul **ăla** se gîndise. Cine-i ăla, mă, ce-i asta, Luca ? ! — sfîrşi şi parcă se rupse ceva în el.

— Ţi se zbate iar **vena aia**, şezi blînd ! Ce-ai ? !... Intrăm în puşcărie amîndoi degeaba, ce-ţi veni ? !

— **Şi dacă... ? !** — şopti copleşit acum de o durere anume bătrînul, privindu-l.

— E verde... ! — spuse Cap de Fier.

— Verde ? ! — tresări celălalt.

...Dar mîinile şi începuseră a i se plimba, parcă de la sine, apăsînd butoane şi mişcînd manete, uşor : garnitura se urni din loc, patinînd la început. Davidescu coborî geamul din dreptu-i, dădu să scoată capul afară în noapte, şi-l retrase însă imediat, speriat : zăpada îl orbise.

Săltă geamul. Priveau acum amîndoi, şi din nou, drept înainte.

...Tîrziu după miezul nopţii, în staţia Craiova intră — pe jumătate înzăpezit, cu farurile aprinse şi urlînd din sirene — acceleratul 122 ; nămeţi de zăpadă acoperiseră peroanele staţiei, garnitura fu dirijată în ultima clipă către linia a treia.

În difuzoare se anunţa rigilit ceva imprecis. Ninsoarea se dovedea acum a fi mereu mai violentă, acoperind totul.

O mulţime buimacă şi trimisă de colo-colo — oameni cu bagaje, femei cu sacoşe sau cu copii, militari în termen, ba chiar şi un grup de sportivi îmbrăcaţi în trening şi dîrdîind rău — umbla aiurea, încurcînd peroanele ; încă nu se anunţase oficial dar plutea zvonul că circulaţia va fi oprită pentru cel puţin două zile ! Nu se mai mişca nici un tren pe întreg sudul ţării...*).

O femeie alunecă pe treptele ce duceau printr-un pasaj subteran către sala de aşteptare : purta un copil în braţe. Îl scăpă şi copilul se duse de-a dura, pe scări, rîzînd în hohote : numai că maică-sa se lovi rău, sosiră alţii care să o susţină, ridicînd-o de jos ; ea începu să plîngă, neajutorată. „Iarnă grea ! — gîndi Cap de Fier, privind toate astea — cine o fi adus-o, aşa, pe capul nostru ? !".

...Înotînd prin nămeţi, doi manevranţi născuţi parcă din întuneric decuplară locomotiva acceleratului ; aveau degetele zdrobite de ger, desfăcură cuplele mai mult cu coatele, împiedicîndu-se în mişcări unul pe altul. Din cabina Dieselului, de sus, Terpeş îl recunoscu pe unul dintre ei, îi fusese coleg pe vremuri, la remiză, dormiseră în acelaşi pat şi mîncaseră aceeaşi pîine. Coborî repede geamul din partea sa :

— Anghele... !

*) S-a nimerit să fie o simbătă această zi de 1 februarie 1986, în care circulaţia pe C.F.R. a fost practic paralizată din pricina unui viscol iscat din senin : sute de oameni au rămas izolaţi în sălile de aşteptare ale unor gări. Peste numai 2 zile, circulaţia intra în normal.

irina egli

Naştere

Ce bine că m-am născut
Înainte de sunete !
Trupul meu nevăzut
A putut să se-ndoaie
Pînă-n adînc,
Fără zbor şi văpaie...
Ce bine că mult mai tîrziu
A apărut în linii
Spaţiul lor sîngeriu
Iar tîmplele mele, uşor,
S-au adîncit pentru ele,
Sonor...
Şi-abia după ce m-am desprins
De mine, ca de-o străină,
Au năvălit necuprins
Şi-au deschis înspre pleoape
Prăvălire deape...

Curgem lent

Rupem cercuri şi triunghiuri,
Rupem cringuri,
Rupem stele şi pămînt,
Rupem cuvînt,
Mai avem un colţ şi poate,
Rupem toate,

Rupem linii,
Ne e ploaie,
Ne e timp răpus luminii,
Am ajuns în Totdeauna,
Tot ce rupem este una,
Chiar şi noi pe-un cer absent,
Curgem lent...

Zeii blonzi

Vin zeii blonzi, vin zeii blonzi,
Senini de aripi, vin inel,
Înlănţuiţi arzînd în corzi
Vibrînd de cîntecul rebel.

Vin zeii blonzi în zbor de cai,
Crăpînd în palme un apus,
Vin zeii zîmbetului-crai
Născut şi imediat răpus.

Şi tot mai curge aur supt,
Înaltul fremătînd a grai,
În glasul nopţii, tropot rupt,
Vin zeii blonzi în zbor de cai.

Între ape

Depărtate de mine, demult,
Două vieţi retezate spre cer,
Dureroase de timp şi de ger,
Fremătînd le ascult.

N-aş fi vrut să le iert plînsul stins,
N-aş fi vrut să le las să mă fringă,
Dar plămadă de cerc necuprins
Simt în aripa stîngă.

Fără mine, plecată din trunchi,
M-am oprit. Nu mai ştiu ce să caut.
Sînt din nou răsucită mănunchi,
Sînt o rană străveche de flaut.

Depărtate de mine, etern,
Şi ţţit de sălbatic aproape,
Două vieţi, două vieţi mă mai cern
Între sacrele ape.

Şi neputinţa...

Şi neputinţa să mai cînt
Cînd aerul respiră rar,
Cînd nu mai văd nimic mai sfînt
Ca zborul meu tăcut şi clar.
Şi neputinţa să mai strig
De nu ştiu cînd o înserare,
Şi freamătul arzînd de frig,
Născut cînd rătăceam în soare...
Şi-ţţit de rece şi departe
Îmi simt secundele trecute.
Tresar spre cercurile sparte
De unde vuietul se-ascute.

Uitate-au scăpărat în gol
Privighetori visînd în stol,
Şi viforul pleznește vid,
În neputinţă mă închid.

teatru

Cicluri dramatice

● **Decebal, Arpad, regele ungurilor, Dodecameronul dramatic — Dragoş Vodă, Alexandru cel Bun, Ştefan cel Mare, Bogdan cel Chior, Ştefan cel Tînăr, Petru Rareş, Alexandru şi Iliieş, Alexandru Lăpuşneanu, Despot Vodă — Grue Singer, Bogdan — Dragos, Mira, Cel din urmă Muşatin, Doamna Chiajna, Răzvan, Mihai cel Mare, Cenuşotcă, Gogu tatii, Amor pierdut — Viaţă pierdută : Emmi, Văduva din Ephes, Juneţea lui Mirabeau, Doja, Horia, Iancu, Demon şi Înger.** Iată titluri de piese şi cicluri dramatice — parte realizate, parte doar plănuite (duse unele pînă la sinopsis riguros întocmit) — ce îl permit lui G. Călinescu să afirme, cu deplină îndreptăţire, „teatrul a fost, cum se vede, aspiraţia intimă a lui Eminescu".

Marele spirit românesc al veacului XIX, atît de intens racordat la gîndirea şi creaţia universală, aspirase în primul rînd să scrie epopei dramatice inspirate de trecut. Iar împlinirea acestor proiecte de generoasă respiraţie patriotică ar fi însemnat, desigur, cel mai important capitol al teatrului nostru istoric (Din dramele sale s-au inspirat, lucru bine ştiut, Davila şi Delavrancea). Dar universalismul său îl determină să capteze şi să topească în magma scrisului totul ; să dorească să exprime în limba română, drama dar şi opereta, tragedia greacă (asimila povestea Muşatinilor cu destinul antic al Atrizilor) dar şi vodevilul ; să creeze într-un spaţiu încă deschis, literatura-i.

De aceea, aş defini de acum îndepărtata tentativă de integrală dramaturgică Eminescu, de la Teatrul din Botoşani, doar ca pe un început, o primă variantă scenică a teatrului eminescian cu valoare expozitivă (celelalte alte cîteva spectacole răzleţe din ţară nu pot fi luate în considerare decît ca izbîndă repertorială). Şi cred că e datoria şi privilegiul, în special al regizorilor de azi, să preia, euristic, acest dialog spectacular.

Aşa cum **Occisio Gregorii...**, spre exemplu, prima piesă românească jucată acum două veacuri la Blaj, apărînd la lectura aparent anacronică, sub aspectul limbii şi tematicii, şi-a găsit acum cîţiva ani pe scena teatrului „Bulandra" o înfăţişare fericită, pe deplin atrăgătoare ce i-a relevat excelenta modernitate şi vigoare, de ce oare **Bogdan-Dragoş** bunăoară, o capodoperă romantică, nu ar constitui, o dată mai mult, motivul unei noi întîlniri deopotrivă generoase cu arta scenei ? Şi mă mai întreb, marile poeme epice ale lui Mihai Eminescu sau Scrisorile nu constituie, ele însele, un subiect dramatic convingător, cu multiple valenţe spectaculare?

Spun aceasta deoarece, pe scena sălii „Atelier" a Teatrului Naţional „I. L. Caragiale", regizoarea Anca Ovanez Doroşenco a deschis seria manifestărilor teatrale bucureştene ce sărbătoresc anul Eminescu printr-un splendid şi elegant recital de poezie

În decorul delicat şi auster al lui Constantin Rusu — cîteva flori şi scaune —, în lumina simplă a sălii, mari actori ai teatrului românesc, au recitat, cuceritor, din opera marelui nostru poet.

Mircea Albulescu, Claudiu Bleont, Ioana Bulcă, Tamara Creţulescu, Damian Crişmaru, Cristina Deleanu, Matei Gheorghiu, Ion Marinescu, Adela Mărculescu, Ovidiu Iuliu Moldovan, George Motoi, Ilinca Tomoroveanu, au demonstrat, încă o dată, cu har şi cu minunată pasiune, posibilitatea poeziei eminesciene de a deveni spectacol.

Îmi pare firesc, de aceea, ca şi teatrul lui Eminescu să-şi ocupe locul îndreptăţit pe scena românească, în viziunea creatoare a celor mai buni artişti ai ei.

Radu Anton Roman

film

Memoria peliculei

● În urmă cu 75 de ani, istoricul literar **Octav Minar**, pe drept cuvînt blamat pentru încercările de denaturare ale unor aspecte ale vieţii şi operei eminesciene, realiza o monografie documentară **Eminescu — Veronica — Creangă**. Filmul care era declarat „comemorativ" prezenta în special „locurile unde au trăit Eminescu şi Creangă", o serie de imagini fiind utilizate de autor pentru realizarea de diapozitive menite să exemplifice conferinţele de popularizare ale întrepridului cineast, autentic pionier al unei posibile filmografii eminesciene.

Imensa valoare documentară a filmului, care nu a avut, se pare, un deosebit succes în epocă şi care a intrat în patrimoniul Arhivei Naţionale de Filme, se află în cadrele ce imortalizează casa natală a poetului din Ipoteşti, bojdeuca lui Creangă, vederea generală a Ipoteştilor, manuscrisele eminesciene ce apăreau pentru prima oară înscrise în fragila memorie a peliculei. Alături de imaginile surprinse la început de secol în Iaşi sau Humuleşti, filmul lui **Octav Minar** încerca pentru prima oară în istoria cinematografiei româneşti să echivaleze vizual nemuritoare versuri eminesciene utilizînd cadre din filme străine, puse probabil la dispoziţia autorului de către Casa de filme Pathe.

Studiată în amănunţime de distinşi filmologi ca **B. T. Răpeanu** şi **T. Caranfil**, contribuţia lui **O. Minar** rămîne meritorie pentru încercarea de fixare documentară a universului eminescian pe teritoriul artei a şaptea.

Un Eminescu episodic, surprins în momentele sărbătoririi Putnei din august 1871, este interpretat cu patos reţinut de **Alexandru Repan** în filmul lui **Gheorghe Vitanidis — Ciprian Porumbescu** (1973), după cum tot episodic va fi şi Creangă în prietenia pentru marele poet în ecranizarea **Amintirilor din copilărie**, echivalate cinematografic cu multă sensibilitate de **Elisabeta Bostan** (1965).

Dacă însă nu avem pînă acum un autentic Eminescu, personaj de film, regizorii noştri rămînînd încă datori publicului, opera lui Eminescu a insufleţit şi a dat carate de adevăr artistic multor filme documentare, o serie de cineaşti utilizînd nemuritoarea poezie în vibrantul con-text al imaginii. Un recent exemplu este oferit de filmul documentar **Un om al pămîntului său — Mircea cel Mare** (producţie a Studioului „Alexandru Sahia", regia : **Gheorghe Horvat**) în care personalitatea marelui domnitor, recompusă prin documentele şi mărturiile epocii, capătă noi dimensiuni prin citatele extrase din „Scrisoarea III" căreia autorul îi găseşte fericite echivalenţe vizuale inspirat ritmate în ansamblul evocării.

Dincolo de aceste fugare contacte între arta imaginii şi opera complexă a poetului nepereche mai rămîne o propunere de scenariu făcută public de regizoarea **Cătălina Buzoianu pentru un (în ?)posibil film „Sărmanul Dionis"** (Vezi C. B. — „Novele teatrale", Editura „Meridiane", Bucureşti, 1987, p. 132 şi următoarele, din care voi cita doar primele două paragrafe.)

„**Sărmanul Dionis** ar putea fi un film nu **după**, ci **despre** Eminescu. Nu o biografie extrasă **din** şi **pentru** manualele şcolare. Ci un film **total** (extrag termenul din limbajul teatral) care să cuprindă poezia şi proza, deopotrivă, personaje mozaicate autobiografic (ciţi eroi atîţia Eminescu) hărţuindu-se în colocvii chinuitoare.

Sărmanul Dionis ar fi un film despre spiritul tînăr, nesăţios, dionisiac şi apolinic, deopotrivă, al monumentalului Poet, al sărmanului Om, al ironicului Raţionalist, al universalului Filosof care se caută pe sine în oglinzile Timpului şi Spaţiului mitic".

Acum, la începutul celui de-al doilea veac de nemurire eminesciană, între filmele visate, şi Eminescu îşi poate găsi un interpret ideal.

Călin Stănculescu

Cel de jos se uită la el, parcă năuc ; își strinse pleoapele, viscolul îi pătrundea în ochi :
— Care... ești ? ! — întrebă totuși, șovăit.
— Eu, mă... Terpeș ! Terpeș, măi... **eu !** Anghele... !
— Aha, Terpeș !... Și ce vrei ? !
O pală de vînt îl trimise de-a-ndărătelea, lipindu-i umerii de vagonul de marfă din spate, omul icni ; și tot atunci deasupra și parcă în înaltul cerului pe care nu-l mai vedeau niciunul — în beznă — explodă unul dintre becurile cu vapori de mercur (erau o duzină de astfel de becuri uriașe acolo, sus, în vîrful catargului-reflector), cioburile căzură risipit, sute, înghițite de zăpadă.
— Anghele ! — mai încercă bătrînul. Sînt eu, mă... ! Terpeș !
— Mda ! — făcu numitul Anghel aplecîndu-se acum și căutînd ceva prin zăpadă, îl scăpaseră niște chei acolo ; le găsi, le scutură în dreptul chipului. Stai la căldură... ! „Terpeș" — parcă-mi spune ceva numele ăsta, și știi ce-mi spune ? !... Că ar fi bine să te duci, așa, încetișor și pașnic — **într-a mă-tii !** Cine ești, de mă cauți... ? !
Și pieri apoi.

...Dormitorul remizei de locomotive din Craiova — clădire ridicată cu mulți ani în urmă — ascunde, la parter, camerele celor datori să îl întrețină : portari, cameriste, electricieni, instalatori etc.
Deasupra sînt încăperile destinate odihnei mecanicilor, în general personalului C.F.R. sosit aici în tranzit : șase încăperi spațioase, cu cîte patru paturi în fiecare dintre ele — paturi metalice, cu plasă din sîrmă, cu saltele „relaxa" și cearceafuri albe, imaculate, și pături chinezești din plastic, groase, călduroase atunci cînd este nevoie, sau răcoroase invers. Acum — era nevoie.
Într-unul din dormitoarele astea intră Terpeș mai întîi, urmat îndeaproape de Davi. Aprinse lumina. Își aruncă geanta de umăr pe unul dintre paturile pregătite, înăuntrul ei se afla o sticlă de apă minerală, goală, actele burdușite într-un soi de pachet din plastic, și o pungă cu semințe de floarea soarelui. Urmau să plece — de aici — abia a doua zi, în zori.
Mirosea a chimicale în dormitor, iar geamurile acestuia, cîteva, se zgîlțîiau violent în bătaia viscolului de afară.

Bătrînul se trînti într-un pat, pe spate, îmbrăcat așa cum se afla ; și își și așternu peste ochi brațul drept, îndoit din cot, parcă spre a nu mai privi nimic, s-ar fi zis că-l deranja lumina becului atîrnat sub tavan. Cap de Fier începu să se dezbrace, sistematic — realizase întîlnirea lui Terpeș cu Luca, deși fusese ea, această întîlnire, mai mult o părere ; el, Davi, coborîse tocmai din Dieselul bătrînului — opriseră la un semnal, înainte de a pătrunde în remiză — își desfăcuse pantalonul, în față, și tocmai se ușura pe una dintre roțile metalice atunci cînd o locomotivă veche, cu aburi, oprise dincolo, în dreptul lor ; și auzise :
„Asta-i culmea... !" — și fusese o voce groasă, de bărbat nedumerit.
„Mda... !" — mîrîitul acela, inconfundabil, al lui Terpeș.
„Ce cauți acilea, **socrule ? !"**
„În cursă, uite... ce cauți **tu**, aici, slinosule ? !"
„Merg la depou... ! Și de ce slinos ? ! Cineva trebule, totuși, să umble **și pe cărbuni !"**
„Fi-ți-ar ziua... așa, ca să nu spun altfel... în care ne-am cunoscut " — gemuse Terpeș.
De dincolo de Diesel, locomotiva cu aburi pufăia ritmic și precis, la intervale ; Davidescu își încheie pantalonul, căută cu degetele înghețate barele de sprijin ale scării, păși cîteva trepte metalice. Îi era tare drag bătrînul, și nu numai atît : pe fiică-sa o iubise **și el**, nu numai Luca... !
„Ne vedem la... **hotel !"** — mai făcuse Luca, oarecum ironic.
...Și gerul, și viscolul, și frigul ăla oribil — și noaptea asta cumplită ! — acoperiră restul.
Sus, în întuneric, mai explodă un bec cu vapori de mercur, cioburile sale nu mai ajunseră însă pe sol, fură împrăștiate pierind în dintr-odată turbată vîjîie a naturii din această iarnă : și, tot acum, amintirile lui Cap de Fier se risipiră.

...Iar tînărul se strecură pe sub cele cîteva pături, adunate din paturi, oftind :
— Hai, și noapte bună... ! — îi spuse bătrînului. Să sting lumina ?
— Nu.
— De ce, nea Terpeș ? ! Crezi că mai vine... ? ! Nu mai vine.
— Ba.
— Nu mai vine... ! — repetă tînărul, mîngîindu-și în acest timp, pe sub pături, picioarele păroase, drepte și scărpinîndu-și șoldurile ușor. Hai, că e noapte... ! Hai, că nu mai vine nimeni, ce dracu' ! ?
Și se răsuci pe o parte, vîrîndu-și capul în perna aia, care mirosea a DDT ; culmea : mirosul îi plăcu, și își frecă picioarele unul de altul, imaginîndu-și că strînge între ele șoldurile unei femei tinere... calde... și chiar atîpi.
Atunci cînd — după cîteva izbituri puternice în ușă cu pumnul și tușind mai ales gros, preventiv — intră, în acest dormitor, Luca.

Era același, adică cel pe care Terpeș îl văzuse cu siguranță, în geamul locomotivei cu aburi, de manevră ; mînjit de funingine, într-o salopetă uleioasă lucînd — unsă parcă de grăsime — și purta o plasă în mînă :
— Deșteptarea ! — strigă, și era vesel.
...Avea ochi albaștri ; erau, aceștia, singurele pete de culoare pură dintr-o mască întunecată — chipul său, mînjit de funingine — și care se schimba dintr-o clipă în alta. Erau doi ochi albaștri, într-un negru profund, adînc — și își

bălăbănea acum mîinile, neîndemînatec parcă, neștiind unde să-și așeze sacoșa aia, în care se ghiceau două sticle pline, grele, aproape că rupseseră plasticul.
Intrase, în dormitor, un întunecat om negru, iar cei doi săriră din somn, așezîndu-se pe marginea paturilor și în capul oaselor.
— Ce vrei, mă... ? — îl întrebă bătrînul.
— Tată socrule... ! — spuse Luca.
— **Ce vrei... ? !** — repetă Terpeș.
— Eu ? ! Nimic... ! Poate că doar atîta : să ne cinstim ! Ăsta cine e ? ! — mai arătă, către Cap de Fier.
— Ajutorul meu.
— Puteam să-ți fiu eu... — murmură celălalt așezînd sacoșa pe masă, scoțînd sticlele și desfăcînd dopurile acestora, cu dinții. Eu puteam să-ți fiu, nu-i așa ? ! Știai că ne vom întîlni ?
— Nu.
— Ba... știai ! Cursa era anunțată.
— Care... cursă ? ! — făcu bătrînul.
— Tată... **socrule !** — insistă negriciosul.
Continua să zîmbească. Și fu clipa în care lui Terpeș i se adună sîngele în cap : își scutură umerii, căută cu mîinile prin jur de parcă ar fi vrut să apuce ceva anume, apoi, pe jumătate înăbușit :
— Nu-ți sînt socru, mă ! — și vorbea greu. Nu-ți sînt socru și nici rudă nu-ți sînt, și nici tu nu-mi ești, și dacă pe Iulia ai amețit-o luîndu-i mințile, să nu crezi că am să beau acum din vinul tău, **ieși afară !...**
— De ce să ies... ? ! — întrebă simplu Luca ; și zîmbea încă.
Se ridică, de pe marginea patului, Cap de Fier :
— Aăăă, ieși, domnule, afară ! Dacă-ți zice dînsul... !
Fără a-și întoarce măcar capul către acesta, Luca își plîmbă mîna prin aer : Davidescu zbură de-a dreptul, se izbi de peretele dintre primele două ferestre și căzu apoi grămadă peste un lighean gol, aflat cine știe cum acolo, părăsit, pe dușumeaua dormitorului : zdrăngănind, parcă iritat, și pe muchie, ligheanul porni a face ocolul dormitorului... balet de clovn... și încremeni sub un pat.
— Așa, vezi... ! — înțelese a spune acum, calm, Luca.
— Ce vrei, măi, Luca ? ! — îl întrebă bătrînul ; Cap de Fier încă nu se adunase de pe jos, își pipăia falca. Vrei să dai și-n mine, mă ? !... Vrei să dai și-n mine, probabil că asta urmărești ! Dă, mă !... Hai, dă... ! Dă, că m-am împotrivit să mi-o iei pe Iulia... că nu ți-am făcut nuntă cu dar !
...Din albaștri, ochii lui Luca i se părură lui Davidescu a fi transformîndu-se în cenușiu ; continuînd să-și pipăie falca se ridică în picioare, gata să-l apere pe bătrîn într-o eventuală încleștare, dar aceasta nu se produse :
— Spune-i **ăluia** — vorbi gros Luca — să stea acolo, **să** stea de o parte, n-am nimic cu el. Da' dacă-mi mai scapă prin împrejurimi... nu garantez !
— Vorbești prostii, Luca, întotdeauna ai vorbit prostii ! — spuse bătrînul. Și tot cu prostii mi-ai luat-o și pe Iulia, căci...

— Nu ți-am luat-o, nu ! **A venit fică-ta după mine**, Terpeș... iar ura asta, a dumitale, că ce să mai spun eu acum : ură a fost și nu altceva — da' de unde, stau și mă întreb ? !... Spune dumneata : nu-i așa ? !
...În dormitorul remizei ședeau cei trei, Luca turnase în pahare dar nu bea nimeni. Lui Cap de Fier începuse a i se învîneți o falcă, vizibil ; Luca îl mîngîie pe cap :
— Trece. Trece, băiete... ! Iartă-mă, zi bogdaproste că n-am dat cu poftă, că dacă dădeam cu poftă ? !
— Ei și dacă, ce era dacă ai fi dat „cu poftă" ? ! — se zbîrli bătrînul.
— Lasă-l, nea Terpeș ! — murmură Davidescu, privind fix în paharul plin cu rubin.
— Chiar, nea Terpeș : lasă-mă... **măcar acum !** Cred că va fi fată. Și se uită și el în centrul paharului umplut, roșul acela...
— De unde, mă, știi tu că va fi fată ? ! — mormăi, încă abătut, bătrînul, ridicîndu-și paharul său în dreptul ochilor și privind prin întunecimea transparentă a acestuia. Curg zoaiele pe tine, Luca, dacă i-aș fi dat-o pe Iulia ăstuia (și arătă către Cap de Fier), poate că altfel se punea problema... Dar așa ? !
— Așa... ce ? ! — spuse Luca.
...Și priveau acum toți trei în pahare, fără a bea.
Nu aveau voie.
— Noroc ! — spuse Davidescu, primul, fără a se mișca.
— Noroc, hai... ! — i se adăugă negriciosul.
— Păi... hai noroc ! — spuse și Terpeș, fără a se clinti.
— Iulia mă iubește, tată socrule... ! — spuse Luca, într-un tîrziu. Ne-am luat mobilă, televizor... covoare ! Numai dumneata ne lipsești, înțelegi ? !
...Ședeau singuri ei trei acolo, la masa aia din unul dintre dormitoarele remizei de locomotive Craiova — puștiul, Cap de Fier, cel odată îndrăgostit de Iulia, fiica lui Terpeș — și pe care o dusese de două ori la cofetărie plătind el înghețatele — îi ceru lui Luca o țigară (țigări puteau fuma în dormitorul ăsta !), apoi conversația lor deveni șoaptă, tăcere... Și rămaseră acolo, fiecare cu destinul său. Geamurile se aburiră.
...Albea noaptea, viscolul, deasupra Craiovei.
În difuzoarele stației, vocea ruginită a crainicului anunța ceva imprecis. Buimacă — și trimisă de colo-colo — mulțimea pasagerilor se desfăcu în cîteva rînduri, compacte, căutînd ieșirea...

POEȚI ȘI CENACLURI - Botoșani

DUMITRU ȚIGANIUC

Eminesciană II

L-am visat. Trecea printr-o apă
pe un cal inaripat de corali
L-am strigat, de mîinile mele-atîrnau
sferele unui lanț de cuvinte, atît de greu
atîrnau încît dalta-mi căzuse, piatra
fiind doar ușor cariată de insectele literei
L-am strigat : vino, ia-mi povara,
dezleagă-mă de mirajul de a ciopli,
strivește-mi iluzia că sunetul meu va
trece prin zidul de piatră al plîngerii,
sparge-mi speranța imaginii dăinuind
ca o frescă, fă să se șteargă iubirea-mi
pentru cîntecul gurii, nemărginita-mi
iubire prefă-o-ntr-un simbure, pe mine
mie redă-mă o dată
L-am văzut. Trecea printr-o apă
pe un inaripat cal. S-a-ntors cu fața
spre mine, m-a chemat ca o șoaptă.

Eminesciană V

Fără de tine mama-i o poveste
și eu sînt basmul ei cel lăcrimînd
pe freamătul dintre a fost și este
fără a fi și-n freamătul din gînd
Cuvintele se-amestecă prin frunze,
stafide într-o tartă de pelin,
fără a fi de-un duh stelar pătrunse
fără de tine, suflete deplin
Decît aceste aripe ciudate
cu focul spînzurîndu-l peste hău,
prefer s-aud prin iriși cum îmi bate
șenila norului din ochiul tău
Prefer s-ascult pe mișcătoare șesuri
lumina ne'nțelesului din noi
decît atîtea stranii înțelesuri
fără de tine-aduse mai apoi
Și mă întorc spre plopi știrbiți din umăr
decît spre-acei aliniați și lungi
și n-am să-i număr, nu vreau să-i mai număr
ci doar prin umbra lor să mă ajungi

Și pe silaba mea silaba-ți pură
să fie umbra ei de s-ar putea,
fără de tine, gura ta mai cură
un riu de vechi pămînt pe limba mea.

MARIA BACIU

Scrisoare poetului

Ne-nchinăm cu plecăciune și-ncercăm a scrie carte
dinspre limba românească spre un secol mai departe,
căci ai fost mai viu ca viii, mai lumină ca lumina
și prin tine glăsuiră rîul, ramul și țărîna.
Ne-am plecat cu sfiiciune spre cuvintele bătrîne,
dar puterea lor întreagă s-a rostit numai prin Tine
și-ai umplut, umplut, Părinte, lumea noastră de imagini
cu cortegii de popoare care-au fost rămas pe pagini,
luminîndu-ne de-acolo sensul greu al ființării
unui neam trecut prin spada nedreptății și trădării.
Turma gîndurilor Tale trece prin ninsori de stele,
peste vîrfuri trece lună, vîntul tremură-n perdele...
Noi te așteptăm cînd teii troienitu-te-au de floare,
cînd sîntem atît de singuri și absența Ta ne doare,
cînd ne strîngem laolaltă și, cu drept, cinstim prin Tine
veșnicia limbii noastre și scripturile române...

În limba aceasta

Și dacă ne-ncearcă
aduceri aminte,
Mihai Eminescu
mai este-n cuvinte,

Mihai Eminescu
mai este Acasă ;
la vatra străbună
e iarba de coasă

și cîntă ciobanii
balade la stînă
cu sfinte cuvinte
din limba română,

și buciumul sună
la trecerea lunii ;
din grele mormînte
ne strigă străbunii

spunînd s-avem grijă
de noi și de țară
și vorbele astea
încep să ne doară.

Și murmură plopii
și teii înflorescu
în limba aceasta,
Mihai Eminescu.

Ci numai Tu

Veacul se-ntunecă
pînă-n cuvinte.
Numai Poetul
trece-nainte

ca păsări ce zboară
asemeni gîndului —
umbră Destinului,
umbră Cuvîntului.

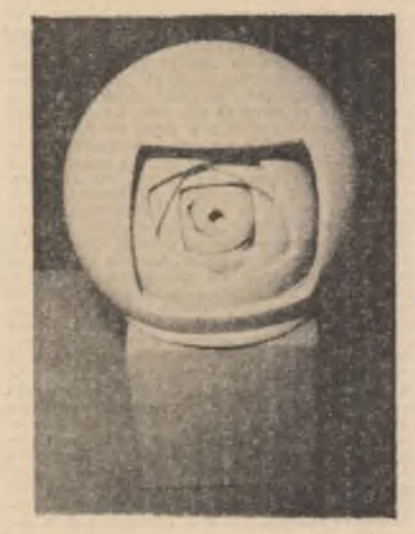

Vremelnicia —
nici o oprelește,
zarea Cuvîntului —
largă priveliște !

Veacul se-ntunecă
pînă-n Cuvînt.
Ci numai Tu
treci înainte.

GELLU DORIAN

Vis cu Eminescu

(La Brăila)

Totdeauna timpul s-a ținut după noi, dîndu-i consistență ; cărui
om nu i-ar fi plăcut ca timpul să-l mai lase în pace ; citeam și creșteam,
lîngă noi apele păreau că abia atunci se nasc — mii de corăbii, cîte povești,
că visul nici nu le poate cuprinde.
În acele mici chervane, sub coviltir, între chicoteli și replici truncheate,
printre costume de regi și sărmani arlechini, printre măști, cuțite, sceptre, castele de carton, printre saci
cu merinde și lăzi cu terfeloage, El. Poate ploi să fi fost,
că, dînd filele cărții deoparte, un înger se urcă-n priviri
și recită, acolo o spaimă de fugar, grija
de a-și putea duce gîndul pînă la capăt. Era în cămașă albă,
era chiar poemul coborît în lume, tînăr, să-i vadă suferințele,
era chiar inima pregătită să încapă totul — putea fi altceva :
conțopist, un obscur birocrat, un mic burghez cu un capital onorabil,
arendînd și el ca și ceilalți moșieri fîlci de pămînt Companiei Fischer,
putea colinda lumea și uita totul, — dar nu, era
chiar poemul coborît în lume să-i vadă suferințele,
să i le trăiască, era chiar cîntecul lor, — un adînc din care
lumina ridică la cer steaua cea singură.
Notez : o veche poveste, o larmă în jur, ca-n povestirile
lui Panait Istrati, cete întregi de cuvinte iuți, oacheșe
prin fața hîrtiei, gata să renunțe la liliputanismul de fiecare zi
pentru o singură clipă în chiar viața poemului. Ceva
este firesc în acest basm : printre reviste trase-n clișee de film
urmăresc la videoscop Luceafărul, văzînd aici lumina literei
pentru prima dată în țară, — ca un șir de furnici albe pe un pămînt negru,
ca un cer negru plin de stele, și sus mare LUCEAFĂRUL.
Visul trece în realitate, ca un ecou în auz
și găsesc printre degete nisipul alunecînd ; aș fi putut
crede că încet cerul se casează, ca o foaie de sticlă securizată,
și, așteptînd, mi-aș fi închipuit cîte o stea
descifrîndu-și tainele în fața ochilor — dar sus, era seară,
luna, vietatea aceasta romantică, umplea cerul —
lumină de lună lumină de lună ; aș fi zis că visez,
dar cerul tot era o lună plină !

DUMITRU IGNAT

Don Juan

Nu sînt destul de laș, de ipocrit,
pe cît aș vrea să fiu în astă-seară,
cînd te-ntîlnesc, din nou întîia oară,
eretică mașină de iubit.

Cum vezi, de toc nesigur, rătăcit,
uitat în labirintul unei stări,
asemeni sînt cu zeul unei scări
zidită între vag și infinit.

Nu mă primi ! Să facem să dispară
legenda falsă-a unui asfințit,
acuma, cînd mai poate să nu doară.

Mai sînt aici ? Poate nici n-am venit
— o mantie de-absență mă-nfășoară — :
vechi înger prin iubire mîntuit.

Douăsprezece fix

capul unui înger anonim
încolțind lîngă lună
— misterul acestei nopți defensive

și brusc universul e un plural

douăsprezece fix, victorie a timpului
netrecută în nici o istorie

Maimultul

dilatata clipă a vieții
nu mă cuprinde

sînt ceva mai mult
decît un fragment
de tactil și previzibil

poate și un fel de cîmp
cîmpul dumitruignat din familia
interacțiunilor universale

încet-încet mă obișnuiesc
cu această idee deloc stanie

am răgaz : maimultul
e o radiație
în urma unui univers dispărut

plastică

Exegit monumentum

● În orizontul artelor plastice, Eminescu intră abia după săvîrșirea sa pămînteană, mărturii demne de luat în seamă nefiind decît cîteva daghe-rotipii și fotografii. În rest, s-a perpetuat memoria orală care a dus ulterior la idilizarea portretisticii sale.
Revelația plastică s-a produs exclusiv prin intermediul literaturii și al legendelor despre viața marelui poet. Au apărut ilustratorii și toi cei ce încercau să impună conștiinței publice o imagine posibilă a geniului poetic național. Aurel Bordenache, cu tușurile și gravurile sale, à fost, în epocă, unul dintre propagatorii importanți ai unei viziuni plastice unitare și consistente inspirată de marile poeme eminesciene.

Dar foarte interesantă, deși mai puțin cunoscută, chiar și astăzi, este tentativa de monument închinat poetului de Dimitrie Paciurea. Lucrarea, un ipsos de mari dimensiuni, a suportat numeroase refaceri și versiuni, artistul concepînd ca o alegorie desfășurată piramidal, ilustrînd cu o deosebită forță expresivă secvențe din poema „Strigoii", la capătul superior al spiralei culminînd cu un portret al poetului, pe care singura fotografie păstrată și mărturiile unor martori oculari, dintre puținii ce puteau răzbate în atelierul sculptorului (printre ei, Gh. D. Anghel și I. Jalea), calificînd-o drept excepțional modelată și de o energică plasticitate. Din nefericire, monumentul s-a pierdut pe drumul dintre București și Veneția, unde urma să figureze în mostra artelor române.

În schimb, un bust al poetului, aparținînd lui Fr. Storck, este găzduit astăzi de municipiul Galați. Pe măsură ce opera lui Eminescu se impunea tot mai mult, artiștii plastici s-au apropiat mai insistent de orizontul ei tematic, îndeosebi prin contribuția unor ilustratori de carte, grafica fiind mai bine reprezentată, în această privință, datorită mijloacelor de expresie mai adecvate de care dispune. Să reținem, printre altele, numele lui J. Al. Steriadi și H. Damian. Firește, cele mai spectaculoase împliniri le are totuși sculptura, cerințele artei de for impunînd, cînd comenzile oficiale au putut fi lansate, rezolvări notabile, care fac și astăzi obiectul venerației publice. Este vorba de lucrări monumentale și busturi durate în bronz, piatră și alte materiale, de Oscar Han, Cornel Medrea, Gh. D. Anghel (cunoscuta „efigie" din fața Ateneului Român), I. Jalea (la Constanța), Milița Petrașcu, I. Irimescu, C. Baraschi (la Ipotești), Ion Vlasiu, ca, venind mai aproape de timpurile noastre, contribuția sculptorilor din toate generațiile să crească vertiginos și semnificativ. Ne gîndim la lucrările semnate de D. Pasima, Nina Ilie, Mihai Coșan, Petre Stoicu, H. Flămîndu, I. Mindrescu și mulți alții. Și în tapiserie sînt de reținut cîteva compoziții pe teme eminesciene lucrate de El. Hanske Marinescu, I. Balotă, T. Teodorescu-Stendl, Ov. Pastina ori de contribuția pictorilor Corneliu Baba, cu o suită de schițe eminesciene, Traian Brădean, ilustrator inspirat al prozelor lui Eminescu, Șerban Rusu Arbore. Ca să nu mai vorbim de aportul graficienilor, între care cu totul distinctivă și intrată de mult în conștiința publicului este opera Ligiei Macovei, poate cea mai substanțială și larg accesibilă glosare, cu mijloacele artei plastice, a operei eminesciene din cîte s-au întreprins la noi. Pline de sens și de rafinament plastic sînt și prospectările grafice ale lui I. Panaitescu, N. Săftoiu, D. Morărescu, cunoscute îndeobște din paginile publicațiilor noastre culturale.
Artele române cunosc în contemporaneitate febra asimilării depline a suflului spiritual al geniului de la Ipotești, lucrări și proiecte de monument tot mai numeroase și mai reprezentative dominînd preocupările creatoare ale tuturor generațiilor de artiști. Este, în fond, menirea conștiinței artistice a acestui popor de a trudi neîncetat la înălțarea marelui monument, pe care însuși geniul românesc al poeziei îl impune.

Corneliu Antim

muzică

Poezie și muzică

● Numeroase manifestări culturale punctează, în acest mijloc de iunie, centenarul trecerii în nemurire a poetului „sigilat de destin să ilustreze prin el bucuriile și durerile existenței" — Mihai Eminescu, cel care, cum spunea Tudor Arghezi, „fiind foarte român, e universal".
În spectacolul de poezie și muzică desfășurat în sala Radiodifuziunii Române sub genericul „Eminescu, poetul nostru național", personalitatea lui s-a reliefat plenar atît prin rostirea celor peste 30 dintre cele mai cunoscute creații ale sale, la care s-au adăugat cîteva celebre pagini muzicale inspirate din versul eminescian, cît și prin „inscripțiile lirice la opera eminesciană" semnate de Alecsandri, Vlahuță, Veronica Micle și Arghezi, extrasele din publicistica și manuscrisele poetului întregind imaginea complexă a ultimului mare romantic.
Binecunoscuți actori ai scenelor bucureștene au recitat versuri de mare vibrație care au căpătat, în viziunea lor, sonorități tandre, patetice, vindicative sau sarcastice, uneori surprinzătoare pentru cei obișnuiți a recita (sau a reciti) lirica eminesciană în tonuri învăluite în sensibilă și caldă visare romantică.
„Lumea muzicii atinge mai mult rădăcinile ființei noastre" — scria Eminescu ; muzica i-a fost dintotdeauna aproape, parte din însăși structura sa poetică, muzicalitatea unică a versurilor sale făcînd dificilă transpunerea lor în muzică. Și totuși, încă din timpul vieții poetului, romanțele au început să le însoțească, astfel încît, de mai bine de un veac, istoria muzicii românești consemnează zeci și sute de lucrări inspirate de poezia eminesciană.
Secvențele muzicale alese pentru acea scară de elevație spirituală au confirmat cu pregnanță prezența versurilor lui Mihai Eminescu în lumea sonoră a sfîrșitului de secol XIX, dar și în lucrări de dată foarte recentă. Am ascultat astfel piese pline de farmec semnate de Gh. Scheletti, G. Ștephănescu, D. G. Kiriac sau V. Popovici, dar și romanța „Pe lîngă plopii fără soț" ; lieduri de N. Bretan, T. Ciortea, D. Gheciu au încîntat, de asemenea, în tălmăcirea datorată unor soliști de prestigiu — Eugenia Moldoveanu, Georgeta Stoleriu, Ionel Voineag, Florin Diaconescu, Mihaela Agachi, Nicolae Florei și a corului Radioteleviziunii dirijat de Aurel Grigoraș.
Interesantă s-a dovedit prezentarea unor piese muzicale scrise pe versurile aceleiași poezii de compozitori din generații diferite, făcînd posibilă o comparație sui-generis, dar, mai ales, demonstrînd infinitele modalități de tratare și abordare a aceluiași suport literar. Au fost programate astfel liedul „Dintre sute de catarge" de Doru Popovici — una dintre cele mai izbutite miniaturi vocale contemporane românești (interpretă : Irina Săndulescu-Bălan) și lucrarea „Vînturile-valurile" de Șerban Nichifor, dedicată în 1988 corului „Madrigal" și dirijorului Marin Constantin, în a căror interpretare a căpătat un plus de frumusețe, armoniile dense și totuși diafane conturînd spații în care sonoritatea onomatopeică a refrenului a generat combinații de mare efect mergînd pînă la pulverizarea cuvintelor în vocale disparate.
Corul „Madrigal" a oferit, în microrecitalul său, și fragmente din „Vocalizele" de Al. Pașcanu, în care am regăsit și „Dorința", piesă concepută, de asemenea, pe țesătura vocalelor ce se suprapun, se îmbină într-o ingenioasă polifonie ; prin contrast, piesa omonimă a compozitorului Vasile Popovici, interpretată de corul „Preludiu" al Ansamblului Artistic al U.T.C. dirijat de Voicu Enăchescu — solist Lucian Marinescu, a adus atmosfera ușor desuetă a elegiilor „la modă" cîndva.
Spectacolul de poezie și muzică dedicat centenarului Eminescu a constituit un moment mult aplaudat, datorat și realizatorilor Liliana Moldovan, Ana Buga și Dan Puican.

Anca Florea

ISTORIA UNEI IDEI LITERARE

O interesantă cercetare diacronică ne propune Marian Vasile prin volumul „Conceptul de originalitate în critica românească", apărut la sfîrșitul anului trecut, în Editura „Cartea Românească". „Timpul și spațiul cultural pe care se aplică cercetarea — precizează autorul — e cuprins între 1800 (în «Țiganiada» apare prima dată termenul de «orighinal» cu sensul actual) și ultimul război mondial". Desigur, această „prima dată" nu implică prioritatea absolută a lui Budai-Deleanu în lansarea sau difuzarea termenului și nu trebuie asociată editării tîrzii a „Țiganiadei". Marian Vasile ne oferă și suficiente exemple de abordare a problemei originalității în texte din prima jumătate a secolului trecut. Idei legate de același nucleu semantic (aspectul relațional al valorilor literare) au circulat la noi și cu alte exprimări, ca „nou", „extraordinar" (în vechi manuale de retorică), „fără model", „singur în felul său" etc. Mai cu seamă acest „singur în felul său", prin care unele dicționare defineau termenul „original", dovedește utilizarea nuanțată a conceptului, în funcție de criterii și coordonate analitice diverse. Dominantă a fost, totuși, implicarea ideii de *specific național* în evaluarea originalității operelor literare, idee care presupune, la rîndul ei, acea „capacitate de a sfida tirania modelelor", de care vorbește astăzi M. Ungheanu. Nu trebuie dedus de aici vreun viciu de receptivitate. Scriitorii români nu ignorau creațiile autentice cu circulație internațională și nu le respingeau ca atare. Refuzat nu era „obiectul" cultural în sine, ci doar „tirania" lui potențială, adică preluarea ca imperativ sau ca ideal, firește inegalabil. Prin 1924, V. Eftimiu nota că un articol al lui Lucien Fabre despre literatura franceză în România „a avut darul să stîrnească legitima protestare a unor confrați bucureșteni, sătui să vadă în manifestările noastre intelectuale o simplă vasalitate la picioarele oamenilor de litere de pe cheiurile Senei". Și adăuga: „Noi iubim pe francezi și literatura lor mai mult decît îi iubește orice alt popor; nu ne-ar plăcea însă ca acest sentiment să fie transformat într-un bir cultural. Rolul de colonie franceză la gurile Dunării, menirea de sateliți ai onorabililor confrați parizieni le respingem, cu o desăvîrșită politeță". Așadar, raportul „universal — particular" poate fi tradus, de cele mai multe ori, prin „occidental — autohton" sau „cosmopolit — naționalist", fie că se încerca o armonizare teoretică a tendințelor, fie că se sublinia importanța covîrșitoare a factorului tradițional (istoric și lingvistic). O altă formulare opunea catolicismului spiritul ortodox. „eminamente național" pentru Heliade sau, dimpotrivă, cosmopolit pentru Lovinescu. Aici, adevărul nu pare a fi chiar la mijloc, ci mai aproape de poziția lui Heliade (cf. N. Iorga, „Sinteza gîndirii: creștinismul", în „Locul românilor în istoria universală").

„Sinteza" este unul dintre conceptele-cheie în considerațiile lui N. Iorga asupra culturii noastre. Ne amintim că una dintre cele trei caracteristici care ar justifica, după opinia lui Nietzsche, hegemonia culturii franceze este sinteza spiritului nordic și al celui mediteranean. Dacă nu putem vorbi de o hegemonie românească, nimic nu ne împiedică să afirmăm, împreună cu Virgil Cândea, că „românii au avut întotdeauna vocația unirii mesajelor superioare ale acestor civilizații [occidentală și orientală] într-o sinteză originală".

Nu au lipsit, firește, discuțiile asupra factorului personal — subiectiv, individual — conștientizat deja la Bolliac sau la I. Genilie (primul nostru bibliograf modern), în relație cu generalul uman, nici tratarea aspectului social al creației. Aici putem adăuga, citîndu-l pe Mircea Anghelescu, că „Vestitorul românesc" din 26 mai 1845 cuprinde pentru prima dată în limba română formularea directă a credinței că „literatura e expresia societății". S-ar putea spune, în termeni lingvistici, că problemele criticii priveau mai curînd idiomul, decît idiolectul, urmărindu-se originalitatea literaturii române și, în cadrul acesteia, analizarea notelor personale din creația fiecărui scriitor. Pentru N. Iorga, de pildă, Eminescu reprezenta „expresia integrală a sufletului românesc", idee reafirmată în zilele noastre de autori ca N. Georgescu sau I. Bădescu, ultimul dezvoltînd chiar o interesantă pledoarie pentru conceptul de „operă eponimă" (la care nu ar fi aderat, din motive diferite, autori ca N. Densușianu sau G. Călinescu). Discuția rămîne însă deschisă, mai ales dacă se renunță la argumente iraționale, de tipul „identității unilaterale". Și pentru T. Vianu, Eminescu reprezenta „o imagine aproape completă a posibilităților artei românești".

Așa cum constată Marian Vasile, au existat la noi nu numai critici cu opinii diferite, dar și individuale alternări de poziții și chiar „reviriri dramatice, convertiri spectaculoase". Dincolo de toate acestea, se simte însă o puternică structură de rezistență, o înțeleaptă orientare către cultivarea limbii și a tezaurului folcloric, cu o largă deschidere pentru valorile culturale străine (chiar la unii adepți declarați ai autohtonismului), dar și cu o înaltă capacitate de filtrare și sintetizare, de creație cu specific național în toate domeniile vieții culturale. Imitațiile propriu-zise, care au existat și la noi, ca pretutindeni, rămîn pe un plan valoric secundar, iar includerea lor în lucrările de istorie culturală românească slujește în primul rînd studiul mentalităților și dorința de exhaustivitate a istoricilor. Marian Vasile nu pare dominat de această ambiție. Este un autor selectiv, la care tentația dezvoltărilor eseistice nu poate denatura gustul conciziei, nevoia de exprimare limpede și directă, siguranța în relatare și în argumentare. Într-un asemenea text, de mare densitate informațională, se simte totuși că autorul știe mai mult decît spune. Există și capitole (sau subcapitole) în care n-ar fi fost rău, după opinia noastră, să spună mai mult, de pildă în cele privind concepțiile lui Caragiale, ale lui Goga sau ale lui Vianu, ca să nu mai vorbim de singura pagină consacrată lui Edgar Papu, chiar dacă bănuim aici scuza limitei cronologice a cercetării. Oricum, a vorbi în 1988 despre E. Papu într-o lucrare despre originalitate, fără a anunța măcar în două rînduri un curent cultural ținînd de tematica lucrării, ni se pare o omisiune regretabilă.

În fine, se cuvine să menționăm seriozitatea și pertinența observațiilor generale pe care Marian Vasile, dovedind o temeinică orientare în istoria culturii universale, le plasează în capitolul introductiv, intitulat „Eseu asupra originalității". Totuși, autorul trece cam repede peste perioada antichității grecești, fără să sublinieze rolul fundamental al conștientizării factorului individual încă din epoca lui Pericle, importanța hotărîtoare a acestui factor în evoluția culturii europene. „Omul" lui Protagoras, „măsura tuturor lucrurilor", nu este o reprezentare abstractă, ideală, ci însuși *individul*. În această direcție, epoca modernă nu are nimic de adăugat. O idee excelentă în fond, asocierea nominalismului cu tendințele afirmării individualității către sfîrșitul evului mediu, îl determină pe Marian Vasile să neglijeze posibilitățile logicii moderne în tratarea problemei originalității. A existat și un nominalism antic, avant la lettre. Nu credem însă că o așa-zisă „logică nominalistă" ar fi indispensabilă astăzi în elaborarea teoriilor literare. Nici pentru materialismul științific (v. M. Bunge, „Scientific Materialism", 1981), „materia" ca atare nu există decît conceptual, iar „realitatea", în sine, nu este... reală. Universalul se actualizează doar prin particular, acesta e un fapt cunoscut.

Mihai Niculescu

CULTURA CA „PRAXĂ"

Între activitățile care cuprind și definesc realități întemeietoare pentru spiritualitatea națiunii, Eminescu include și manifestările desemnate prin conceptul de cultură. În felul acesta surprinde societatea sub aspectul și calitățile ei **constructoare** de valori materiale și spirituale; ca viață **intelectuală** și **morală**; ca stare de **voință** și **acțiune**. Cultura reprezintă pentru el dimensiunea care concentrează și definește, și societatea, și componenții săi prin straturile de adîncime în timp, și intensitatea și incandescența valorilor în spațiu. Ea conturează și exprimă activitățile, înălțimea creațiilor oamenilor de știință, ale artiștilor, ale tuturor care participă la realizarea „bunurilor" spirituale și ori materiale necesare ființării și dezvoltării societății omenești, a indivizilor prin care s-a constituit și prin a căror trudă „saltă" pe scara progresului.

Cultura este definită de Eminescu dintru început prin latura sa materială, ca „praxă" pe care o efectuează de la „cutare meserias" pînă la „omul de știință", toți prin a căror îndeletnicire este susținut „terenul vieții materiale". Este vorba de cultura creatoare de valori materiale, valori necesare existenței, ființării și dezvoltării societății omenești. Pe un asemenea temei, cere cu insistență în presa vremii „a se vedea lămurit că munca și numai munca este izvorul libertății și al fericirii". Iar despre „cei ce pretextează că bunurile (adică valorile — nota ns. M.M.) morale și materiale se cîștigă prin adunări electorale, prin discursuri de cafenea și prin articole de gazetă" spune că „sînt niște șarlatani, care amăgesc poporul în interesul și spre risipa bunei stări". Vigoarea unui popor, trăinicia lui rezidă și își găsesc izvorul — ne spune Eminescu — numai și numai în „munca lui proprie, fie cu mîna, fie cu mintea". Progresul societății, tăria și înflorirea ei le asigură numai aceste „personaje mute ale istoriei (adică poporul — nota ns. M.M.), care lucrează fără altă răsplată decît conștiința datoriei împlinite". Prin activitatea lor se realizează acea formidabilă „dinamică a puterilor sociale". Iar masa bunurilor obținute prin efortul lor exprimă „valoarea muncii care s-a întrebuințat la cîștigarea ei". Și cu cît este mai mare varietatea activităților pentru obținerea celor necesare societății cu atît mai mare e „suma vieții" acesteia, cu atît „mai deplină și mai sublimă dezvoltarea vieții" sale într-un moment dat. Prin aceste valori interne, materiale își **dovedește** o națiune vitalitatea, își **menține** mărimea și își **asigură** libertatea.

Conceptul de cultură este însă surprins, analizat și definit de Eminescu mai ales în latura lui spirituală. Aici insistă, cel care a întemeiat cultura și limba română modernă, să cuprindă și să înfățișeze cultura în întregul său univers. Adică al **raporturilor** sale cu știința — antiteza dintre cultură și știință: în **latura sa practica** — antiteza dintre cultură și moralitate; **ca estetică** a vieții societății — legătura dintre cultura și simțul frumosului. În întemeierea culturii (și materiale și spirituale) pornește „de la știința însăși". Raportul între cultură și știință este înfățișat plastic ca cel între făină și grîu. „Nu se poate semăna făină, subliniază Eminescu, ci numai grîu pentru a căpăta făină".

Stăpîn pe toate zonele vieții spirituale, Eminescu urmărește să evidențieze acele „mai multe și deosebite elemente", care luate numai la un loc „constituiesc și tesaurizează întregul noțiunii" de cultură. Și, înainte de toate, el are în vedere „o anumită stare și grad de dezvoltare a **inteligenței**". Adică, o **capacitate** anume a spiritului uman de a se ridica deasupra naturii și a vieții primare a oamenilor (mîncare, reproducere, îmbrăcăminte, locuință), **o modalitate** aparte de cultivare și „împlere a sufletului cu așa fel de obiecte ale cunoștinței care trec peste trebuințele vieții cele nemijlocite și naturale".

Cultura este apreciată de Eminescu, în primul rînd, ca o componentă fundamentală a vieții sociale a individului. Eminescu nu o cantonează însă doar la potențele acestuia, nu-i limitează valorile, prin care se afirmă și pe care le potențează doar la nivelul lui socius. Scopul și propensiunea ei sînt mult mai întinse decît nivelul „personal". Individul, creator de cultură, se împlinește însă „în perpetuarea transmisă a culturii". Căci numai prin cultură și prin participarea la cultură (fie și numai ca factor favorizator) se manifestă și își împlinește calitățile de **socius**. Numai prin individ, ca **socius** activ, își împlinește cultura semnul distinctiv al universalității sale. Căci, „fiecare grad al ei se măsoară după măsura universalității în care se mișcă".

Eminescu pornește de la universalitatea experienței individului. El are în vedere tensiunea spațio-temporală pe care acesta o exprimă prin faptele și activitățile sale materiale ori spirituale. Gîndul de libertate al culturii și o afirmare a ei ca suport al vieții sociale este aceia pe care i-l oferă **socius-ul**. Dar și comunitatea la a cărei temelie se află faptele acestuia și ale semenilor săi. Căci Eminescu, prin cultură, înțelege **și acțiune**. Aceasta este una dintre dimensiunile ei definitorii. Și prin acțiune, el are în vedere nu numai **întinderea**, ci și, mai ales, **continuitatea**, **intensitatea** culturii, **trăirea** pe care o declanșează în oameni, „arderea" ei **în** și **prin** creație. Ca **trebuință** „general umană", ca **împlinire** „a scopului umanitar valabil pentru oricare individ", cultura participă, prin **socius**, la ridicarea și împlinirea **spiritului** național. Forța ei depinde și de **calitatea** lui socius, și de „**întinderea numerică** (subl. ns. M.M.) a celor culți". Prin ei devine influența unei **împrejurări** culturale, a unei **stări** de fapte culte, nu „numai esențială, ci neînlocuibilă".

Spre deosebire de știință, care se capătă, uneori destul de solid, și prin exercițiu, chiar de către mediocritate, cultura, ne arată Eminescu, vine cu ființa umană, cu fondul ei aperceptiv, dat, ieșit din „experiența aleasă", „îngrijirea durabilă", din „modul de viață", din „practica mediului", din „relațiunea" **ca** și **din** „societatea celor culți". Cum spune Eminescu, ca o lumină de neîntrecut, „geniul culturii va poseda și în casa de melc a singurătății acele fire senzitive pentru tot ce-i convenabil, de șic și frumos în formele vieții".

Cultura reprezintă pentru Eminescu, după cum se vede, nu numai ce se creează, ce se construiește în planul valorilor materiale și spirituale. Cultura este și **devine** și un mod de existență. Ea este înfățișată în diversitatea sa: „element unitar și unică desemnare pentru gradul vieții spirituale": el discută despre „cultură ca inteligență", ca împlinire „a chemării noastre omenești", ca „motiv propriu al simțămintelor (convincțiunilor)", **ca** „un izvor deosebit al moralității"; **cultura** „se mișcă liberă în universul celor ce se pot ști"; ea „este albina care suge din florile a toată știința".

Cultura ființează și trăiește nu oricum în concepția lui Eminescu. Ea se află în raporturi de dependență nu numai cu știința, cu morala. Cultura se află în raporturi de dependență și cu estetica vieții, cu simțul frumosului. Omul cult trebuie să posede „și simț, și gust", și „plăcere și pricepere a artei și a toată frumusețea, totodată și a celei naturale". El este chemat nu numai să se bucure de frumusețe, dar să și „participe" și să dovedească „interes" față de frumusețe, să știe să o cultive și să o întrețină. În felul acesta intră în domeniul artelor, a ceea ce reprezintă pentru om nu simpla satisfacere a naturalului din el, ci a spiritualului pe care și l-a creat și, și l-a autooferit, și prin care s-a detașat de lumea animală. Căci numai prin comportamentele morale, prin creațiile artistice și-a mărit individul — și prin el societatea — „valoarea sa", și-a „amplificat tot ceea ce corespunde demnității sale". Înălțarea intelectului, consolidarea robusteței morale a omului, rafinamentul gîndirii lui au loc și se împlinesc prin acel „coprins spiritual care constituie totalitatea vieții spirituale a omenimei și a intereselor ei".

Cultura reprezintă pentru Eminescu mijlocul, instrumentul prin care individul, colectivitatea umană respectivă, societatea dată se poate ridica deasupra vicisitudinilor timpilor și le poate învinge. Căci prin cultură, apreciază Eminescu, se creează și se dezvoltă acele „puteri creatorii" ale ființei umane care îi **oțelesc** caracterul, îi **stimulează** simțirea și fapta, îi **înnobilează** sufletul. Cultura, ne spune el, reprezintă „podoaba cea mai nobilă a unui popor". Ea aduce și face din artă „cel mai nobil simț al omului", simțul **estetic**. Este un privilegiu al culturii, și deci și al popoarelor culte „de a se bucura de această podoabă a vieții și de a onora și gusta frumosul pe toate căile". Însă, concluzionează Eminescu în baza unei experiențe restrînsă ca ani, dar densă, de milenii ca experiență de viață și trăire personală, **„cel mai frumos din toate cîte sînt frumoase este sufletul cel frumos".**

Iată de unde naște, fructifică, se împlinește și prin ce își revarsă binefacerile asupra omenirii cultura — este **sufletul omului, puterea** lui de **creație** și de **stăpînire**, prin bine, **a forțelor naturii.**

Mircea Mâciu

Sub tîmplă de Luceafăr

EL s-a născut să fie la nesfîrșit izvorul
Din care se adapă neînvinșii unui neam
EL s-a născut din stele să sprijine pridvorul
Cu sufletul luminii, cu sufletul din ram

Venea mai de demult, venea mai de departe
Din neamul vechi ca munții ce s-au născut din dor
Venea din mit, din doine, de dincolo de moarte
Coloană de lumină țîșnită din izvor

Coloană ce susține tot cerul de tezaur —
Și Patria de limbă, și Țara de țărînă
Gîndim mai românește în versul lui de aur,
Iubirea-i mai fierbinte cînd glasul lui o-ngînă

Din palmă-i curge cerul pe rădăcini de valuri
Ard stelele-n țărînă pe unde calcă EL
Izvoarele ascultă în leagăne de maluri
Cum cîntă-n bolți de versuri vibrant violoncel

Fug umbrele din cale și stelele se-neacă
În raze de iubire din iambi și din trohei
De dincolo de doruri mai sună-n noi o toacă
Din ochii-ascunși în ramuri curg lacrimi flori de tei

Cu zîmbet trist sărutul mai naște o vioară
Din codru-adînc de doruri pe-o aripă de mire
Sub tîmplă de LUCEAFĂR se naște cerul iară
Coboară pragul clipei mereu în nemurire.

Elis Râpeanu

Tablou de Ioan Cezar Corăci

PREZENȚA TÎNĂRULUI SCRIITOR

SPAȚIUL „PERSONAL"

C u „Acvariul cu pești exotici" (1988) Teodor Parapiru*) la a doua sa carte, dă un roman de moravuri. Întreaga acțiune se dezvoltă din mentalitatea unor personaje care nu se „construiesc", nu evoluează, ci sînt așa cum sînt, cuceritoare ale unui „spațiu" strict personal și care nu admit nimănui să arunce vreo ocheadă în acel spațiu; „proprietatea" lor. Acest spațiu strîmt nu permite (și nici ei nu admit) să pătrundă în el altcineva decît propria lor suficiență. Iar suprafața de contact cu lumea este și ea îngustă. Sunt inflexibile și lipsite de evoluție. Un fel de „loc" în care „nu se întîmplă nimic". Are și o variantă modernă a Dariei Manu în personajul Carmen. Două motive principale le păstrează în imobilitate și le împing în eșec; suficiența și faptul că mai toate au ceva de ascuns. Unul din personaje, directorul Gheorghe, chiar declară jumătate în glumă, jumătate în serios că a fi „suficient" e, oricum, mai mult decît a fi „insuficient". De ascuns, își ascund viciile. E drept, uneori sub formule cu pretenții savante. În acest caz autorul exagerează peste limite, încărcînd peste măsură textul. Cei apropiați lor, copiii, încă nealterați, curînd vor suferi și ei, ca împinși de un destin, consecințele lașității și „mîndriei" lor burgheze. Un singur personaj, protagonistul, tînărul profesor Serafim (numele îl simbolizează), încearcă să spargă cercul minciunii și lașității. În final găsește că singurul drum de urmat este drumul său, care se suprapune cu cel al științei. Și prin care va și birui, în sensul că se va ridica pe deasupra propriei sale nefericiri sentimentale și pe deasupra suficienței celorlalți.

Între elevul Serafim și colega sa, Carmen, sălbateca și pura frumusețe a orașului, înflăcărați de o adîncă și nevinovată iubire, intervine cu brutalitate tatăl fetei. O obligă să se căsătorească în grabă cu un om, „serios", mult mai în vîrstă decît ea și „bine situat". Iar băiatul, deși marcat de suferință, merge la universitate. Face studii strălucite, ajungînd doctor în arheologie. Între timp, exotica frumusețe Carmen se îmbolnăvește, se urîțește brusc și moare. Nu rezistă între un tată tiran și un soț suficient și carierist. Ea este realitatea pe care-o indică simbolul din titlu: „peștii exotici". După cîțiva ani, Serafim, acum un respectabil profesor, purtînd statornic în suflet icoana iubirii pierdute, află că la acea odioasă „conspirație" a participat și Vlădescu, cel mai stimat profesor al său, cel care i-a deschis drumul spre arheologie și pe care-l considera un adevărat părinte spiritual. În pragul morții, chinuit de remușcări, acesta (Vlădescu) îi destăinuie că a fost forțat moral; întrucît frumoasa, exotica, marea iubire Carmen, era fiica sa naturală, născută dintr-o legătură vinovată. Intervenind în viața ei, ar fi declanșat reacții extrem de nimicitoare, care i-ar fi distrus liniștea, din partea puternicului și răzbunătorului tată legitim, care cunoștea secretul.

Ideea romanului este generoasă. Autorul încearcă să desconspire și să demaște mentalitatea burgheză, de oraș provincial: lașitatea, minciuna, viciul, fățărnicia, grosolănia, falsa onorabilitate etc. Sunt și vizibile influențe din Ionel Teodoreanu. Există și calități estetice, din care remarcăm: reușite interferențe dintre chipurile morale din „spațiul personal" și cele arătate lumii. Chipul interior este cel pe care personajul vrea să și-l arate sieși: rece, închis, inexpugnabil; iar cel exterior e principial, jovial, purtînd, în general, masca civilizației, sub care însă se ascund egoismul, lașitatea, viciul, brutalitatea.

Dar toate aceste calități sînt periclitate de romanțios și teatralitate; două defecte extrem de primejdioase pentru acest autor. Deseori limbajul personajelor este sărac, ideile le sînt prolixe, iar naratorul e nevoit să-și susțină partitura pe cont propriu, uneori pînă la sufocare. Ar fi fost mult mai profitabil dacă autorul ar fi mers cu fidelitate pe firul epic și ar fi renunțat la lungile, inutilele și sterilele filosofări eseistice care fie că nu-l „prind", fie că nu e încă destul de bine pregătit pentru ele.

Considerăm că eliminînd aceste neajunsuri, și reprimîndu-și dorința de a fi „modern", introspectiv cu orice preț, și-ar pune în valoare posibilitățile epice reale.

Constant Călinescu

***) Teodor Parapiru: „Acvariul cu pești exotici", Editura „Junimea", 1988.**

ARHIVE

DUEL ORATORIC

M ai întîi, reamintim locuri comune: ambii reprezentanți de frunte ai spiritualității românești — Iorga și Goga — au recunoscut într-atît supremația geniului tutelar al românilor în toate cele încît ei înșiși și-au făcut o înaltă onoare din a se declara — măcar în domeniul cugetării politice, al jurnalisticii militante — descendenți din doctrina eminesciană.

Prin „marele și adînc simțitorul Eminescu — scria Nicolae Iorga în 1905 — nu numai literatura, ci și cugetarea românească și-au găsit un model și totodată un conducător în toate domeniile". Și citatele ar putea continua, luînd proporțiile unui întreg volum, act editorial deja împlinit în anul 1981.

La rîndul său, Octavian Goga și-a însușit cu sîrg lecția maestrului total, încă din anii tinereții. Într-un moment de cumpănă pentru „cîntărețul pătimirii noastre", bunul său prieten Ilarie Chendi îl va fi trezit din dihotimie invocînd pe eternul Eminescu: „Mă prind că în ziua în care mi-ai scris, iarăși te-ai gîndit la problema dualității: să te arunci în vîrtejul vieții politice, sau să-ți prepari în liniște retragerea în **Tusculum** din Rășinari, unde, sub dezmierdarea muzei tale și în aromeala dulce a atmosferei idilice, să scrii poezii și să mănînci coacăză? Pune mîna pe inimă și răspunde dacă nu te-ai gîndit iar la asta?

Iar eu sînt întristat, literalmente.

Te-aș înțelege să fii de cincizeci de ani și să nu cunosc toți dracii din tine. Te-aș aproba dacă n-aș ști cît de bine cunoști împrejurările și cum îți dai seama de rolul ce te-așteaptă. Și iarăși n-aș zice nimic dacă n-ai cunoaște articolele lui Eminescu, fie și în ediția lui Scurtu. Dar că, în ciuda tuturor acestora, tu tîndălești, te mîngîi, iei hotărîri de tranziție, petecești, în loc să croiești planuri întregi, mi-e necaz. Aștept să ai nerv mai mult și o intuiție mai justă a situației și a datoriilor tale!

Să-mi frîng condeiul de ți-oi mai da vreun sfat".

Dojana marelui răscolitor de suflete, care a fost Chendi, va fi prins bine îngînduratului Goga din toamna anului 1910. Și dacă marele poet n-a mai atins gloria anilor 1905-1906 — obsedat poate și de demonicul „oare se compară, am creat ceva mai bun!!" — puternicul său talent i-a permis să devină un orator și un gazetar pe cît de egal poetului, pe atît de indestructibil înrîurit de viziunea integratoare, programatică din jurnalistica ilustrului său înaintaș, Eminescu.

După un deceniu și jumătate, în anul 1925, poetul și tribunul Marii Uniri va fixa inspirat locul și rolul Eminescului în conștiința românească: „Eminescu este și rămîne cea mai strălucită încarnație a geniului românesc... Unitatea literară ca formulă pregătitoare a unirii politicii, iată lozinca către care s-a îndrumat el, căreia de la început i-a jertfit ritmul măreț al unei creațiuni fără precedent încă în analele noastre... El a fixat mai întîi și de un caracter definitiv tablele legii în graiul nostru. Nu e însă numai codificatorul limbii literare. Eminescu e mai mult: e părintele ideologiei naționale moderne în evoluția noastră... Eminescu, poetul, e cel mai echilibrat creier politic al României în creștere. Citiți articolele lui și veți vedea că stați în fața unor axiome de valoare permanentă. Ele pot fi invocate la tot pasul ca un îndreptar de pedagogie națională".

Acestea fiind zise, nu este de mirare că doi mari prețuitori ai lui Eminescu și l-au ales pe acesta arbitru suprem într-o savuroasă dispută parlamentară.

Era în primăvara anului 1925. În viața românească interbelică, lunga guvernare național-liberală dădea semne de evidentă uzură. Conducătorii partidului gîndesc la cedarea puterii, pentru moment, folosind ca și în 1920 „interimatul" guvernului Alexandru Averescu. În partidul averescan, eminența cenușie era Octavian Goga — cel atît de jignit de Brătieni în 1922, cînd împiedicaseră pătrunderea sa în Parlament.

Cum spuneam, național-liberalii simțeau nevoia unui respiro și în acele împrejurări nu le convenea decît o trecere provizorie a guvernării spre partidul poporului — politicește, un fel de remorcă brătienistă, mantaua generalului pentru vreme rea. Ion Brătianu reușise odată, în 1920, să potolească furiile lui Goga îndreptate împotriva „dinastiei" Brătianu. Va încerca, și va reuși, și în 1925, sugerînd candidatura liderului averescan pentru o alegere parțială de deputat la Reghin. Guvernul național-liberal îl sprijină vis-à-vis de candidatul partidelor-unite conduse de Iuliu Maniu și de Nicolae Iorga, și, astfel, Octavian Goga revine în Camera deputaților după o absență de trei ani de zile.

Sigur că noul ales se aștepta la atacuri furibunde din partea adversarilor politici. Cu prilejul validării, este atacat în incinta Adunării deputaților, dă la rîndu-i replici dîrze, trece însuși la contraatacuri necrutătoare. A fost o ședință extrem de furtunoasă în sala din Dealul Mitropoliei. Pînă la urmă, beneficiind de majoritatea parlamentară (formată din liberali, averescani și țărăniști), Octavian Goga este validat.

Din noianul de replici și dialoguri ce s-au purtat în ședințele din 7, 8 și 9 aprilie 1925 ale Camerei deputaților, am reținut duelul oratoric Iorga-Goga, care, cum spuneam, s-a desfășurat sub semnul autorității eminesciene.

Goga, aflat la tribună, vroia să dea citire unor pasaje din scrierile lui Iorga în care — cu ani în urmă — îl preamărise pe el și sancționase sistemul pertractărilor folosit de Maniu, Vaida și alți români transilvăneni în activitatea lor politică.

Enervat că nu poate citi acele extrase, fiindcă Iorga îl tot întrerupea cu replici de efect; spre deliciul asistenței, Goga sfîrșește prin a declara: „D-lor, o mărturisire prealabilă față cu dl. Iorga. Noi, dacă stăm să ne uităm în sufletele noastre, noi nu ne-am putut înțelege niciodată.

A fost nu numai o profundă deosebire de structură sufletească, ci și intelectuală între noi.

Eu sînt omul producțiunii literare calitative, d-ta ești omul producției cantitative. (Aplauze). Grație acestei deosebiri...

N. Iorga: Ești ca un student de la Universitate, care nu știe atîta carte ca să judece opera unui om de valoare. (Ilaritate, zgomot, vociferări).

Octavian Goga: Spuneam, d-lor, că eu cu dl. Iorga nu m-am putut înțelege niciodată, pentru că există între noi o deosebire de structură sufletească și intelectuală. De aceea, mărturisesc de la început slăbiciunea mea înaintea dvs. a tuturor, grație acestei structuri sufletești și intelectuale, pentru mine, d-nii mei, două strofe din Eminescu prețuiesc mai mult ca 30 de poeme dramatice ale d-lui Iorga. (Mare ilaritate, aplauze pe diferite bănci)."

Nicolae Iorga nu-i răspunde imediat. Surprins de o așa acută afirmație, pur și simplu n-a avut replică. În continuare, avea să-l hărțuiască pe Goga din bancă, fără să ceară cuvîntul la tribună, fără să pomenească de comparația cu Eminescu.

Abia a doua zi, 9 aprilie, N. Iorga cere cuvîntul, în chestiune personală, și caută să răspundă lui Goga. Avertizează auditoriul că va dezamăgi, întrucît nu se va lăsa ademenit în răspunsul său de procedeul tăgăduirii tăgăduirilor prin alte tăgăduiri:

„Am mîndria de a fi un spirit onest; nu retrag nimic din ceea ce am spus despre talentul d-lui Goga, absolut nimic; și nu cred momentul să vorbesc aici despre întrebuințarea care i s-a făcut din acest talent.

Octavian Goga: Cer cuvîntul în chestie personală.

N. Iorga: Foarte bine, adresați-vă d-lui președinte, nu mie. (Ilaritate).

...Credeți dvs., d-lor colegi, că am ajuns, la vîrsta mea, să cer părerea unui adversar politic, cu privire la valoarea operei mele științifice? Mă mulțumesc cu aceia, care oriunde s-ar găsi, o apreciază.

Credeți dvs. că aici, în Cameră, se poate judeca valoarea unor ocupațiuni literare, care au un singur merit că nu au nici o pretențiune?

Am învățat, de la părinții mei, atît, că, în ceea ce fac, să-mi pun toată munca mea, toată puterea mea și să nu adaug nici o pretențiune. (Aplauze pe băncile partidului național).

Nu m-ați auzit niciodată rivalizînd cu vreun poet român. Eu am anumite idei de exprimat. Ideile acestea le exprim în forma care se înfățișează, nu e așa? Teatru sau altă ramură literară, este, pentru mine, un mijloc de a exprima anumite idei. Publicului îi place, altuia nu-i place, eu mă mulțumesc cu aceia cărora le place, chiar dacă ar fi mai puțini decît aceia cărora nu le place. Prin urmare, nu vă cer un atest ca să-l prezint Academiei române, unde eu și onoratul preopinent sîntem deopotrivă membri, ca să-l duc la Academie și să justific prezența mea la această instituțiune și în altele, unde eu sînt singur, fără onoratul preopinent. (Aplauze pe băncile partidului național.)

D-lor, este foarte adevărat că două strofe din Eminescu fac mai mult decît toate versurile mele. Eu merg mai departe: două versuri din Eminescu fac mai mult decît toată poezia care s-a scris după Eminescu. (Aplauze pe băncile partidului național).

Și fiindcă sînt într-o adunare politică, dacă n-ar fi decît acea nemuritoare satiră a lui Eminescu, satira III, în care este vorba de gloriile care se nasc la ușa cafenelei, încă partea aceasta ar merita să așeze foarte sus pe Eminescu.

Octavian Goga: Despre ce cafenea?

N. Iorga: Vorbesc eu singur și răspund cui vreau, pentru motivele care le am de a răspunde unuia și de a nu răspunde niciodată altuia. (Aplauze pe băncile partidului național)."

Apoi, Iorga dă citire cîtorva pasaje dintr-un articol semnat de Iuliu Maniu, aliatul său politic de moment și adversarul lui Goga:

„Recunosc că articolul acesta ar fi putut fi scris în 1913 și de poetul Octavian Goga, singurul cu care doresc să am a face dintre cele două persoane care poartă același nume.

Octavian Goga: Vă veți întîlni și cu omul politic.

Nicolae Iorga: Am și eu dreptul de a alege. (Ilaritate)."

În fine, dialogul continuă în acest fel, Goga fiind de astă dată cel care-l șicanează pe oratorul Iorga aflat la tribună; care orator, la o replică mai dură a lui Goga, ceva în termenii „Nu primesc lecții!", nu se mai poate stăpîni și aruncă anatema:

„Nu pot să împiedic pe stenografi de a nota ceea ce se întrerupe, dar pot să mă împiedic pe mine de a răspunde la cei cărora nu vreau să le răspund. Prin urmare, nu voi răspunde. Vă las cuvîntul cît volți, vorbiți pe urmă, vorbiți cum vă este firea, vorbiți cum vă este interesul; nu vă răspund. (Aplauze pe băncile partidului național).

Canonicul Augustin Bunea... (dl. Goga întrerupe). Celui mai tînăr din această Cameră și celui mai hotărît dușman de aici, îi răspund: După lucrurile de ieri și de azi, d-lui fost ministru Octavian Goga nu-i răspund și cît voi trăi nu-i voi răspunde. (Aplauze pe băncile partidului național)."

De data asta n-a mai avut replică Octavian Goga. Ceea ce nu înseamnă că, după o vreme, nu și-au încrucișat din nou floretele spiritului.

Peste timp, fiind de acum Goga trecut în lumea drepților, Nicolae Iorga îi va apăra cu strălucire memoria, înfierînd niște „hiene" scormonitoare de morminte, mîncătoare de morți. Teribil trebuie să-l fi durut pe Profesor incidentul parlamentar din 1925, de vreme ce îl evocă, în 1939, cu atîta prospețime în simțire: „...În Goga era omul, care a produs pe omul politic, și era poetul, scriitorul.

Cel dintîi va fi fost așa și așa... Poate am suferit și eu, și nu odată, de pe urma imensei încrederi în sine pe care o avea. Odată în Cameră cînd, simțindu-se tare prin cei cari-l înconjurau, era curajos, a rostit asupra întregului meu scris o sentință din acelea, pe care le credea nimicitoare, ale lui și i-am răspuns că: «da, ceea ce scriu și eu și el nu face cît un vers din Eminescu», — și s-a încheiat discuția. Și cîte supărări și răpeziri și odioase nedreptăți și imediate reveniri! Puțini oameni politici scapă de ele, și, cînd la bază, e ascuțita vanitate a literatorului, atunci și mai rău.

Dar, peste mizeriile umane și păcatele politicii de partid, peste omul însuși, cu bine, cu rău, — cu mult mai puțin rău decît la cei cari-i scormonesc țărîna —, era scriitorul de foarte mare talent, care, acela, la oricine are asemenea calități, nu e alături de om, **ci peste dînsul.**

Spuie oricine că l-a înrîurit, doar înrîurirea nu creiază. Iar creațiunea lui, din oricîte izvoare, a fost nouă, clară, îndrăzneață. La un moment, înainte de a deveni bună proză de gazetă și mijloace de mare impresie în discursuri, ea a crescut și înălțat sufletul românesc. Și ce a fost el acolo, sus, omul de jos, oricum l-ar descoperi în micimile sale, nu-l poate răsturna".

În zile de Centenar Eminescu, transcrierea întîmplării parlamentare, ai cărei protagoniști au fost doi demni urmași ai autorului nemuritorului Luceafăr, este încă un semn, poate modest acesta din urmă, de omagiere a geniului tutelar al românilor.

Stelian Neagoe

Nemuritor Luceafăr

De ning iar teii verii cerești miresme-n toi
Și cornul Lunii sună peste cuprins de țară,
E că, prin nemurire, trăiește-adînc în noi
El, Eminescu nostru cu lumea lui stelară.

De-i freamăt lung de codri cu străluciri în foi,
Cînd scapără sub ceruri Luceafărul de vară,
E că, El, Eminescu, trăind adînc în noi
Ne luminează viața cu dragoste de țară.

Dacă ne cheamă Marea, iubito, pe-amîndoi
Și-n țărm de dor un cîntec sublim ne înfioară,
E că, El, Eminescu, nedespărțit de noi,
Ne face veșnicia cu zarea ei mai clară.

Și dacă trece timpul prin zări, ca un convoi,
Iar buciumul doinește pe dealuri dulci de seară,
E că, frumos și falnic, zîmbește către noi
El, Astrul fără seamăn pe bolta planetară.

Constantin Atomii

De-atunci

A răsărit pe cerul clar
În noaptea albelor minuni,
Hyperion, zeu solitar
Ivit din marile genuni

De-atunci iubire și himeră
E Poezia-dulce chin
Și visătoare noaptea speră
Să afle liniște-n suspin

De-atunci și stelele-s bolnave
De dragoste, pînă ce pier
Pe geana zărilor firave
Retrase-n umbră și mister.

Între viață și-ntre moarte
Hotarele s-au șters ușor,
Numai un abur le desparte
Lumina unui singur dor.

Sabina Măduța

POST RESTANT

Sînt semne că nu va mai ninge curind, doar așa, în munți, puțină lapoviță și ninsoare : sînt semne vagi, e adevărat, că s-au copt vișinile și cireșile, pe vremuri, în copilărie, știam cînd se întîmplă asta, nu aveam decît să ne urcăm în vișini și cireși ; sînt semne că Marea Neagră se apropie de noi val cu val, dar de data aceasta o vom aștepta aici, nu ne vom mai duce noi la ea, ca să oftăm după munte, ori ne vom duce ca frunzele, în septembrie ; și mai sînt semne că nu sînt semne, ci numai deșertăciuni oarecare, ce ne amintesc de oamenii de zăpadă lăsați baltă. Ce ne neliniștește încă pe noi este întîmplarea în care oamenii, care s-au cunoscut, au fost prieteni sau chiar iubiți, ajung să nu se mai salute ei între ei. Nu sîntem ipocriți, mărturisim că ni s-a întîmplat, ni se întîmplă și, probabil, ni se va mai întîmpla, nu neapărat din motive întemeiate, să nu ne salutăm nici noi cu cine știe cine. Dar, ceea ce este curios, niciodată n-am simțit ură, ci doar un imens sentiment de jenă față de noi înșine. Cum adică, ne întrebăm, cum am ajuns să ne prefacem într-atît, încît să nu ne mai cunoaștem ? Ba chiar mai ne și strîmbăm, ca și cum ne-ar mirosi urît prezența celuilalt și în loc de milă ne cuprinde sila. Ca și cum bucuria de ieri s-a transformat în cea mai neagră nenorocire. Oameni slabi, care își întunecă singuri mintea și inima, pentru că, fiind prea îngăduitori cu ei înșiși, nu-i pot îngădui pe ceilalți. Aceasta înțelegem noi din unele scrisori pe care le primim, atît de otrăvite, încît ne temem cînd le citim să nu ne moară privirile și să orbim. Majoritatea dintre ele se scriu din invidie și, pentru a și-o ascunde, acești corespondenți imaginează adevărate intrigi și crime împotriva lor din partea noastră. N-a primit răspuns ? Ehe, știe dumnealui ! A fost respins ? Ehe, știe dumnealui ! Ceea ce nu știe este simplu : că n-are nu numai talent, dar nici respect pentru scrisul altora, pentru scris în general. Deobicei, înainte de a-și descărca otrăvurile, dactilografiate sau nu, autorii aceștia nu-ți dau nici măcar „bună ziua", cu alte cuvinte nu-și însoțesc textele cu cîteva cuvinte de salut și de cunoștință, pe care, dacă ar fi trebuit să vină la redacție, ar fi trebuit să le spună. Cu alte cuvinte, dau buzna peste tine, crezînd că este obligatoriu să le citești absurditățile. Or, așa cum scrisul nu este obligatoriu, nici lectura nu este defel. Lor, acestor veleitari încruntați care învîrtesc condeiul ca pe o bîtă, le spunem, totuși, la revedere.

★

Ne povestește un copil de cinci ani, Răzvan, că „a fost odată un căluț pe care l-am văzut eu la circ, și care nu era mare, ci numai așa, micuț, alb, cu o pată neagră pe obraz, și care mînca zahăr, dacă îi dădeai mînca și gumă de mestecat, că mesteca întruna cînd stătea ; iar cînd alerga, se uita înapoi, să vadă cine vine după el, era fricos, cel mai mult se speria de cîini și de pisici, cînd le vedea, sărea în două picioare și țipa miihoho ! adică, luați-mă de aici, că altfel mor, de frică ; și eu, într-o zi, m-am apropiat de el și am spus miau, și pe urmă ham, și ce credeți ? că s-a speriat ? nooo, a spus și el miau și ham, ca pisica și cățelul, zău așa, nu mint, întrebați-o pe mama".

★

VIOLETA EUGENIA MIHAI, București : Ne place cum scrieți, chiar și atunci cînd răsfățați cuvintele ca în „Noaptea de sînziene". „În noaptea de Sînziene, piticii cu bărbile colilii își dau întîlnire cu fetele-poveste ; le mîngîie pletele albastre și le așează semne distincte pe frunte ca să le poată deosebi ; apoi, îmbrăcate în raze de lună, ele pornesc de-a lungul fluviului, cu picioarele desculțe s-aducă lumină. Nici una nu-și amintește de piticii cu bărbile colilii, însă rămîn purtătoarele semnelor pe care le-au așezat ei pentru a le recunoaște cîndva, mai tîrziu, poate.

Piticilor cu bărbile colilii le place adesea să se joace și nu puține sînt dățile cînd încurcă jocul. De aceea, uneori cîte o fată-poveste se rătăcește pe lungul drum și steaua ei nu luminează. Atunci, apar nori pe cer și uite așa începe să plouă din senin cu toate lacrimile fetelor-poveste ce s-au rătăcit. Nici una nu-și amintește despre piticii cei bătrîni și poate de aceea au apărut atîtea mări și oceane.

Adesea, fetele-poveste învață să țeasă pînze de păianjen, împletite cu raza de lună pentru pruncii pe care-i vor naște într-o zi. Fiecăruia un culcuș moale și-o stea pusă căpătîi.

În noaptea de Sînziene, broaștele se dau de trei ori peste cap și se transformă în tineri chipeși, dar numai pînă-n zori, nu mai mult. Se întorc apoi, în locul de unde au plecat și oricît ar încerca să se mai dea peste cap o dată, de două, de trei ori, nu vor mai cunoaște experiența avută.

Șerpii își schimbă pielea lăsînd-o să atîrne în cine știe ce scorbură uitată de timp. Totul e posibil în noaptea de Sînziene, chiar și visul de-a fi fericit.

În noaptea de Sînziene, piticii cu bărbile colilii își dau întîlnire cu fetele-poveste ; le mîngîie pletele albastre și le așează stele în frunte să lumineze... în noaptea de Sînziene".

VIOREL ANGHELESCU, Constanța : Nu primim proze pentru uz propriu. Din moment ce ați trimis „Zile de fior și rîs" la „Urzica", așteptați răspunsul de acolo. Oricum, în particular, avem ce citi : Tolstoi, Sadoveanu, Cehov...

VICTOR CHICAN, Giurgiu : „...Cu generozitate, v-am trimis aproximativ jumătate din roman. (? !) Poate că e mai bine așa, mă gîndesc că e nevoie de o idee mai cuprinzătoare pentru o concluzie obiectivă față de proza mea..." Nu mai fiți atît de generos cu noi, pentru lectura romanelor există edituri ; doar revistele literare nu publică romane. Nu e necesar nici să trimiteți de fiecare dată fotografia dv. și „nota de inventar" a poștei. Cum însă, din ce am citit reiese cîte ceva, mai trimiteți. Mai puțin și mai bun. Nu vă mai traduc în latinește.

ADRIANA GHERAN, Petreștii de Jos, județul Cluj : „Să vă fac o confesiune. Ei bine, admir foarte mult pe poetul George Țărnea. Bineînțeles, rămîne între noi... pentru că n-am cum să i-o spun dumnealui" (n.n. cum vedeți, a rămas între noi. În ceea ce îl privește pe poet, scrieți-i pe adresa revistei noastre). Cît privește scrisul, e, într-adevăr, dezordonat, dar nu asta e rău ! Cu proza... aici e aici ! „El, cel pentru care atunci demult nu tresăream decît c-o fibră a ființei, el să fie învingătorul, să mă pătrundă total acum ? Să-l aștept să-l visez ? Cine ar fi crezut ! Eu, roaba acelei vechi iubiri pe care nici n-am simțit-o atunci. Ce se-ntîmplă cu mine doamne, ce pedeapsă m-așteaptă. Eu să-i rostesc numele în plină stradă și să-i rostesc acel adevăr ce vuia și atîrna tot mai greu în viața mea. Nu mai avem mîndrie, conveniențe și alte oprelisți. N-avem decît dragostea și bucuria de a-l fi reîntîlnit.

— Mi-era așa de dor de tine.

O voce ușor ironică, superficială, cu o notă străină și indiferentă mă dezarmează și mă face să mă simt de la începutul discuției ridicolă și inutilă.

— Serios ?". Sau „Irina inspectă ceasul". Fără comentarii.

CRISTIAN BIRU, Galați : „Un om deosebit" este un delir, pe care, chiar dacă am putea să-l publicăm, n-o facem. Nu pentru că n-am vrea, ci pentru că nu ne vine a crede. Mare-i grădina ta, doamne !

BĂNICĂ A. ILIE, Craiova : Nu publicăm SF-uri, nici chiar cînd acestea sînt niște parabole destul de străvezii. Mașina de făcut dragoste nu este o invenție nouă. Dimpotrivă, ea încă funcționează, chiar în pofida bătrînilor îndrăgostiți. Noi în mașini credem.

Iulian Neacșu

P.S. Textele trimise trebuie dactilografiate, cu excepția cazurilor în care acest lucru este imposibil. Ele, dactilografiate sau nu, nu se înapoiază.

Eminescu al tuturor

Acum mai bine de o săptămînă, în ziua de 8 iunie, l-am vizitat pe Eminescu, la el acasă, în Ipotești.

Era lume multă, multă lume, din natala lui vîlcioară, din Botoșani, din Iași, din Suceava, din Sibiu, din Craiova, din București...

El, cu greu făcea față atîtora cîți veniseră să-și exprime gratitudinea. Dar și-a făcut timp și pentru mine.

Gest firesc, dincolo de salut, fiindcă ne știm din copilărie, așa că de fiecare dată cînd ne revedem, continuăm discuția de unde am lăsat-o la precedenta-ntîlnire.

Vin de la Suceava, unde am fost în delegație, și în drum spre București, iată, împreună cu Victor Crăciun, m-am oprit pe la tine, i-am răspuns. Ieri am trecut și pe la Putna și am urcat în turnul în care, împreună cu Ioan Slavici și cu G. Dem. Teodorescu, la serbările de la 1871, ați dormit în fîn.

Da, îmi aduc aminte, mi-a răspuns zîmbind.

Dar de ce zîmbești, am zis eu, ai fost atunci secretarul Comitetului de organizare a serbărilor în cinstea lui Ștefan cel Mare. Și ce grandioase au fost !

Lasă, lasă, a zis el cu modestie. Mi-am amintit de pățania lui G. Dem. Teodorescu. Ai auzit-o ?

Știu eu ceva de la Stefanelli, dar altceva e să aflu de la „sursă".

Slavici și cu mine am scos ori nu pantofii, nu mai știu exact, ne-am trîntit pe claia de fîn. Teodorescu, îmbrăcat mai la ștaif, s-a-ncălțat în papucii pe care și-i adusese. Pîn-aici toate bune. Am discutat în trei pînă tîrziu în noapte — despre mulțimea de oameni în costume naționale din toate zonele etnografice, despre discursul lui Xenopol, despre gestul colonelului Boteanu, sosit special de la Paris spre a-și depune centironul de gală pe mormîntul marelui voievod, despre cîntările celor treizeci de lăutari îmbrăcați în negru, sub conducerea lui Grigore Vindireu, ale lui Ciprian Porumbescu, elev pe atunci, care ne-a impresionat spunînd „Tată, am cîntat Daciei întregi" și cîte altele. Pățania s-a petrecut dimineața. Slavici și cu mine încă mai dormeam și l-am simțit pe Teodorescu tot foindu-se. Ce ai bădie, i-a zis Slavici, că ne strici somnul ! Nu-mi găsesc papucii, i-a răspuns Teodorescu, mi i-ați ascuns voi prin fîn ? Da-ce s-avem noi cu papucii tăi, am adăugat eu. După cum aveam să constatăm, peste noapte, cineva pus pe șotii, că nici în ziua de azi nu se știe cine, ca să mă exprim cum ziceți voi cînd mă franțuziți, i-a subtilizat papucii. Pe Creangă, pe care l-am cunoscut mai tîrziu, parcă l-aș fi auzit : iaca bre, ce năcaz mare, domnișorul nu poate să-și pună ciubotele dăcît trecînd pîn papuci, cu chișoarele lui finuțe ! Dar să știi, Vasile, eu l-am bănuit și încă-l bănuiesc pe Slavici, el i-a ascuns, că după cum ai înțeles, nu s-a disculpat.

Am mai apucat să-i spun că acolo în turn se păstrează acum „imaginea de voievod tînăr", cum i-a spus Lucian Blaga : fotografia poetului făcută la Praga în 1869.

Încolo, toate la locul lor la Ipotești — casa părintească refăcută, în ea ceasul lui Mihai, scriiturile sale, fotografiile de familie, în curte salcîmii și toate celelalte, mai încolo codrul și lacul.

La locul lor sînt și noile adăugiri pe care le-au adus inimoșii de azi ai Botoșanilor, oameni de simțire eminesciană.

Iată Memorialul „Mihai Eminescu" Ipotești, ne spune Lazăr Băciucu, secretar cu propaganda la Comitetul Județean al Partidului Comunist Român, destinat unei mari biblioteci a operei poetului, a manuscriselor și edițiilor princeps, a tot ceea ce s-a tipărit despre Mihai, în România și în lume. În curînd vor fi create condiții, astfel ca oricine va dori, să poată cerceta și studia la Ipotești opera eminesciană. De altfel, s-a și inaugurat biblioteca prin donația lui Ion Rogojan — cca. 3000 de cărți și reviste și a lui Mircea Tomuș — cîte un exemplar din toate numerele revistei „Transilvania" în care s-a scris despre Mihai.

Și tot aici, cum zis-a Marin Sorescu, se va găsi și cîte un manuscris al unei opere a fiecărui scriitor de azi și de mîine din România Socialistă.

Muzeul mai are și o sală de expoziții. Prima expoziție a și fost vernisată : Locuri eminesciene — o sută unu desene în tuș cu penița de Spiru Vergulescu. „O sută unu" m-a dus cu gîndul la Simfonia a V-a de Ludwig van Beethowen care începe cu patru bătăi ale destinului, nu trei și nu cinci cum adeseori auzim cînd cineva își anunță prezența la ușă.

Este, apoi, amfiteatrul în aer liber, unde era adunată mulțimea. Aveam să văd atunci, printre cei prezenți, niște ființe cu aparate sofisticate : pe o macara, pe un microbuz, într-un pom... Și dintr-un loc în altul alerga un om mic de statură, cu barbă și batistă albă în buzunarul de sus al hainei bleumarin, căutînd mereu cîte un cheiston. Era profesorul de la Institutul de artă teatrală și cinematografică din București, regizorul căruia i s-au decernat 12 premii naționale și internaționale pentru filmele sale, Al. Gh. Croitoru (Alecu). Conducea echipa de la Studioul Buftea care realizează, la cererea Ministerului Turismului, filmul de lung metraj, documentar-artistic „Eminescu... la steaua care-a răsărit", film pentru propagandă turistică în șase versiuni — română, engleză, franceză, germană, rusă și spaniolă.

L-am lăsat pe Eminescu, în seara aceea, așa cum îl știm — tînăr, frumos și în plenitudinea forțelor.

Nu ne mai așteaptă, însă, acolo în fața casei părintești, la umbra unui salcîm, ci între Memorial și amfiteatru, pe un soclu mai înalt, privind spre dealul Ipoteștilor, spre lac, spre codru, peste ele, spre țara de glorii și de dor România și spre universalitate.

Mihai al nostru cel tînăr dintotdeauna și pentru totdeauna.

Vasile Smărăndescu

UN CAPITOL DE ISTORIE LITERARĂ

Urmare din pag. 1

construi viziuni moderne care relevă notele specifice ale etnicului nostru. Cînd Blaga spunea „Eu știu că veșnicia s-a născut la sat" certifică de fapt destinul cosmic al spiritualității românești. În lirica actuală contemporaneizarea tradiției generează universuri de o frapantă originalitate în care structurile stilistice moderne reînsuflețesc mitologiile arhaice și registre folclorice în forme revelatorii. Poezia imnică a lui Ioan Alexandru, universul ancestral din lirica lui Ion Gheorghe, filozofia țărănească a transilvăneanului Gheorghe Pituț, mitologia cîmpiei din poezia lui George Alboiu, ritualul fertilității agrare din lirica lui Ion Horea, decantarea simbolurilor străvechi la Cezar Ivănescu, balcanismul stilizat din poemele lui Gheorghe Tomozei, ezoterismul folcloric cultivat de Cezar Baltag, biografismul ardelenesc, în poezia lui Mircea Micu, oralitatea țărănească din creația lui Marin Sorescu sînt, iată, doar cîteva exemple care dovedesc varietatea posibilităților de abordare lirică a tradiției cu mijloace expresive moderne. Prin organicitatea gestului lor artistic, acești poeți sînt creatori de etnicitate sporind tradiția culturală cu noi viziuni integratoare. O orientare stilistică și tematică similară a cunoscut și proza ultimelor decenii, scriitori din toate generațiile căutînd sursele epicului în albia tradiției noastre spirituale. O direcție importantă a romanului românesc se înscrie pe linia fabulosului arhaic, a construcțiilor mitice și parabolice. De la Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu și pînă la cărțile lui Eugen Uricaru, romanul de această factură a dovedit vocația prozatorilor noștri pentru ficțiunea arhaizantă în care elementele autohtone se combină într-o viziune originală. În ce privește proza universului țărănesc, în bună parte ea apelează la investigarea realistă „morometiană" (vezi prozele lui Ion Lăncrănjan, Dinu Săraru, radiografia limbajului țărănesc la inimitabilul Nicolae Velea sau narațiunile tînărului Aurel Maria Baros). Nu trebuie scăpată din vedere o direcție predominantă a prozei actuale cu rădăcini în spațiul folcloric și anume formula realismului fantastic, un nume de referință fiind aici D. R. Popescu.

Rezumînd, se poate spune că apelul la tradiție a însemnat, în aceste ultime decenii, o preocupare fundamentală a scriitorilor noștri. Din punct de vedere istoric, momentul „regăsirii de sine" a literaturii coincide cu apariția „generației Labiș", sintagmă care definește o stare de spirit și un sens de evoluție. Generația Labiș a pătruns în literatură cu elanul marilor energii lirice, preluînd de la autorul „Luptei cu inerția" entuziasmul vizionar și sentimentul inaugurării unei noi vîrste literare. Tinerii creatori apăruți la începutul anilor 60 declanșează o revoluție estetică dar totodată și una spirituală reabilitînd dimensiunea ontologică a liricii românești pe linia valoroasei tradiții interbelice. E o redescoperire a sentimentului cosmic după excesul sociologizant al perioadei dogmatice, fenomen care a generat o vitalitate euforică la mai toți poeții acestei perioade. De la jubilația existențială a lui Nichita Stănescu și patosul angajării din poemele lui Adrian Păunescu, la vizionarismul lui Grigore Hagiu și sensibilitatea lirică a Constanței Buzea, poezia generației Labiș recuperează suflul romantic al lirismului din totdeauna. Frecventarea marilor teme, stările euforice, tentația fabulosului, energia metaforică, iată cîteva note specifice ale reprezentanților „luptei cu inerția", caracteristicile de fapt ale unui climat poetic de excepțională vitalitate care a luat naștere la începutul anilor 60, inaugurînd o etapă esențială în evoluția liricii postbelice.

Spuneam însă, la începutul acestor rînduri, că literatura ultimelor decenii a însemnat, paralel cu recuperarea tradiției, o deschidere spre noi probleme umane, spre noi aspecte ale socialului în care imaginile civilizației moderne vorbesc despre destinul omului contemporan. Fixîndu-și rădăcinile în solul tradiției, literatura actuală sondează realitatea prezentă, descrie lumea în mișcare, noul puls al devenirii. Se poate spune, de exemplu, preluînd afirmația unui critic de azi, că „romanul românesc este, în momentul de față, poate mai mult decît acela de pe alte meridiane, un roman al mărturiei esențiale, mărturia asupra Genezei unei noi societăți și a unei noi vîrste a omului" și astfel el își arată vocația social-politică. El își poate aduce o contribuție importantă la configurarea unui nou statut al realismului. Realismul românesc de astăzi este, în literatură, un fenomen cu numeroase semnificații în plan estetic și ideologic. Omul romanului nostru este de fapt omul de răscruce a mileniului doi și trei. Proza românească, în momentul de față, evită istorismul îngust, sociologist, tinzînd spre statutul de filozofie a istoriei, spre un tip de viziune în care domină elementul reflexiv. Realismul clasic al literaturii deceniului șase (Zaharia Stancu, Marin Preda, Titus Popovici, Eugen Barbu ș.a.) a fost urmat de un realism psihologic (Augustin Buzura, Gh. Schwartz, Vasile Andru, etc.) iar ultimul val de prozatori cultivă un realism combinat cu experimentul scriptural : Constantin Stan, Ioan Lăcustă, Cristian Teodorescu, Ioan Groșan etc. Realismul prozei actuale surprinde, în diverse forme, fenomenul de tranziție pe care îl trăiește omul modern. Numeroase aspecte de ultimă oră pătrund în materia faptică a prozelor, vorbind despre lumea de azi, formulînd totodată probleme de conștiință. Literatura face efortul de a transcende evenimentul cotidian prin atitudine reflexivă, prin apelul la idee.

Din această perspectivă, putem spune că poezia evoluează similar, creatorii lirici fiind mereu în căutarea unor zone de poeticitate în cîmpul concretului, imaginația lor dilată realul pentru a surprinde miezul miraculos al vieții. Cea mai nouă generație de poeți aduce în lirică universul cotidian, ei se inspiră din forfota orașului, din imaginile unei lumi în permanentă prefacere. Sensibilitatea se deschide spre fapte și lucruri cu o neobosită fervoare („sufletul însetat de real" a devenit emblema preferată a poeziei). Și ce altceva oare a demonstrat Nichita Stănescu în confesiunile sale „antimetafizice" decît o îndrăgostire patetică de formele vii, mereu generatoare de energii proaspete în plan liric ?

Păstrînd un echilibru fertil între tradiție și modernitate, literatura acestor ani găsește calea prin care mesajul timpului nostru se integrează în sfera valorilor majore, aflînd soluții artistice originale și oferind imaginea transfigurată a lumii de azi.

REMEMORĂRI «Valul care-a plîns pe glezna ta...»

1.

Pe gleznele ei aurii, bronzate, netede, aproape sticloase, doi fluturi albi păreau morți sau numai amețiți și somnolau răpuși de un parfum necunoscut.

2.

Glezna ei era atît de albă încît fildeșul brățării ce-o încolăcea pălise de invidie.

3.

Bănuitele glezne ale gheișelor sunînd misterios sub kimonourile de mătase ca niște crini pietrificați.

4.

Gleznele delicate tremurînd ca două brîndușe la atingerea fină a vîntului.

5.

Cele mai frumoase glezne sînt cele pe care nu le-am văzut încă.

6.

Morărița înaintînd în zori pe malul pîrîului, ridicîndu-și ușor rochia lungă, lăsînd gleznele orbitor de albe să fie cuprinse de undele limpezi. Peștii adormiți pe fundul albiei veneau în jurul gleznelor fierbinți pipăindu-le cu mustățile fine.

7.

Mesteacănul stînd singuratic la marginea mării, într-o singură gleznă, ca o balerină gata de zbor.

8.

Avea glezne atît de subțiri încît putea dansa pe nuferi fără să se scufunde.

9.

Avea o gleznă atît de transparentă încît prin rotundul ocheanului ei puteam privi soarele fără să lăcrimez.

10.

Gleznele ei străluciră pe plajă ca două mici scoici deschise de jungherul soarelui.

11.

Glezna ei era elastică ca un gît de lebădă.

Mircea Micu

Însuși zeul

„La steaua care-a răsărit
E-o cale atît de lungă"
(La steaua)

Tu ești pentru eternitate
Fiindcă tu ești însuși zeul
Care a dus și duce greul
Imens și adevărat în spate.

Poporul are-n veci dreptate
Cînd își ridică-n cer Arheul
Precum își poartă-n creer Eul
Ca prima lui necesitate.

Eu ți-aș fi fost o viață slugă
Venit din neguri și din rugă
Și te-așezam cum ai dorit

Sub lună chiar pe buza mării
Ca pe-naintemergătorii
Prin mitul cel nemărginit.

Gheorghe Pituț

NUME ROMÂNEȘTI
Oameni și zile (III)

Explicarea unor nume de familie românești ca **Joia, Joie, Joian(u)**, pornind de la denumirea celei de-a patra zi a săptămînii, ziua lui Zeus — Jupiter — Jovis, pare scutită de orice dubiu.

Lucrurile nu sînt totuși chiar atît de simple, și aceasta din cauza posibilei contaminări cu **Zoe, Zoia, Zoița** (fonetic trecerea de la z la j se explică foarte ușor), remarcată și acceptată de toate studiile de onomastică.

Din punct de vedere social, este de asemenea acceptabil ca prenumele feminin (al mamei, al nașei sau al vreunei persoane apropiate) să devină nume de familie al unui urmaș pe linie bărbătească, fapt confirmat și de nume ca **Azoiții, Azoiței, Ajoiții** etc.

Este aproape imposibil de stabilit cu precizie care nume au la bază denumirea zilei și care — prenumele feminin, dar se poate totuși presupune că **Joia, Joie, Joian (u), Joicel** se înscriu în prima categorie, în vreme ce **Joița, Joiță, Joițescu, Joițeanu** intră în cea de-a doua (și pe baza unei evidente asemănări formale : prezenta lui ț în temă).

De parcă explicațiile n-ar fi fost suficient de dificile, I. Iordan, în D.N.F., adaugă pentru **Joilescu** o derivare din **Joilă**, pe care nu-l găsește atestat, dar îl consideră «verosimil, derivat cu suf. -ilă, **de la (a) joi** „a satisface : a răbda, a îndura"». Dincolo de faptul că acest **a joi** este regional și foarte rar, se cuvine menționat faptul că sufixul **-ilă** este specific numelor proprii trase din cuvinte relative la împărțirea și caracteristicile timpului (**zori) Zorilă, amurg) Murgilă, ger) Gerilă, luni) Lunilă** etc.), încît nu există nici un motiv să nu vedem un **Joi + ilă**).

Și iată-ne ajunși la cea de-a cincea zi a săptămînii, **vineri**.

În **Studii și documente cu privire la istoria românilor**, București, vol. XXI, 1911, N. Iorga descoperă o familie moldoveană **Vinerica** (trebuie să fi fost un **Vinerica**), după care ne putem da seama că și de la această zi avem nume proprii de multă vreme. De asemenea, prin intermediul unui toponim (**Vinerea**) există un **Vinerean(u)**, așa cum se arată în D.N.F.

Probabil că și **Vinea** poate fi pus pe seama lui **vineri**. În afara scriitorului, numele acesta se mai poate întîlni în repertoriile accesibile (cărți de telefon, ziarul „România liberă", diverse liste nominale), ceea ce înlătură singularitatea pseudonimului. După propria mărturisire a lui Ion Eugen Iovanski — poetul Ion Vinea de mai tîrziu —, mărturisire citată de toți biografii săi, pseudonimul ar fi fost tras din numele francez **Chauvignac**, al bunicii din partea tatălui. Cine știe, de fapt, cîți factori vor fi contribuit la formarea acestui pseudonim ? Eufonii căutate din **Iovanaki, Vineri** (tînărul fusese elev al Institutului „Sf. Vineri", între 1902 și 1910), **Chauvignac** ? Existența numelui **Vinea** în limba română ?

Explicația din D.N.F. este și de data aceasta surprinzătoare, dar caracteristică întregii concepții a lucrării : „**Vinea** : bg. **Vina** sau (și) **Vine, Vino**, cu suf. **-ea**" ! Ceea ce nu se potrivește cu nimic.

Dacă avem **Vinica** de la **Vinerica** (pentru animale), o temă **vin-** pentru formarea de nume proprii nu este deloc exclusă.

Judecînd după frecvența totuși redusă a numelor provenite din **vineri**, s-ar părea că cea de-a cincea zi a săptămînii n-a găsit ecou în antroponimia românească. Numai dacă...

...Numai dacă nu-l băgăm în seamă pe **Paraschiv**, după numele grecesc **Paraskeuc** (explicat excelent de Christian Ionescu, în **Mică enciclopedie onomastică**, București, 1975), de unde un întreg șir mergînd pînă la **Chiva, Chivu** etc.

Acestuia i se poate alătura **Petka**, „a cincea zi", în slavă, de unde provine un alt șir de nume proprii de familie : **Petcu, Petcan, Petcuș, Petculescu** etc. Trebuie să presupunem că, la un moment dat, **petc-** a fost simțit ca o temă autohtonă pentru formarea numelor, altfel nu ne putem explica răspîndirea evidentă a numelor trase de aici, pe toate teritoriile românești.

Nu e nimic de mirare, pentru că personajul fantastic din basmele românești este cunoscut fie ca „Sfînta Vineri", fie ca „Sfînta Petca". Intrarea temei de origine slavă se explică perfect prin teza lui Al. Rosetti, „slavii au învățat românește" (**Istoria limbii române**, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 299), pentru că, altfel, aceste inovații nu ar fi putut fi consacrate.

Cezar Tabarcea

CENACLUL „LUCEAFĂRUL"

● Joi, 29 iunie a.c. la ora 17,00, în Rotonda **Muzeului de istorie a literaturii române** va avea loc ședința omagială „M. Eminescu" a cenaclului revistei „Luceafărul". Invitațiile pot fi ridicate de la redacție în zilele de luni, marți, miercuri, între orele 12,00—14,00.

● Omagiind centenarul trecerii în nemurire a poetului național al românilor, absolvenți de liceu „Mihai Eminescu" au organizat la Casa universitarilor din Capitală o manifestare cultural-artistică. Despre viața și opera poetului au bit Al. Ioachimescu și conf. dr. P. David. A urmat un recital poetico-muzical la care și-au dat concursul, printre alții, actorii Jeanine Stavarache și Mircea Crețu de la Teatrul Giulești și baritonul Emil Iurașcu de la Opera Română din București.

CUMPĂNA Așchii

● Citind cartea (excelentă) a lui Ion Mircea (**Piramida împădurită**, Ed. C. R., 1989), mi-am amintit de spusele de acum douăzeci de ani ale lui Paul Tutungiu, colindător neobosit al Carpaților pe vremea aceea : „Sînt plini munții de piramide împădurite. Le văd, dar nu le pot cerceta. Sînt convins că dacii au avut piramide și le-au împădurit". Ipoteza era grandioasă. Mai tîrziu, îl întrebam : „Ce mai fac, Paule, piramidele tale împădurite" ? L-am întrebat și zilele trecute și mi-a răspuns cu o strofă : „Piramidă să îndure / Muntele zidit sub cer / Învelit ca un oier / C-o sarică de pădure". Versurile sînt în **Colindele din țara lui Orfeu** (Ed. C. R., 1974). Tot acolo observa „legile muntelui Ceahlău și ale piramidelor de demult împădurite". Despre titlul cărții lui Ion Mircea se poate glosa la nesfîrșit : **Piramida împădurită** oferă conotații multiple ; cuvîntul piramidă vorbește despre un absolut al pietrei geometrizate, însemnînd civilizație și cultură în același timp, invincibilitatea gestului uman. Piramida nu este cuprinsă de pădure, simbol al naturii dezlănțuite după propria ei irațiune, ci **împădurită**, deci se sugerează o renunțare strategică din perspectivă vegetală. Piramida împădurită este aici un discurs în două cuvinte amintind de problema clasică a întoarcerii la natură ? O piramidă este „utilă", o piramidă împădurită este frumoasă. **Miscere utile dulci** ? Dintr-o ontologie fragmentară ne mulțumim spiritul cu o viziune strict estetică ? Piramida este **teza**, împădurirea ei — **antiteza** iar **sinteza** este înfățișarea textuală a expresiei ? Piramida privește departele și îl așteaptă, este cerească ; o piramidă împădurită privește pămîntul, este întoarcerea pietrei către pămînt. Pentru a putea fi perfect ordonată, pădurea, posibil simbol al haosului vegetal (vezi poemul lui Philippide), trebuie să fie răsădită pe versanții unei piramide. Piramida are grijă, la modul legendar, de tinerețea fără bătrînețe și de viața fără de moarte a faraonului, în scurtul ei labirint hibernează un basm. Piramida împădurită oferă o soluție mundană existenței lui prin imaginea veșniciei naturii. Piramida suferă de singurătate. Există ceva care conține mai multă singurătate decît o piramidă ? O piramidă împădurită este vindecată de singurătate. Care este liantul între piatra lustruită și rădăcina pădurii ? Expresia poetică. Mergînd pe calea clătinată a paradoxului, ne întîmpină, la prima cotitură, oximoronul subtil. Ce fel de cîntece cîntă păsările acestei păduri atunci cînd ceața vremilor le împresoară ? Cîntecele robilor ; robii s-au dus dar cîntecele lor au plutit în jurul piramidei pînă cînd și-au găsit sălașul în gușa păsărilor pădurii. În ordinea timpului moral pînă și piramidele îmbătrînesc. Pădurea întinerește pentru că poartă în frunzele ei vlaga întregului pămînt („Tu, din tînăr precum ești / Tot mereu întinerești"). Anorganicul este altoit prin organic, coșciugului de piatră i se oferă o transcendență verde. Visul unei pietre ? Să se integreze, cizelată, în corpul unei piramide. Visul unei păduri ? Să împădurească o piramidă. A acoperi înseamnă a ascunde și a păstra dar mai înseamnă și a desființa. Vom înțelege, pe această cale, drama permanentă, conflictul dintre piatră și frunză, dintre cultură (civilizație) și natură. O piramidă ascunsă și păstrată prin ascundere, vede poetul Paul Tutungiu, o statuie a cărei aureolă e sculptată de cîntecul păsărilor dintr-o pădure ordonată, vede poetul Ion Mircea. Primul se uită la o istorie, al doilea privește cu ochi fotografici un instantaneu, primul vede o devenire, al doilea — o imagine devenită.

Nu toate expresiile sînt sortite unei cariere strălucite. Aceasta are un destin memorabil.

George Alboiu

EMINESCU
și conceptul de modernitate

Urmare din pag. a 3-a

limba veche și-nțeleaptă", „formele perfecte" de care e bîntuit poetul constituie șansa atingerii **adevărului**. În cuvîntul poetic, „lumea cea gîndită pentru noi avea ființă". Or, gîndirea autentică — spune Heidegger — este **gîndirea ființei**. Se impune originalitatea soluției eminesciene în a defini modernitatea : esența „frumosului" stă în dinamismul formelor, dar formele în sine nu pot fi dinamice, vii, nu pot fi **în adevăr**. De aceea, cuvîntul manipulat e amenințat veșnic de căderea în formă, de degradare. Și poetul nu se limitează doar la literatură. Ceea ce Eminescu numea **apriorismul** ideilor nu diferă de „apriorismul" formelor instituționale și pseudoartistice. Într-un articol din **Timpul** (6 mai 1881), citim : „oricine va voi să definească marele mister al existenței va vedea că el consistă în împrospătarea continuă a fondului și păstrarea formelor. Forme vechi, dar spirit pururea nou." Să se observe că poetul pune aici problema la nivel **ontologic** și că poziția lui este în dezacord cu criteriul lovinescian „de forme la fond", criteriu care a marcat pe termen lung conceptul **modernității** la criticii noștri. Se-nțelege de ce Eminescu nu a contat și nu contează încă pentru poezia modernă, fiindcă ar trebui să se răstoarne un întreg sistem de „valori" și de concepte critice. Căci, nu-i așa ?, conservarea „formelor" duce la concluzia **inerției**, a unui spirit ostil progresului în civilizație și cultură. De fapt, nu este vorba de o inerție a formelor, ci de necontenita „reîmprospătare" a lor cu „spiritul modern", ceea ce schimbă radical datele chestiunii și pune în termeni limpezi noțiunea de **modernitate** prin numire directă. Chiar declarîndu-se „romantic", nu avem nici un drept să credem că poetul s-ar fi autoexclus de la **modernitate**. Eminescu dă exemplul Angliei care păstrează „și astăzi vechile sale forme istorice, pururea **reîmprospătate de spiritul modern, de munca modernă**" (s.n.). Așadar, ca și Lovinescu mai tîrziu, Eminescu vorbește de un **spirit al veacului (saeculum)** care e semnul modernității. Deci **noutatea vie** stă în dinamica acestui spirit care întinerește formele, conferindu-le originalitate. O logică simplă ne spune că nu poți fi **modern** optînd pentru forme — inerte în sine —, ci pătrunzîndu-te de **misterul existenței** identificabil aici cu „spiritul veacului". **Formele particularizează**, nu sînt universale. Este o aberație să le iei de la alții. De aici ostilitatea lui Eminescu față de împrumutul de forme, de idei **a priori**, cum le spunea poetul pentru a semnala deopotrivă impostura strecurată în „forme" și „fond". Poziția lui Eminescu rezolvă cu suplețe relația dialectică de la **național** la **universal**. A rămîne în „forme" fără a fi pătruns de duhul veacului înseamnă a fi prizonierul unui specific național epigonic, pitoresc, cum vor risca sămănătoriștii minori. O primejdie similară, chiar dacă de altă natură, îi pîndește și pe „experimentaliști". Ei pot impresiona doar ca manechine ale modei. Dacă viața s-ar reduce la formele pe care le creează, atunci cadavrele nu ne-ar mai dezgusta. De aceea, în identitatea **formă-adevăr** Eminescu întrezărește, totodată, **diferența ontologică**, formulată astfel de Heidegger și care va constitui cea mai neliniștitoare descoperire a filosofului. Confruntîndu-se cu spinoasa chestiune a formelor în artă, Eminescu e pe deplin conștient de **noutatea** gîndului său, de negăsit în estetica tradițională : „S-a zis de mult că frumusețea consistă în proporție de forme. **Nemărui nu i-a venit în minte** (s.n.) că consistă în proporția de mișcări și cu toate acestea, asta a adevărata frumusețe. Frumuseți **moarte** sunt cele cu proporție de formă, frumuseți **vii** cele cu proporție de mișcări". (**Manuscriptum**, nr. 3/1979, p. 27). Poate că va trebui să regîndim de ce a fost fascinat Eminescu de ideea „frumuseții fără corp" (v. **Miron și frumoasa fără corp**) și de ce, în același timp, se declara adept al „nefericitei secte" „pătruns de-adînca sete a formelor perfecte". Frumusețea și adevărul sînt în „forme" și totuși **dincolo** de ele. **Formele perfecte** nu sînt tocmai transcenderea formelor în „proporția de mișcări" ? Iar „proporția de mișcări", imposibil de conceput fără corporalitate — și totuși dincolo de ea — nu ne trimite la acel misterios „leagăn" „fără ploaie" și „fără vînt" al codrului eminescian, de profundă sorginte românească, dar atît de universal ?

Constatările noastre și întrebările finale n-au pretenția unor concluzii definitive, ci se vor doar o punere a problemei.

m a p a m o n d

MAREA POEZIE

Născută la 11/23 iunie 1889 la Odessa în familia unui inginer constructor de nave, Anna Andreievna Gorenko, cea care-şi va semna poezia cu pseudonimul Anna Ahmatova, îşi va lega pentru totdeauna soarta de poet de locurile lui Puşkin : reşedinţa imperială de vară Ţarskoe Selo (azi oraşul Puşkino), apoi Petersburg-Petrograd-Leningrad, unde şi-a petrecut toată viaţa, şi-a creat opera, s-a bucurat şi a suferit.

Despărţită de soţ, marele poet Nikolai Gumiliov care sfîrşeşte tragic în 1921, nevoită să asiste la calvarul fiului supus represaliilor în două rînduri, blamată şi interzisă printr-o hotărîre obtuză în 1946, Anna Ahmatova era convinsă că numele ei se află sub semnul blestemului. Dar dacă hazardul a pus ceva în numele ei, „semnul" trebuie căutat în numele cu care s-a născut — Gorenko — legat de apelativul „gore" — „durere", „nenorocire", „nenoroc". Anna Ahmatova şi-a ales pseudonimul, poate, sub vraja orientală a Crimeii, vecină cu Odessa natală : numele tătar Ahmatov există cu adevărat şi îl poartă şi literaţi ai acestei etnii. Acest nume are la bază numele arăbesc atît de cunoscut Ahmad (Ahmed), elativ (superlativ) cu sensul „Cel mai lăudat, cel mai demn de laudă". Oscilarea destinului între cele două nume — cel moştenit şi cel ales benevol — îmi aminteşte de două tablouri de la Muzeul de Artă din Bucureşti ale italianului Ercole de Roberti — **Ursita bună şi Ursita rea.**

Acţiunea cîmpului semantic al pseudonimului Ahmatova începe odată cu aderarea la curentul postsimbolist numit „akmeism" — de la cuvîntul elin „Akmé" — ascensiunea maximă, supremă a ceva — amintind de suprematismul din arta plastică a lui Kazimir Malevici. Un moment important spre starea „Ahmad" — „cel mai demn de laudă" — poate fi considerat ciclul de poezii dedicat de ilustra sa congeneră şi conaţională Marina Ţvetaeva (1892—1941) — adevărate declaraţii patetice de dragoste fără nici o umbră de „jalousie de métier".

După 1956, cînd poezia Annei Ahmatova începe să circule din nou nestingherit, poeta va fi încununată cu premiul internaţional Etna-Taormina, iar orizonturile lingvistice i se deschid unul după altul. Spre deosebire de alte nume, al Annei Ahmatova nu va cunoaşte conul de umbră nici după data de 5 martie 1966, cînd poeta îşi încetează existenţa terestră.

În mod simbolic, în 1988, o comisie internaţională aprobă numele „Ahmatova" conferit de astronomii sovietici uneia din planetele mici descoperite de ei. Simbolul ascensiunii supreme nu depinde de mărimea corpului ceresc respectiv — toate astrele cunoscute purtau nume — ci de gradul suprem, „akmé", al iubirii la care a înălţat-o poporul său. Ţara a vrut să omagieze şi astfel Poetul care a fost întotdeauna cu poporul său — ipsissima verba : „Nu, sub străine ceruri n-am fost eu, / Nici sub străine-aripi la adăpost, — / Am fost atuncea cu poporul meu / Unde-n nefericire el a fost." („Recviem", catrenul liminar, datat 1961).

Pentru noi este deosebit de îmbucurător să ştim că numele marii poete care s-a dedicat o vreme artei traducerii stă sub unele poeme de Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, doine populare româneşti. Un sunet deosebit în limba poetei-traducătoare a căpătat poemul **Venere şi Madonă** al lui Eminescu. Cei doi poeţi centenari se întîlnesc din nou în cadrul anului 1989 dedicat de UNESCO Luceafărului Eminescu şi Stelei Ahmatova.

Poeme de Anna Ahmatova

Cintec de bun rămas

Viscolea rece-n pieptu-mi cenuşa,
Mă purtau însă paşii uşor ;
Îmi pusesem în dreapta mănuşa
Mîinii stîngi, sprijinită-n uşor.

Multe trepte-mi păreau, ca din turnuri,
Cînd erau, ştiam bine, doar trei.
Din arţari, stins, al toamnei reci murmur
M-a rugat : „Mori cu mine, de vrei !

Înşelat sînt de soartă mereu,
Soartă rea, schimbătoare, nebună."
I-am răspuns : „Dragul meu, dragul meu,
Eu la fel. — Să murim împreună..."

E un cîntec de trist bun rămas...
Bezna casei sporea apăsarea ;
Doar din facle-n iatac, fără glas,
Licăr pal înălţa nepăsarea.

1911

✲
✲ ✲

Tu, scrisoarea, dragul meu, n-o rupe,
S-o citeşti pe toată, nu e greu.
Nu pot să-ţi mai fiu necunoscută,
Să-ţi apar străină-n drum mereu.

Nu privi cu o mînie rece,
Sînt a ta, îţi sînt iubită, chit
Că nu-s fiică de păstor sau rege
Şi nici schivnică închisă-n schit.

Tocuri vechi, nu port panglici, cocarde,
În banalul cenuşiei rochii...
Dar sărutul, simt, pe buze-mi arde
Şi aceeaşi spaimă-mi umple ochii.

Tu, scrisoarea, dragul meu, n-o rupe,
Să nu plîngi cătînd minciuna sacră,
Şi în zestrea de drumeţ, săracă,
Să o pui pe scîndură în lacră.

1912

În vis

Despărţirea neagră, ne-ndurată.
Pe din două s-o-mpărţim ni-i scris.
De ce plîngi ? Dă-mi mîna ta curată,
Să-mi promiţi să vii din nou în vis.

Despărţiţi ca muntele de munte,
Ne-am supus aceleiaşi osînde :
Doar cînd miezul nopţii-ntinde punte
Să-mi trimiţi urări prin stele blînde.

15 februarie 1946

✲
✲ ✲

Uita-vor ? Credeţi — mă-nspăimînt ?
De-o sută de ori m-au uitat,
De-o sută de ori în mormînt —
Şi azi, poate, stau — am mai stat.

Iar Muza, şi surdă, şi oarbă
Dospea în pămînt ca grîunte,
Din scrum, viaţa, Phoenix, să-şi soarbă,
Eterul apoi să-l înfrunte.

21 februarie 1957

✲
✲ ✲

Cea mai darnică-n roade din toamne
Cam tîrziu a venit să m-atragă,
Cînd trei lustri de primăveri, doamne,
Am zăcut la pămînt fără vlagă.

Am primit-o de-aproape-n tăcere
Şi stringînd-o la pieptu-mi cu sete,
Ea în trupul sleit de putere
Forţă tainică tainic îmi dete.

13 septembrie 1962

Sonet la ţărm de mare

Par toate-aici nemuritoare :
Şi cuiburi vechi ce-n crengi se-anină,
Şi aerul purtînd lumină
De primăveri de peste mare.

Eternitatea-n glas deplină
Mă cheamă-atotbiruitoare
Şi pe cireşul alb în floare
Lumină varsă luna lină.

Şi pare-a curge ca un faid
Albind în cupa de smarald
Un drum ce-apare lei-colo.

E doar lumină calea-aceea
Şi toate amintese de-aceea
Spre iaz din Ţarskoe Selo.

Prezentare şi traducere de Ilie Bădicuţ

JEAN-PAUL MESTAS

● JEAN-PAUL MESTAS, născut la 15 noiembrie 1925, profesor universitar, poet de nobilă sorginte şi de aleasă ţinută intelectuală, este un real prieten al poeziei române. Revista JALONS editată de Domnia-sa are, număr de număr, DOMAINE ROUMAIN, un spaţiu în care se regăsesc 4—5 poeţi români cu grupaje de poeme, graţie unor traducători de excepţie ca remarcabilul poet Dan Ion Nasta, Paul Miclău, Constantin Crişan, ori Nicholas Catanoy, poeţi editaţi ulterior într-o voluminoasă antologie în colecţia JALONS, al cărei fondator este, J-P Mestas a tipărit mai multe cărţi de poezie printre care cităm : **CETTE IDÉE QUI NE VIVRA PAS, DANS SA HARPE D'OISEAUX LILAS, DANS CE PAYS COMME AU DEBUT DU MONDE, L'ANCRE ET LE CYCLONE,** (cu un motto din Nichita Stănescu) şi recent **LA TERRE EST PLAINE HAILLOUS.**

În ultimul număr 33 din JALONS, Jean-Paul MESTAS publică un editorial dedicat lui M. Eminescu, care debutează, pe bună dreptate, polemic : „În **Enciclopedia romantismului,** publicată în 1980 la Paris de Chomogy, este o regretabilă absenţă, de neiertat : aceea a lui Mihai Eminescu, fratele de singurătate şi de genialitate al lui Holderlin ; poetul în opera căruia este stimulată, implicit, capacitatea poporului român de a-şi asuma vocaţia, poetul în care, ivit în noapte, românul a găsit un SPAŢIU în care să se poată reinvesti". Sînt multe judecăţi de valoare în acest eseu însoţit de şase poezii eminesciene **(Lacul, Cînd amintirile, Mai am un singur dor, De ce nu vii, Despărţire, Sara pe deal)** în traducerea remarcabilă a lui Paul Miclău, apoi un microeseu **Intîia cosmogonie** semnat de Constantin Crişan, urmat de **La steaua,** în tălmăcirea aceluiaşi.

Poeziile publicate sînt din cea mai mică carte de poezie care mi-a parvenit, **LE CIEL BOUGEAIT A PEINE.**

Constatări

A îmbătrîni, tu nu trebuie să ştii
pe ce drumuri
şi în ce lume.

După multă vreme se pricepe
ce a fost tinereţea.

O umbră sporeşte
dar prestigiul său
este-n oboseala violinelor
pentru muzică pierdute.

Totuşi cum mă surprinde
nervozitatea semnelor.

Plecare

Îi strigau : revino !
Paşii săi nu intrau în mormînt.
Ne îndoiam c-ar putea duce
atîtea amintiri
şi atît de multe orologii.

Doar în ultima clipă
mieii se înjunghie pe ei înşişi.

Reluare

Ce ne aparţinea
de acum înainte îţi aparţine.
Şi lumea este
o fărîmă din măsurătorile tale
cu atîţia ochi şi atîtea poame amare.

Ia acest arbore
şi du-te.

Frumuseţi noi vor plînge
pe umerii tăi.

Fiecare lucru va găsi numele său
şi puţinţa dinţii.

Monotip

Copiii s-au liniştit.
Mirosul de ceară îi ţinea
legaţi atît de aproape de stup

încît dormind albinele veneau
pe chipul lor ca pe stamine.

La sfîrşit, soarele
se împlineşte din unghiuri de umbră.

Imposibil să numeşti

Adormit într-o corolă
sporesc puterea parfumurilor
fericite să simtă atît de aproape
sexul florii.

Or el, mişunat de viespi, aşteaptă ziua,
fluturii-l plictisesc.

Pecetea luminii
e răsucirea propriilor gînduri.

Nimeni nu-şi va dezvălui
oricui chipul său
cu preţul unui paradox nesfîrşit.

Prezentare şi traducere de Ion Iuga

REVISTA STRĂINĂ

● **A ÎNCETAT DIN VIAŢĂ, ÎN VÎRSTĂ DE 76 ANI, GHEORGHI ALEXANDROVICI TOVSTONOGOV,** unul dintre cei mai mari regizori de teatru ai zilelor noastre, Artist al poporului al U.R.S.S.

Tovstonogov s-a născut în anul 1913 la Tbilisi şi a debutat ca actor în anul 1931 pe scena Teatrului rus al tînărului spectator din oraşul natal. Activitatea de regizor şi-a început-o în 1938 punînd în scenă piesele „Copiii lui Vaniuşa", „Orologiul Kremlinului", „Un flăcău din oraşul nostru".

A lucrat timp de peste trei decenii împreună cu colectivul Teatrului Mare Academic „M. Gorki" din Leningrad, pe scena căruia a montat cu precădere piese din dramaturgia rusă şi sovietică : „Prea multă minte strică" de Griboedov, „Barbarii" şi „Micii burghezi" de Gorki, „Idiotul" de Dostoievski, „Trei surori" de Cehov. Măiestria regizorală şi-a pus-o în evidenţă şi prin spectacolele cu piesele dramaturgilor sovietici, între care : „Tragedia optimistă" de V. Vişnevski, „Sfîrşitul escadrei" de A. Korneiciuk. A adaptat pentru scenă şi a regizat capodoperele lui M. Solohov „Pămînt deşteleni" şi „Pe Donul liniştit".

Spectacolele realizate de Tovstonogov sînt pătrunse de un puternic umanism, de o mare şi profundă dragoste faţă de om, de încredere în capacităţile sale creatoare. Aceleaşi trăsături au marcat şi remarcabila sa activitate de pedagog. În calitate de profesor, (şef al catedrei de artă a regiei), de conducător de teatru, Tovstonogov a educat nenumăraţi regizori sovietici de primă mărime.

● **SUB TITLUL „AM FOST FENOMENAL" REVISTA ELVEŢIANĂ „SCHWEIZER ILLUSTRIERTE",** care apare la Zürich, a publicat un articol consacrat personalităţii celui care a fost atît de controversatul Salvador Dali.

„Am fost fenomenal", spunea Dali despre sine — scrie redactorul de specialitate al amintitei publicaţii. De bună seamă că el era nu numai fenomenal, dar şi nebun, numai că nebunia lui avea un sens, ea ne duce în prăpăstiile adîncului subconştientului pe care el dorea să le veşnicească în tablourile sale. Tablouri între vis şi veghe, imagini ireale desenate cu ochii deschişi, într-un spaţiu larg. Tablouri create de un extraterestru care îşi spunea Salvador Dali, născut în anul 1904...".

● **„ÎN ŢARA NOBILOR ALBI" ESTE TITLUL VOLUMULUI CUPRINZIND ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE** în Australia, Fidji şi Noua Zeelandă, al scriitorului eston Vladimir Beekman. Este vorba în primul rînd despre Terra Australis, teritoriu în care mulţi îşi închipuie că încă mai trăiesc „răufăcătorii" pe care Anglia colonială i-a trimis aici cu mile...

Beekman face o radiografie a aşezărilor din această parte de lume, a vieţii locuitorilor, cartea oferindu-ne ocazia de a ne refugia, împreună cu autorul, în trecut, de a parcurge prezentul şi a ne gîndi la viitorul „lumii acestela de la capăt de lume". Toate acestea sînt evocate cu ajutorul întîlnirii cu documente, dar şi cu oameni de cele mai diferite orientări şi convingeri politice, cu literatura scrisă şi orală.

Volumul lui Vladimir Beekman face incursiuni captivante în mijlocul naturii, un adevărat slalom uriaş printre multele şi spinoasele probleme legate de păstrarea echilibrului ecologic, una dintre problemele fundamentale ale zonei în care se găsesc cele trei teritorii. Nu lipsite de importanţă pentru cititor sînt şi elementele legate de modul de viaţă, de obiceiurile şi tradiţiile, de cultura şi arta locuitorilor băştinaşi ai acestor meleaguri, maorii.

Dar poate că partea cea mai antrenantă a cărţii lui Vladimir Beekman o constituie cea referitoare la istoria plină de aventuri şi drame umane declanşate de febra aurului australian şi neozeelandez, precum şi capitolele referitoare la întîlnirile sale cu oameni simpli, care, aflaţi la zeci de mii de kilometri de Europa, împărtăşesc aceleaşi bucurii, aceleaşi tristeţi şi dureri, aceleaşi gînduri de a trăi mai bine, în pace şi bună înţelegere, ca şi noi...

● **S-A SPUS DE MULTE ORI ŞI DE MAI MULŢI** că literatura s.f. nu reprezintă altceva decît poveştile vremurilor moderne. Iar o poveste bună ne oferă, în afară de multă fantezie, şi posibilitatea de a medita la viitor, la comportamentul moral al oamenilor, locuitori ai Terrei sau ai altor planete.

Astfel de poveşti sînt şi lucrările cuprinse între coperţile unei voluminoase antologii s.f. apărută recent la Praga sub titlul **„Roboţi şi androide".** Volumul conţine treizeci de povestiri ale celor mai diverse categorii de scriitori, de la clasicii genului (Isaak Asimov, Stanislav Lem), de la cei mai vîrstnic, americanul Murray Leinster (1896—1975), pînă la tînăra generaţie de creatori s.f., reprezentată în acest volum de cehul Ivan Kminek, născut în anul 1954.

Povestirile cuprinse în „Roboţi şi androide" sînt axate pe diferite variaţii ale raportului omului cu maşina. Aşa este superba povestire „Joe cel logic" a lui Leinster, care narează despre calculatoarele care preiau întreaga agendă de lucru a omului, lipsindu-l astfel pe acesta de ultima posibilitate de a rămîne... om ; aşa este povestirea lui Asimov „Sally" despre automobilele viitorului.

Editorii au împărţit cartea în patru capitole : Omul şi Maşina, Maşina şi Omul, Omul-Maşină şi Maşina-Om. Adică de la Maşina ca ajutor al Omului, pînă la Omul-Kyborg, reprezentînd organismul uman în care unele dintre organele vitale au fost înlocuite cu aparate computerizate. O bună parte din povestiri au ca subiect încercări de umanizare şi spiritualizare a roboţilor, pentru că o eventuală revoltă a acestora neumanizaţi şi nespiritualizaţi ar fi cu totul altceva decît o revoltă a roboţilor umanizaţi şi spiritualizaţi. Nu ?!

● **MIROSLAV SLACH, NĂSCUT ÎN URMĂ CU ŞAPTEZECI DE ANI,** este la origine istoric şi istoric literar. Nu este deci de mirare că majoritatea lucrărilor sale au la bază subiecte istorice : în „Romanţa podgoreanului înţelept", relatează întîmplări din viaţa artiştilor de demult, „Poştalionul de Viena" este dedicat vieţii lui J. W. Goethe, pentru ca în „Eu, poetul Naso" să aducă pînă la noi crîmpeie din lumea imperiului roman de pe vremea autorului „Tristelor".

Miroslav Slach nu se dezminte nici în ultimul său roman, intitulat „Zeptej se orlu" (Întreabă vulturii), în care surprinde personalitatea lui Jan Evanghelista Purkyne (în fotografie), naturalist, filozof şi îndrumător al poporului ceh. Autorul înfăţişează în primul rînd copilăria lui Purkyne, petrecută la castelul Libochovice, anii de studii şi perioada primilor paşi încununaţi de succes în lumea ştiinţei. El reuşeşte să aducă în faţa cititorilor — veridic, convingător — tabloul vieţii culturale şi ştiinţifice din Cehia secolului al XIX-lea, cititorul avînd ocazia să facă cunoştinţă cu unele dintre marile personalităţi ale culturii cehe : Jan Kollar, Josef Jungmann, P. J. Safarik, Vaclav Hanka etc.

Datorită modului viu, antrenant al povestirii, a compoziţiei romanului, cititorul se simte tot timpul în mijlocul acţiunii. Într-una din cărţile sale anterioare, Miroslav Slach spunea : „S-ar putea spune că aceste întîmplări idilice şi suav nostalgice au în lumea de astăzi ceva din umbra palidă a vechilor fotografii din albumul de familie... Dar cine nu se întoarce cu bucurie spre albumul cu astfel de fotografii ?".

Eseistica lui Ernesto Sábato

Privit dinspre filozofie, eseul actual se comportă ca un datornic dezinvolt : împrumută de la aceasta, mărturisit sau nu, probleme, teze, teme, motive, formule izbitoare, dar se sustrage de la scadenţele gîndirii : sistematicitatea, coerenţa şi rigoarea, demonstraţia sau justificarea. Refuză gravitatea. Chiar dicţionarele serioase ne asigură că aşa e el : transparent, flşuratec, graţios şi sclipitor. Deci, ca fusta Colombinei : numai tul şi paiete.

Privit dinspre literatură, eseul de azi pare un fiu risipitor iute de mînă şi firoscos. Pleacă de acasă cu cîteva lucruri de preţ : atitudinea subiectiv-emotivă, saltul imaginar, exuberanţa, metafora, şi apoi vîntură lumea, colindînd arta, istoria, economia, ştiinţa. Este peste tot, ştie tot, vorbeşte despre toate, proiectează, pe un fel de cervantină „panoramă a minunilor", un alai de figuri stranii, noţiuni mirobolante, ipoteze uimitoare, ispite inedite. Stîrneşte încîntătoare viziuni evanescente şi iscă subtile plăceri momentane. Ceva în genul mantiei lui Mefistofeles.

Pentru a feri odrasla lui Montaigne de dubla primejdie a frivolităţii care nu duce nicăieri şi a iluzionismului omniscient, cel mai indicat mijloc rămîne recursul la marii scriitori care, alături de creaţia lor lirică, epică sau dramatică, au cultivat eseul, făcînd din el o adevărată **creaţie paralelă şi echivalentă** pe care am putea să o denumim **identică.** Desigur, acest termen general primeşte determinări şi nuanţe proprii fiecărui autor. În cazul lui Ernesto Sábato, eseistica sa revelează feţele adînci şi surprinzătoare ale adevărurilor dobîndite sau căutate, reprezintă o **întîlnire de gradul II cu certitudinea,** pentru că stabileşte implicaţiile, corespondenţele, extrapolările şi — de ce nu ? — răsturnările acesteia, cînd gîndirea omenească — mereu, mereu, reîncepută — o cere. Operaţiile sînt efectuate cu acuitate logică şi dexteritate dialectică puţin obişnuite. Reluînd dubla referire definitorie de mai sus, putem afirma că eseistica sabatiană invederează virtuţi exemplare şi curative : aliază demnitatea şi consecvenţa gîndirii cu pertinenţa şi strălucirea expresiei.

Paginile de faţă vor să prezinte succint conţinutul epistemic („sofianic"), precum şi mărcile afective şi stilistice ale eseisticii scriitorului argentinian, deţinător al unui rang atît de înalt într-un gen care, oricît de proteic şi inclasificabil ar părea, admite totuşi, ca orice act de intelecţie, ordinea şi ierarhia valorică. O cuprinzătoare antologie, pe cale de elaborare la editura Univers, va permite cititorilor români accesul direct la textele întotdeauna pasionante ale celor cinci cărţi de eseuri sabatiene, semnificativ intitulate : **Insul şi universul, Oameni şi angrenaje, Eterodoxie, Scriitorul şi fantomele lui, Apologii şi respingeri.**

Fiind vorba de un mare scriitor al contemporaneităţii, care prin romanele sale aduce o nouă şi tulburătoare adîncime în înţelegerea esenţială a condiţiei umane, creaţia sa ideatică trebuie aşezată şi înţeleasă în relaţiile ei cu creaţia epică. Sub acest raport, eseurile sabatiene exercită trei funcţiuni principale : cea de fundamentare, cea de transpunere conceptuală şi cea de intercomunicaţie reciproc potenţatoare. În consecinţă, conţinutistic, putem deosebi trei categorii în ansamblul eseurilor sabatiene : întîi cele care formulează concepţia sa despre lume şi om, convingerile ontologice şi deontologice ce stau la baza operei sale narative, apoi cele care exprimă gîndirea sa critică în problemele literaturii — autori, opere, curente — şi în sfîrşit cele în care ideaţia se concretizează în amintiri personale sau în portretele unor spirite creatoare atît de diferite între ele şi totuşi, poate, nu chiar străine, precum Pitagora, Leonardo da Vinci, Borges.

Acţiunea de fundamentare este încredinţată eseurilor care expun şi explică aşa numita Weltanschauung a autorului, viziunea sa despre existenţă pe care se clădeşte întreaga sa operă. Ele arată clar unde se află sursa imaginarului sabatian : în conştiinţa acută a dualităţii „spirit-materie" sau „eu-lume", inerentă şi fundamentală condiţiei umane. Dacă în romane dualitatea se întrupează în personaje, întîmplări, tensiuni şi destine, în eseuri ea există separat, ca aporie, ca problemă formulată şi dezbătută în sine şi în consecinţele ei. Sábato începe să o rezolve respingînd exclusivismul mutilant, fanatismul care absolutizează un termen şi neagă pe celălalt, oricare ar fi eticheta filozofică şi culoarea emotivă pe care le asumă reducţionismul lor. Cînd vehement, cînd ironic, Sábato combate cu egală fermitate formele opuse ale dogmatismului unilateral. Idealiştilor care restring fiinţa omenească la raţiunea abstractă, descărnată şi văd în om un spirit pur, angelic, fără sînge, pasiuni, vise şi mituri, Sábato le aminteşte metaforic că neprihănirea excesivă riscă să cadă în sordid şi feroce („nu trebuie să pretindem prea mult îngerului, dacă nu vrem să întîlnim bestia"), Pozitiviştilor agresivi care închid omul în instinct şi subconştient, scoţîndu-l din istorie, valori şi creaţie, autorul le opune avertismentul unui aforism celebru : „este primejdios să-l faci pe om să vadă prea mult cît este de egal cu animalele, fără să-i arăţi măreţia lui". Demersul sabatian spre soluţionarea problemei este inventiv şi dialectic integrator. Inventiv pentru că el instituie, între cei doi termeni opuşi, un al treilea, intermediar, pe care, inspirîndu-se din elinul **pneuma,** îl numeşte suflet. Pentru descrierea acestei regiuni, eseistul recurge la romancier, iar textele respective dobîndesc o impresionantă pregnanţă prin dramatizarea situaţiei existenţiale, ardenţa pasională a tonului, forţa şi surpriza efectului final. Iată pe cel mai cunoscut :

„Fiinţei umane îi este proprie tocmai această regiune intermediară a sufletului în care se petrece tot ce e mai grav în existenţă : dragostea şi ura, mitul şi ficţiunea, speranţa şi amestecul de idei şi sînge, de voinţă conştientă şi impulsuri oarbe. Ambiguu şi neliniştit, sufletul suferă între carne şi spirit, stăpînit de pasiunile corpului, aspirînd la eternitatea spiritului, şovăind neîncetat între realitate şi absolut, între corupţie şi nemurire, între diabolic şi divin. Arta şi poezia ţîşnesc tocmai din această regiune confuză, datorită acestei confuzii : un zeu nu scrie romane".

Să fim însă atenţi : întrucît spiritul se manifestă **prin** carne, iar aceasta e **modelată** de iradiaţia şi avatarurile spirituale, patetica frămîntare a regiunii intermediare poate şi trebuie să aibă un sens ascendent, varietatea componentelor sale e susceptibilă de o sinteză superioară. Esenţa vieţii constă tocmai în această integrare dialectică pe care Sábato o vede ca o aspră şi dramatică îmbrăţişare ce dă înţeles şi preţ existenţei, căci face posibile meditaţia, eroismul şi mai ales plenitudinea artei, adică tot ce „eternizează clipa", depăşind finitudinea şi nocturnul.

A doua categorie de eseuri, dominante în cartea **Scriitorul şi fantomele lui,** formează, la prima vedere, un mozaic fascinant prin bogăţie şi culoare, pe care l-aş denumi „punctul de vedere sabatian" asupra beletristicii, în special asupra romanului. În fond, ele alcătuiesc partea centrală sau, mai exact, placa turnantă între teorie filozofică şi practică literară : pe de o parte aplică tezele general antropologice la domeniul special al artei, iar pe de alta, explicitează ceea ce era prezent implicit, incorporat în opera narativă, ajungînd să se articuleze într-o adevărată teorie a literaturii. Refuzul scindării omului duce în domeniul criticiliterar la condamnarea atît a exclusivismului obiectivist — realismul mimetic, obiectual, precum fostul **nouveau roman,** stil Robbe-Grillet —, cît şi a exclusivismului subiectivist, revolta aberantă a eului anarhic, precum poezia majorităţii suprarealiştilor. Autentica, marea literatură operează conform sintezei ascensionale, rostul ei este reprezentarea corelaţiei „lume-eu" sau, mai precis, a lumii văzute dinspre un eu, acela al creatorului. Eul lui se revelează chiar prin obiecte : un arbore pictat de Van Gogh este chiar Van Gogh în una din infinitele ipostaze ale geniului său. Corolarele subiectivităţii creatoare sînt neaşteptate. Iată ce afirmă Sábato, cu vădită delectare, despre „statura personajelor" :

„Dacă e adevărat că personajele romaneşti ies din inima însăşi a autorului, rezultă că nimeni nu poate crea un personaj mai mare decît el însuşi, iar dacă îl va lua din istorie, îl va coborî la propriul nivel. Teatrul şi naraţiunea abundă în Cleopatre şi Napoleoni care nu sînt mai înalţi decît cei vinovaţi de zămislirea lor. Invers, fiinţe modeste sînt ridicate pînă la statura marilor lor creatori. E probabil că Laura şi Beatrice au fost femei obişnuite, dar nu o vom şti niciodată, fiindcă acelea pe care le cunoaştem au fost înălţate pînă la culmea lui Petrarca şi Dante. Poetul face cu femeile hărăzite cîntecului său ceea ce, la scară modestă, face orice îndrăgostit cu iubita lui".

Afirmînd dreptul şi datoria artistului de a explora **lo nocturno** — chipurile şi puterile nopţii, coşmarul, monstruosul —, Sábato nu uită sensul ascendent al sintezei şi nu numai că laudă **lo diurno** — literatura luminoasă a binelui, a sacrificiului, a omeniei —, dar mai cu seamă arată că arta prin ea însăşi înseamnă ex-presie, scoatere la lumină, catarsis, salvare. E ceea ce numeşte, în **Apologii şi respingeri,** „literatura speranţei". Eseul însuşi, afirmă Sábato, tratat de mulţi ca un copil teribil, nu are drept scop **deslumbrar** (a lua ochii, a ului), ci **alumbrar** (a deschide ochii, a lumina).

Cît priveşte eseurile din ultima categorie care cuprind portretizări de personaje celebre, în evocarea acestora, Sábato foloseşte procedee foarte apropiate de cele romaneşti : viziunea concretă, fizică, a personajului, reconstrucţia temerar-ficţională a fiinţei lor interioare, inserarea într-o ambianţă sugestivă şi efectul „bulgăre de zăpadă" al epitetelor în avalanşă. Ca atare, circulaţia, de pildă, a lui Borges de la romane la eseuri sau invers devine firească, aproape necesară. El apare sub diferite unghiuri, în diferite lumini, dar nota fundamentală a personajului este aceeaşi : teama de viaţă, refugiul din istorie în jocuri atemporale, geometrice, sau în argumente metafizice. Eseurile oferă însă o imagine borgeseană mai bogată şi mai blîndă, cu ingrediente chiar de afecţiune.

„Pe dumneata, Borges, eresiarh al cartierelor mărginaşe din Buenos Aires, latinist al vorbirii populare de pe aste meleaguri, sumă de infiniţi bibliotecari ipostatici, amestec ciudat de Asia Mică şi cartier Palermo, de Chesterton şi de Carriego, de Kafka şi de Martin Fierro, pe dumneata, Borges, te văd, înainte de toate, ca pe un mare poet. Şi apoi, astfel : arbitrar, genial, duios, ceasornicar, slab, mare, victorios, îndrăsneţ, temător, înfrînt, măreţ, nefericit, limitat, infantil şi nemuritor".

Omul capabil de a scrie astfel de rînduri a văzut neîndoielnic jocul ielelor. La el, la alţii, în viaţă. L-a povestit în romane, l-a cugetat în eseuri şi — fapt mai puţin cunoscut — l-a zugrăvit în tablouri. În aceste zile, la Paris, la Centrul Pompidou, în cadrul omagierii internaţionale denumite „săptămînile Sábato", s-a deschis o expoziţie cu optsprezece picturi ale sale. A treia creaţie.

Paul Alexandru Georgescu

SPORT

Bijuterii de rouă

A luat sfîrşit campionatul. Cîştigătoare, echipa Steaua. A fost, neîndoielnic, de-a lungul întrecerii, cea mai bună din 18 formaţii. Dar nu-şi poate atîrna la mîini decît bijuterii de rouă. Pe care le usucă vîntul la prima scuturare. A fost un campionat foarte slab, poate cel mai slab din ultimul deceniu. Se vorbeşte că se vor produce schimbări spectaculoase. Întrebarea este : putem înjgheba o divizie blindată din atîtea regimente ferfeniţite ? Mă tem că nu. Fiindcă diferenţa de 59 (cincizeci şi nouă !) de puncte dintre prima şi ultima formaţie vorbeşte mai mult despre faliment decît despre valoarea uneia din părţi. Hotărît, contraperformanţa Stelei în faţa lui A.C. Milan a stîrnit panică pe culoarele federaţiei, dar a şi limpezit adevărul că formula noastră de campionat e nefericită, că am ţinut pe saltea de busuioc, în miros de rom exotic, fabricat de imaginaţia noastră exaltată, un balaur împăiat. Am inecat timp preţios în apă de curcubee neadevărate şi nu ne putem reveni, cred eu, decît după ce ne vom spăla mîinile mai întîi în laptele veninos de alior produs de evoluţia incredibil de stînjenitoare a echipei militare din Tîrgu Mureş. Cred că nu s-a pomenit în nici un alt campionat din Europa o formaţie care să fi primit 101 goluri şi să nu cîştige măcar un punct de-a lungul returului. Rapidul a înregistrat şi el o dulce pierdere de timp, dar oricum a adunat la răboj 23 de puncte. O comoară totuşi mult prea mică şi peste care, la noapte — noaptea Sînzienelor sau Drăgăicii — nu se vor aprinde flăcări. Peste aurul din dedesubt, cam cît duce o vrabie în plisc, va pluti, închizîndu-se, o floare de tei. Sînzienele albe şi galbene obişnuiesc să se cţtere mlădioase doar în mesteceni vitali. Dar Oţelul ? O bufniţă cu aripile desfăcute se leagănă asupra cuvintelor. Mă doare capul în patru colţuri de Dunăre şi un lotus de gheaţă se lipeşte de glesna sălcilor de la Galaţi cînd văd cu ochii larg deschişi că se prăvăleşte în divizia B şi o echipă, care mai cu seamă în returul campionatului a fost pur şi simplu o echipă de MILIOANE ! E un dat, e un FĂCUT ? Însă ce altceva decît sămînţa de drum prin mărăcini merită nişte jucători mediocri şi submediocri care-şi schimbă antrenorii de cîte ori vrea rînza lor ! ?

Seara de azi se va dilata în noi cu miracole. La noapte, cai, zei şi fete se vor adăpa la aceleaşi fîntîni ale visului. Şi vor trece prin lanuri de grîu copt, ca să mîroasă numai a vară lungă. Iar cine va avea răbdarea să privească, la miezul nopţii, ramura de vişin umblînd printre stele şi atîrnîndu-le cercei cîte două boabe roşii va auzi căzînd peste casele din ţinutul Brăilei măciulii de scaiete violet aruncate de fetele care vor să se mărite, la toamnă. Botoaselé mici ascunse-n umbra streşinilor, rîd fermecate de trestiile de lumină ţîşnind în apele de sub luntrea Lunii.

Fănuş Neagu

Luceafărul
Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTA
ROMÂNIA

Redactor şef :
Nicolae Dan Fruntelată
Mihai Ungheanu (redactor şef adjunct), A. I. Zăinescu
(secretar responsabil de redacţie)

REDACŢIA : Bucureşti, Piaţa Scînteii nr. 1, tel. 17 32 09
ADMINISTRAŢIA : Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 96
Tiparul executat la :
COMBINATUL POLIGRAFIC
CASA SCÎNTEII